

WIADOMOSC CIEKAWA

KAZDEMU WIELCE POZYTECZNA

O

Skutkach y Mocy Zioł wszelkich, Jaryn, y Zioł
różnych, tak Ogrodowych iako y Pólnych, iakie
Skutki y pożytki przynieszą Człowiekowi w róż-
nych okolicznościach, otokliwie na poratowanie
zdrowia.

SŁUŻĄCA

Z

POWAZNYCH AUTOROW DLA WYGODY
LUDZKIEY KROTKO

ZEBRANA.

Y Z PRZYDATKIEM OSOBLIWSZYCH CIEKA-
WOŚCI W RĘCZNYCH DUKARNIACH CIELE-
CŁYCH ZA IZWOLENIEM ZWIERCHNOŚCI
SWIEŻO ŚWIATU.

OKAZANA.

TERAZ ZAŚ NA ZAPANIE WIELU ZACNYCH OSOB
PRZEDRUKOWANA.

W SUPRASLU

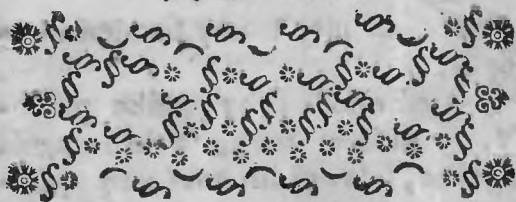
W W.W. XX. BAZYLIANOW ROKU

1774.

Do Łaskawego Czytelnika.

JAko BÓG wszechmogący wszystkie od siebie stworzone rzeczy zostawił władzy Człowieka, ku używaniu ich na dobro, według doświadczenia naszego codziennego: tak tymże rzeczom osobliwsze wszechmocnością swoją nadał skutki y moc, których choć niewiadomi dzielnosci, za radą wiadomych, gdy używamy, y stworzeniom nawet nierozumnym aplikujemy, na tych miał w osłabiałym zdrowiu, w nadwątłonych siłach, y przypadkach różnych polepszenia doświadczać. Zeby więc być mogło wiadomo każdemu, o tychże skutkach, mocy, y dzielnosci rzeczy stworzonych, umyśliłem dla tego różnych y poważnych, a praktykujących tego Autorów zebrać tę ciekawą, oraz pożyteczną wielce dla każdego wiadomość, y do druku, ku wygodzie ludzkiej podać, której czytaniem, gdy roztropny Czytelnik zabawić się będzie, w różnych paroxyzmach, y przypadkach poradzić sobie może, gdy wiadomości o skutkach, y dzielnosci wyrażonych tu Zboż y Ziół nabędzie.

(§ i §)

MOC y SKUTKI

ROZNYCH ZBOŻ

A NAYPRZÓD PSZENICA

1. W Suchotach pokarm bardzo użyteczny, mąka przednia pszeniczna w słodkim mleku gęstym na kaszę z świeżemi migdałami słodkiemi warzona, y ocukrowana.

2. Matkom dzieci karmiącym dać obfitość pokarmu dobrego; Pszenica z lekka przetłuczona, a w Kozim mleku świeżym z olejkiem z migdałów słodkich warzona.

3. Kokosze żeby wiele iaieć niofły, dawać im mąkę pszeniczną, przymie-
A a szawszy

(§ 2 §)

szawszy do niey trochę siemienia konopnego.

4. Gęsi młode żehy prędko podrosły, y tuczne były, a do iedzenia smaczne, dawać im moczona pszenicę.

5. Plamy y pstrociny na twarzy, rękach, y gdziekolwiek będące spędza: Pszenicy stłuczoney wziąć części dwie, kadzidła krumnego dobrze utłuczonego część iedną, y wina ile potrzeba, to wszystko zmieszawszy plastrzem na to kłaść.

6. Otręby pszeniczne w occie warzone wybiciu y suchym żyłom, za tym naruszonym, ciepło tym plastrować, iest lekarstwem.

7. Syxtus Pompejus w Hiszpanij, iako świadczy *Plinius*, Podagrę sobie uleczył w Pszenicy wymłóconey po kolana nogi trzymając, z kąd wzięli inni sposob do leczenia tey choroby, warzyć pszenicę w occie z ieyże otrębami y na nogi podagryczne plastrować.

Także

(§ 3 §)

Także prześrotowawszy z gruba pszenicę, y rozgrzawszy ją na patelni albo w garku, ustawicznie ją mieszając, podagryczne nogi po kolana w niey trzymać, albowiem wyfuszają iey wilgotną materiją, y tak bole uspakaja.

8. Sedno Końskie leczy Pszenica na żelazney blaszce upieczona y utarta, tym go zasypując.

9. Plewy także Pszeniczne iako y ięczmienne warzone, á ciepło na przepuklinę plastrowane leczą, ale pierwey tą wodą, w której wrzały, naparzać miejsce słabe potrzeba.

10. Osiródek z chleba białego z miodem plastrowany, wszelkie plamy z twarzy spędza, iako też y sińcości z bicia zgładza.

11. Toż Slinogorz leczy, z chleba pszennego gorącego z sokiem Opichowym y miodem plastr uczyniwszy, na gardło co naysiępley przywijać.

ZYTO

1. **G** Arść Ziarną tego dobrze spłókanego w wodzie z koryandro uwarzyć, y przecedziwszy, dawać ludziom, tak starym iako y młodym, tedy robaki z żywota wypędzi.

2. Koniom kaszlącym otręby rżane przez dziewięć dni z obrokiem dawane będą lekarstwem.

Item. Konie mocne y tłuste czyni Zytó w wodzie przez noc moczone, a z płewami lub sieczką dawane. Toż je czyni wesołemi i fierci gładkicy.

Item. Konia zbyt nie nagle jazdą strudzonego tak poratujesz: jeżelibyś się obawiał wewnętrznego w nim ochwatu; nie dawaj mu iść y pić noc całą, dopiero rano, weź dobre przygarście Zytą, y trochę Szafranu tłuczonego, day mu zmętną wodą pić, a zdrowy będzie.

3. *Item.* Jaia chcieli długo konferwować, aby zawsze świeże były, tedy je w Życie zagrzać tak, żeby się jedno drugiego nie dotykało.

4. *Item.* Członkom paralizem zarazonym, osobliwym lekarstwem jest Zyto, warząc w winie, aż na kaszę rozewrze, y na nie plastrując, dwakroć każdego dnia przykładać.

5. *Item.* Limonie, Cytryny długo się konserwują przyśypane, każda osobno sieczką rżanej słomy, zawiesiwszy je w koszu na wolnym powietrzu y chłodnym, lub w piwnicy chłodney y suchej.

6. Przeciwno kolce y frogiemu gryzieniu w żywocie z przebrania y wylania żółci, na moczyć ośrodek chleba rżanego w studzienney zimney wodzie, lub w serwatce, potym go cakiem posypawszy, dać do ziedzenia choremu.

Dzieciom małym potrawka z chleba rżanego bardzo pożyteczna, ośrodek suchą miazgą utłuc, lub u-
wiercić

wiercić y w dobrym á gęstym mleku warzyć, y dawać im ieść.

7. Kłocie w bokach z wiatrow zamkniętych, skórkę z chleba okroić, y dobrze ią przepiec, y na obadwa boki przywizać, tedy ustanie.

8. Członkom potłuczonym y obrażonym iest lekarstwem skora z chleba rzanego utarta, y w occie winnym lub piwnym warzona, y plastrowana.

9. Rany z odmrożenia leczy; ośrodku wziąć łotow 16. Wieprzowego sadła łotow 4. piwa ile potrzeba do zwarzenia plastru tego, na rano y wieczor ciepło przywizać, aż się zgoi.

10. Wyróżliny koniom na nogach wypaliwszy rozpalonym żelazem, ośrodkie z chleba, prosto z pieca iak naygorącey przyłożyć, y do dnia trzeciego nie odwizać, potym odwinąć z wieprzowego smalcu, z soli, z oliwy y zprochu liscia Jezynowego masć uczyniwszy plastrować, á tylko w tydzień odnawiać, aż się zgoi.

JĘCZMIEN.

1. PAsnokcie parszywe spędza, y chęlogie czyni narosłe, mąka Jęczmienna w smole warzona, y przy-
kładana.

2. Kości z ciała opadłe okrywa, y ciałem porosłe czyni, popiołem ie-
z Ję z nienia upalonego zasypując, i

3. Limonie, Cytryny, Pomaran-
cze w całej świeżości zachowa, kto
ie w Jęczmien iedną od drugiey oso-
bno zachowa.

4. Kto chce mieć ocet filny y mo-
cny, tak piwny iako y winny, wziąć
Jęczmienia, y przyparzyć go na pan-
wi, wsypać go gorąco w piwo lub wi-
no, będzie miał znamienity ocet.

5. Różę tak, y przez zimę świe-
żą przechować można: narwać z fło-
mą y korzeniem zielonego y niedoy-
rzałego Jęczmienia, y nakłaść mię-
dzy nie. Róże ieszcze rozkwitłe, w
garnek nowy niepolewany, nakryw-
szy

fzy z wierzchu tymże Jęczmieniem, y w chłodzie schować. Drudzy tylko rozścielą zielony Jęczmień po ziemi, a pączkow do rozkwitnienia nakładą po nim.

6. Kasza Jęczmienna, kasza z pęczaku jęczmiennego z cielęcemi nożkami warzona, y dobrze ubita, przylawszy do tego octu, w Czerwonkach iest lekarstwem, w wieczor y rano używana.

7. Spanie w gorączkach przywodzi ięczmienna kasza, z mlekiem z z białego maku gotowana, używana, a na skronie y czoło przykładana.

O W I E S.

1. **O** Czom zapalonym sok trawy owśianey wyżąszy, chusteczki w nim maczając, y na nie kładąc, wyciąga z nich ogień.

2. Cerę śliczną y białą czyni: owśianą mąkę z bleywasem w wodzie warząc, tą wodą twarz umywając.

3. Sledziony twardość zmiękcza y boleść iey układa, Owies na panwi prażony, a w worku na lewy bok przykładany.

4. Ukropem oparzonym, maka owłiana w Kozim mleku warzona na kaszę, y przykładana, iest lekarstwem.

O T R Ę B Y.

1. **K** Aszel suchy odwilża polewka z otrąb z miodem y oleym świeżym z migdałow słodkich rano y na noc po ośm lub dzieśięć łyżek piąc.

2. W czerwoney biegunce, która z wielkim grzyzieniem y ranieniem kiszek przychodzi, tedy samey polewki z otrąb przebitey, krystero po funcie iey dając, zawściąga biegunkę, y kiszki wyciera y leczy, y boleści w nich uśmierza.

3. Kokofze żeby wielkie iayca niosty, wziąć dobro miarkę, albo pół korca Otrąb, y zmietzać z niemi
poł

puł kwarty prochu z skorup Slimakowych miałko utłuczonych: zacznij to białym winem, y day im ieść.

4. Krosty na głowie iątrzące się, goiż y spędzają Otręby, co najmniej utłuczone y z miodem plastrowane.

7. Szumy y dźwięki rozmaite w uszach uśmierzają, słaby słuch posiadają; Otręby tym sposobem: w iąż ich trzy części, różę czerwonej część iedną, a piołunu puł części, to wszystko warz w winie, y na uszy często y ciepło przykładay.

INNE SKUTKI OTRĄB.

BYwa z otrąb bardzo użyteczna polewka: tak dla zdrowych, iako y chorych, warząc ie w wodzie dobrą chwilę, ażby z siebie pęstość puściły, które przez chustę przeciągnąwszy, soli, y maśła przydać, ile się komu podoba, y przywarzyć, á pótym z chlebem albo bez chleba chorym dać ieść. Kto chce, może białego

tego chleba ośrzodki do tego wdro-
bić y przywarzyć, żeby miało ka-
szki była potrawka. Takowa po-
lewka albo kaszka, jest użytecznym
pokarmem w niżej pomienionych
chorobach, iako w spadkach z głowy.

1. W rymach y śapkach ciężkich,
w kaszlu, w slinogorzu, w dychawi-
cy, w zawrzedziałościach wewnętrznych,
w pleurze, w dolegliwościach pierśi,
y płuc, w dolegliwościach nerek, w
pęcherzu zatwardziałości.

2. Ropą pluiącym, w gorączkach
cholerycznych, w czerwoney biegun-
ce, y w innych ciekączkach. Albo-
wiem wychędaża kiszki z ostrych wil-
gotności.

3. Trzewa z zawrzedziałości zra-
nione, y boleści w nich układu, oso-
bliwie w kolce y darciu kiszek, w
tych y inrych chorobach, bardzo
służy ta potrawa. Ktoby ją też
chciał posilnieyszą ciału mieć, ten z
polewką kapłonią, z cielęciny, Jało-
wiczego mięsa, może ją sobie kazać
przyprawić.

4. W Suchotach iest lekarskim pokarmem, z krochmalem y z Tragantem przygotowana, którą tym sposobem a zwłaszcza w Febrze albo gorączce każdodzienney uczynić może: Otręby w wodzie uwarzyć tym sposobem, iako się iuż wyżej namieniło, y przebić przydać trochę mąki chędogiey Jęczmienney, zalać Migdałowym mlekiem, a do przyszownego z gęszczenia przywarzyć, y choremu dawać.

5. Kaszłom suchym uwarzona y przebita polewka z Otręb, z świeżym Migdałowym oleym, iest bardzo użytecznym pokarmem.

6. Kaszel suchy odwilża polewka z Otręb z miodem chędogim z oleym świeżo wyprasowanym z Migdałow słodkich, rano y na noc po csm lub po dzieśięć łyżek pić ciepło dając.

7. W Czerwoney bieguncie, która z wielkim gryzieniem y zranieniem kiszek przychodzi, samey polewki z Otręb

Otrąb przebitey, krysterą po funcie daiąc, zawściąga biegunkę, kiszki wyciera i leczy, y boleść w nich uśmierza.

8. Dychawicznemu koniowi, weźmiy garść Otrąb, miałko utartych, y soli zetrzy garści tłuczoney, to w winie białym dobrze rozmieszawszy, każdego dnia ley mu w gębę przez dziewięć dni porządnie to czyniąc. Przez trzy dni potym nie day mu innego obroku okrom Otrąb rżanych fucho.

9. Koń, gdzieby nie mógł na się brać ciała, chociażby dostateczny obrok miewał, daway mu Otręby z pszenicą na poły, a miernie pracuy nim, poprawi się w rychle.

10. Psy do pola mocne y tuczne czynią Otręby serwatką, albo tłuste mi pomyjami zamieszane.

11. Wieprze Otręby tuczają. Niektórzy im ie w serwatce, albo z pomyjami pić daią w koryta leżąc: Tak y tłuste y zdrowe, a ktemu domu pilnujące bywają.

12.

12. Łupicze na głowie wychędażają, wszy wytracają y morzą Otręby w occie warzone, tym głowę przemywając: albo mialko utartę, á winnym octem ostrym zaczynione, y tym głowę iako iaką maścią nacieraiąc.

13. Krofty na głowiciątrzące goię, y spędzają Otręby, co najmieley utłuczone, á z miodem plastrowane.

14. Szumy y dźwięki rozmaite w ułzach uśmierzają, słuch słaby posilają: wziąć ich trzy części, czerwoney róży część, piołunu po części jedney: to wszystko warz w winie, á na uszy ciepło przykładay często odnawiaiąc.

15. Ospice żeby się prędko na wierzch wydały, podsychały, y goiły się: wziąć garść Pszenicznych otręb, Fiałkow matcowych modrych, Ramienkowego kwiecica po pół garści, ale Opatyku łot. To wszystko wezspół w wodzie do trzeciej części wywrzenia warzyć, przecedzić, a w tym chusty często maczać y przykładać.

(§ 15 §)

16. Koń, gdzieby miał w nogach albo kędy puchlinę: wziąć Otrąb, maki pszeniczne, miodu y octu, wbić do tego białek odiaia, y to pla-
strem przykładac, co trzeci dzień od-
nawiając tak długo, aż puchlina
zkleśnie.

17. Na ochwat, wziąć Otrąb miał-
ko utartych, y w winnym occie gę-
sto uwarzonych, to przykładac, a za-
ięczą skorką z wierzchu obwilać.

18. Wewnętrzny ochwat tak lecz: wś-
źmij Otrąb rżanych, y warz albo
parz w winnym occie; tym obłóż ko-
niowi nogi co najciepley dwakroć, a
zaięczą skórą na spodek sierścią obwiń:
potym wziąć gorzałki y pacyny iak
najmieley utłuczoney y prześiane y;
uczyn z tego maść, to z pacześiami
koncypnemi przywila y, tak mu ochwat
wewnętrzny wyciągniesz.

R Y Z.

1. K Aszlącym, z Ryżu dobrze uwa-
rzonego y przebitego, polewki
B kil-

kilkakroć przez dzień używane, bywa lekarstwem.

2. W Ośpicach wyciąga zbytnie wilgotności z ciała, y trawi mąka ryżowa z Ryżu uprażonego, potrząsnąwszy nią prześcieradło, na którym chory leży.

3. Popukać Ospice posypować mąką ryżową, które wysuszając goi, tak, że żadnych po sobie nie zostawia dołków.

SZOCZEWICA.

1. **Z** Dzieci glisty wywodzi, gdy pi-
ią wodę z Szoczewice warzoną.
Wrzód w gardle czyli ślinogdrę ro-
spędza warzona y plastrowana.

2. Podagryczne bole układu z ię-
czmienną mąką plastrowana.

PROSO y JAGŁY

1. **W** Tercyanach czyli Trzecia-
czkach lekarstwo osobliwsze
z Jagieł, którym S. Ambroży, *iako*
Antonin. Gvainerus pisze, *śwe Me-*
diolan-

diolanczyki leczył. Funt Jagieł w trzech funtach wody tak długo warzyć, azby się Jagły popukały, potym przecedzić, tey odcedzoney wody dać dobrą szklankę choremu wypić, tego dnia, gdy go już gorączka opuszcza, a po wypiciu zaraz go nakryć dobrze, żeby się pocił.

2. Przeciwno kaszlu z śpadekow ognistych na pierś, wziąć Prosa dwie garści, żytney miętkey, poleciu, lebiotki po puł garści, te zioła drobno posiekać, soli garść przydać, y na panwi uprażyć, a potym w worku, na wierzch głowy co nacyciepley przykładać.

3. Pigwy świeże wcale długo zachowa, w Prosie ie zagrzebawszy.

B E R.

1. **C**zerwona biegunkę zastranawia kasza brzana, utarłszy ją iak naymieley, y z czerwonym winem pić dając.

Bz

2.

2. Przeciwko kłociu w bokach Brudwie części, a iednę soli uprażywſzy przykładać tam, kędy boli.

3. W Ośpicach zbytnie wilgotności wyſzuſza mąka, prześcieradła, na ktòrych chory leży, poſypuiąc.

4. Artetyczne boleści y łamania; mąka iego y bobowa uśmierza, poſześć łotow oboygą wziąwſzy, w kocim mleku z wieprzowym ſadłem albo ſzmalcem warząc, y co nacyciepley plaſtrować.

M A N N A.

1. Piersiom zatwardziałym Mannę utłuczoną w mięſney polewce czyli roſole tłustym warząc, y plaſtruiąc, zwiąſzcza z rana ieſt lekarſtwem.

2. Wſzelakie zatkania y zamulenia na wnętrzoſciach otwiera y wywodzi, korzenie manniane, y z naſieniem iego warzone, y miaſto trunku używane.

OLEY

(§ 19 §)
OLEY LNIANY.

1. **P**O kurczeniu żył suchych, jest użyteczny, mazać je nim y używając go, albowiem odwilża y odmiękcza je, zwłaszcza świeży.

2. Ogniem opalonym ludziom jest ratunkiem nasienie iego, wprzód opłokawszy, w grzybieniowej lub rozżanej wodce warzyć, a potem w tey że wodzie maczając chusty, na członki opalone przykładać.

STOCHMAL *Farina volatilis.*

TEn ma być do potrzeb lekarskich w młynach po ścianach skrzydłem zmiotany, a potem przez pytel przepytlowany.

Moc y skutki iego.

1. **W**Czerwoney biegunce, iako też y w innych ciekączkach Stochmal w mleku krowim, w którym stał rozpalona była gąszon, warzyć, chorym trzy razy przez dzień ieść dawać dobrze, albowiem je zawściąga y leczy.

2.

2. Pleurze y gwałtownemu w bokach kłóciu jest doświadczoneym ratunkiem, w ten sposób: Ugnieść z niego zaczyniwszy ze dwa placki, y w olejku ie Niedzwiatkowym usmażyć, a na to miejsce, gdzie naybardziej kole przykładac, a gdy jeden ochłodnieć, drugi przyłożyć, powtarzając, aż bole ułaną, a tak się bolączka przerwie, y przez kaszel ropa odejdzie, albo też dać konfekt, albo kołaczek, lub sok iaki, za którymby mogła być wyrzucona.

3. Tak krwie rany zastanawia Stochmal, nim ją zasypując tak długo, potym bindą zawiązać.

4. Z Tochmalu bywa maść bardzo osobliwa do ran hawtowych, bez igły y hawtow balwierskich, niekosztowana ale doświadczona tym sposobem: Wziąć miodu czystego dwie części, olejku rozanego (nie w Oliwie moczeniem ale w oleiu przyprawnego) jedną część, y to razem na pateli lub rynce przywołnym ogniu

rozpuścić tylko, żeby nie zewrzało, potym Stochmalu tyle, ileby do zagęszczenia maści dosyć było, do tego wstypać, y pilnie mieszać, a na rany plastrować kładąc w nie fleytu-fzki, nią namazane, y przystoynie obwiązać ranę bindami.

Ta maść daleko lepiey spoi, y zgoi rany, a niżeli które inne plastry y maści balwierskie.

KAPUSTY ciemno Bronatney,

Którą zowiemy Kapustą czarną, a drudzy ją Broskwią ogrodnią zowią, dziwne przyrodzenie.

1. **W**Oda, w któreyby tylko trochę zewrzała, albo przeparzona taż Kapusta była, pół kwarty iej naczczu, bądź samey, bądź ocukrowaney piiąc, stolcami purguie. Sama takze przeprzała iako y przewarzona używana, stolce sprawuie, czyli stwierdza.

2.

2. Surowo z ostem miasto sałaty używana, Sledzienie iakokolwiek choroby, wielkim jest ratunkiem,

3. Mocz z ciężkością odchodzący, potężnie wywodzi na poły w ukropie uwarzona. Kminu, Oliwy y Soli przydawszy, onę polewkę dając pić zwłaszcza kędzierzan.

4. W Podagrze, Sciatyce, Chyragrze, boleści w członkach żadną rzeczą y lekarstwem prędzey nie bywają uśmierzone, iako tą Broskwia z Rutą, z Koryandrem y ze Szczyptą Soli, to jest: co iey we trzy palce zawziąć może, y tego każdego dnia pożywać. Też utłukszy z temi pomienionemi rzeczami liście y maki Jęczmienney przydawszy, na mieysca bolejące dobrze przykładac,

5. Głos tępy naprawia surowe liście iey zielone w usciech żniac, y pożykając, także sok z niey pić,

6. Ludziom Suchoty mającym, tey ie Broskwie Włoskiej dobrze często przed innemi potrawami pożywać.

7. Płód martwy z żywota wywo-
dzi głąb iey surowo iedziony.

8. Pokarmu Mamkom w pierśiach
dostatek dać, używając iey iako też
y polewkę iey zamiast trunku piąc y
pierśi naparzaniem.

6. Piekielny ogień czyli Gangrenę
z miodem warzoną okładaiać, leczy
y ożywia, albo z octem y hałunem li-
ście utarzyć, przykładać.

10. Liście iey iako z naystarszym
Wieprzowym sadłem plastrując, Scy-
atyczne boleści w biodrach układa.

11. W żyłach suchych boleści uśmie-
rza, iuchą ic warzoną nagrzewając,
y naparzając, albo y samę rozparzo-
ną w gorącym popiele przykładając,
także y iuchę piąc.

12. Spanie tym, którzy sypiać nie-
mogą przywodzi do syta, a dając im
iey bądź warzoney, bądź surowey sa-
łatą pożywać.

13. Na ostatek, ktoby się opicia u-
strzedz chciał, niechay przed iedze-
niem czerwoną Broskiew, albo Kapu-
stę

stę surową z oćtem pożywa, także po obiedzie, z pięć listkow, uczyni go tak trzeźwego y łacnego, iakoby nic nie pił, ani iadł, a pić każdy trunek, choćby najmocniejszy, może, icze-
li będzie chciał.

CWIKŁY Moc y Skutki.

1. **C**Wikła biała żołądkowi użyte-
czna, y śtolec pobudza, w miodzie pitym warzona, y mleka obficie Mamkom dać, także Sledzionę zamuloną otwiera surowo z oćtem albo z gorczycą używana.

2. Glisty z żywota zamorzywszy wypędza, z Czołtkiem warzona albo z surowym pożywana.

3. Biegunki wszelakie zaſtanawia, gdzieby nazbyt przewarzona była używana.

4. W uszach boleści układu, wodą korzenia iey warzonego nagrzewając, y potrosze iey ciepło w nie puszczając.

5. Ocet za trzy godziny uczyni Cwiklany korzeń, który masz utłuc, y w wino wpuścić.

MOG

(§ 25 §)

MOĆ y SKUTKI SZPARAGOW.

1. Szparagi chęć do innych używania Potraw czynią, gotowanych zażywaiąc przed iedzeniem innych potraw.

2. Głowie często boleiący Szparagow używać dobrze bądź samych przez się bądź zinnemi potrawami warzonych.

3. Zofłdkowi osłabiałemu, y Wątrobie zatkaney, osobliwym są ratunkiem.

4. Oczom boleiącym, y wzrokowi osłabiałemu, Pierśiom, Płocznym niedostatkom w Suchotach y gorączce Suchotney, Sledzienie zamuloney; w żółtey niemocy, w bołeniu plec y krzyżow, &c. tym wszytkim używanie potrawą iakimkolwiek sposobem, są osobliwszym lekarstwem y pokarmem. A żeby tym smakowitsze doiedzenia były: tedy ie ufuszyć, a potym w wodę wrzącą wrzucić, y zaraz wyjąć, przyprawić wedle myśli, y używać.

5.

5. Ktoby chciał przez cały Rok świeże Szparagi mieć, tedy zaraz pozebraniu iagod pod wierzchem ziemie rozłożone, okopawszy odkryć, tak z nich ustawicznie kiełki wzrastać będą do używania przytorneye.

MOC y SKUTKI RZODKWIE.

1. **M**Ocz pędzi używając iey nadczczo, przed iedzeniem używana, żywot odmiękcza, y nieczystości z żołądka na doł pędzi, zmyśły ostrzy.

2. Puchlinę z ciała wywodzi utłukczy ią, na żywot plastrować.

3. Sledzienie boleiącey iest lekarstwem skrobana albo tłuczona, y przykładana.

4. Piegi z twarzy spędza z mąką Kąkolową umieszczana, żeby iako maść była, a tym plastrować razy kilka.

5. Czyśczenie Paniom wzbudza, z miodem używana.

6. Sledzione nabrzmiałą ściencza, y trawi z octem pożywana, zamulenie iey otwiera.

7. Wrzód w gardle, który Slinogó-
rzem zowią, tak sama, iako y nasie-
nie iey w occie miodowym warzona
goi, tym często płocząc. Także Za-
bę pod ięzykiem toż płokanie leczy.

8. W uszach szumienie, dźwięk, pi-
szczenie uspokaja, sok iey z oley-
kiem gorzkich migdałow, y trochę
wina białego odleciwszy, przydać
Zamorskiego jabłka troche, y w uszy
puszczać. Toż czyni y sok iey cie-
pło w uszy po kropli puszczaany.

9. Kamień łamie y wywodzi, Pę-
cherz z wszelakich zakałów czyści.

10. Suchoty mającym sok Rzadkwia-
ny dobrze pić rano y na noc, albo-
wiem flagnę w pierśiach rzedzi, y
wywodzi.

11. Mleka mamkom obfitości dać.

12. Chorobom wszelakim Biało-
głowski jest użyteczna.

13. Czwartaczce bywa lekarstwem,
tym sposobem: Skórkę z niey drobno
pokraiawszy wiercić, y przez dni trzy
w occie winnym moczyć, potym mio-
du

du trzecią część przydawszy umie-
ścić, y używać. Toż y po codzien-
ną Fibrę służy każdego dnia zaży-
wając.

14. Rzadkiew z miodem używana,
stare kaszle leczy, także y nasienie
iey przyprażone z miodem, y lizane.

15. Żółta niemoc spędza sok z li-
ścia iey pijąc, Kamień krzy, y pu-
chlinę z ciała spędza.

16. Liście w oliwie y winie warzo-
ne, a na Śledzione plastrowane, twar-
dość iey zmiękcza.

17. Scyatyce jest lekarstwem, pla-
strując nią bołiące miejsca.

18. Glisty z żywota wywodzi, z
octem y miodem pożywana.

19. Flagmistym do używania bar-
dzo jest potrzebna.

20. Od pijaństwa broni, iedząc ją
przed tym, albo naczczo. NB. Gdy-
by wino w beczce kwaśniało, tedy
Rzadkiew w nie puścić, a tak wszy-
stek kwas weźmie, a toż wino do
swey pierwşzey dobroci przyidzie.

(§ 29 §)

21. Ocet z Rządkiem kamień krzawy, y moczem wywodzi piłąc go, ten ocet wielu innym chorobom bardzo iest pożyteczny, tym sposobem uczyniony: Skorki tey Rządkiem dobrze ususzone, miążko utarte, w naczynie wina wśypać, a tak za kilka dni ocet się staie.

MOC y Skutki CHRZANU.

1. **C**hrzan kamień krzy, y moczem wyprowadza, w talarki pokraiany, w winie białym przez noc moczony y używany.

2. Zimny żołądek zagrzewa, y sposobny do trawienia czyni.

3. Duszność w pierśiach uśmierza rozgrzaniem swoim.

4. Flagmę z żołądka wyprowadza.

5. Suchoty mającym, sok Chrzanowy z trunkiem używany zalecają.

MOC y Skutki PASTERNAKU.

1. **S**ledzionie chorey bardzo służy gotowany z mięsem Skopowym.

2. Paniom nieplodnym dobrze go z potrawą często, y nasienie iego z winem pić na noc.

3. Mamkom mleka dostatek dać.

4. Surowy korzeń iego grzyżąc y pożywając, mocz wywodzi.

5. Morzenie y grzyzienie w żywocie uspakaja.

6. Płod martwy z żywota wyprowadza, korzeń iego surowy, węzełkiem albo czopkiem w łono wpuszczony.

7. Chudym ciałom iest użytecznym pokarmem odwilżając suchość w nich, y ciała niemają zacność dając. Zgoła iakimkolwiek sposobem podoba się komu używać, iest z kaźdey miary użyteczny.

MARCHWI Moc y Skutki.

1. **M**Ocz pędzi, żywot odmiękcza, y odwilża.

2. Kamień wypędza warząc ią ze wszystkim, to iest: Znacią y nasieniem, a po pas się w tey wodzie kąpiąc.

3. Tęż iuchę zwarzoney piiąc, pę-
dzi go piaskiem.

4. Mleka Mamkom obfitość daie,
pieczoney na noc używając posypa-
wszy ią cukrem.

5. Naczczó iey z białym winem
ciepło piąc, gryzienie w żywocie u-
śmierza.

6. Wrzody zapługawione, nać iey
utarta goi, y wychędza przykładając,
zaziębłe członki też rać wyrżona,
jak nacyjciepley ie w niey kąpiąc grze-
ie.

PIETRUSZKI Moc y Skutki.

1. **W** Nętrznościom wszystkim wil-
gotnościom zimnemi obrażo-
nym y zamulonym, iest bardzo w po-
trawach użyteczna.

2. Żywot wlystek pcila tak suro-
wa, iako y gotowała w różnych po-
trawach.

3. Paniom niepłodnym fluży, O-
puchłym chleb z pietruszczanym na-
sieniem pić, y używać go dobrze.

4. Kaŝlącym ieſt ratunkiem korze-
nie ieſy tak ſuche, iako y ſwieże dro-
bno pokraiane, gaŕſć w czterech kwar-
tach wody, oneyże wziąwſzy do po-
łowice warzyć, a tey polewki ſześć al-
bo oſm łyżek ze czteroma łyſzkami
ſyropu, Hiſopu ciepło, y naczczó pić.
Tenże ratunek pierſi oziębłe, także
płuca rozgrzewa, y poſiła.

5. Zoſtaczkę moczem z ciała wy-
wodzi, wziąwſzy ze dwie gaŕſci dro-
bno pokraianeſy, gaŕſć iednę Panny
Maryi włoſkow z Apteki, cukru Ka-
naru ſotow 6. to razem we Flaſzy Cy-
nowey zaſzrobować, ale pierwey z 8.
albo 10. łyżek octu winnego mocnego
y wody ſtudziennſzy z półtory kwar-
tą wlaſzy, w kotle ukropu wrzące-
go, to przez godzin trzy warzyć, á
potym rano y na noc po 8. łyżek cie-
pło piąc.

6. Gliſty wywodzi, dając naczczó
pić naſienia pietruſzczanego półtory
ćwierci ſota ze czteroma, albo pięcią
łyżek octu winnego, y dwiema łyſz-
kami

kami syropu kwaśnego, który *Syrupum acetosum simplicium* zowią.

7. Scyatyce albo w biodrach y w ledźwiach bołeniu, nasienie Pietruszczane z octem pite, iest ratunkiem. Toż czyni sok świeży Pietruszki ze trzy albo cztery łyżki, 6. łyżek białego wina, ciepło piąc, doświadczone lekarstwo.

8. Paniom długosię dziatkami męczącym, wziąć Pietruszki świeżey z korzeniem, którą pokraiawszy utłuc, z winem octem ią skrapiając, á potym wyprasować w prasie, y cśłodziwszy 8. lub 9. łyżek ciepło dać wypić, lekko porodzi, bole także w niej uśmierza. Pietruszka w winie z nacią y korzeniem warzona, á z trunkiem rano y na noc używana, ale ieżeliby same dzieci karmiły pierśiami nie mają iey używać.

9. Korzenie y nasienie Pietruszczane, po równey części biorąc oboygą, y w occie warząc, y piąc, kamień kruszy, y wypędza.

10. Zimnicę codzienną odpędza sok świeżey Pietruszki, dając go 6. tyżek pić przed przyściem zimniceraży trzy lub więcey to powtarzając. Albo korzenie icy ufuszone miążko utłukszy, po pół łota piąc, z ciepłą wodą przed paroxyzmem,

MOC y SKUTKI POROW.

1. **P**Ór pokarm ciała nie dobry daie, z strony ostrości smaku swego, albo we dwóch albo trzech wodach warzony, pozbywa swey iadowitości, á takiey skrytey mocy nabywa, iż ciała żywność y pokarm niemal tak wielki daie, iako którey przed warzeniem nie miał.

2. Z Jęczmienną kaszą warzony rzadko, á potym pożywany, pierfi z grubych y lipkich wilgotności wychędaża.

3. Bol zębów uśmierza, czerw w nich morzy nasienie na poły z piołunowym, na ogniste węgle typiąc, á liykem dym na te zęby, które bolez, puszczając.

4. Scyatykę, albo boleści w bło-
drach okrótne ułada, sok iego piąc
z pół kwarty wina.

5. Suchotnym, którzy ropą plują,
sok ten z rzadkiemi krupami Ję-
czmiennemi używany, bywa wielkim
ratunkiem.

6 Kości w ciełe połamane, ten
Por przykładany spaia.

MOC y SKUTKI CEBULI.

1. **K**Ażdego rodzaju Cebula wzbu-
dza chęć do iedzenia, y żywot
odmiękcza.

2. Ślinogorz, to iest wrzod w garle
leczy bardzo niebezpieczny sokiem iey
z miodem, y z Rutą spuszczoneym
mażąc.

3. W kaszlu z zimna, pieczoney na
noc używać dobrze.

4. Suchoty tym sposobem leczy. W
Cebulę wydrążaną Kminu kramnego
mielutęńko utartego nasypawszy za-
szpuntować, a potym upiec w popie-
le gorącym y sok z tego wycisnąwszy
po trochę w uszy ciepło wpuszczać.

3. Dzieciom przeciwko glistom dobra, posiekawszy drobno, moczyć ią w wodzie studzienney przez noc, á z rana Dzieciom dać pić; iest pewne lekarstwo.

6. Myszy aby w stodole nie były, Cebulę posiekać, moczyć ią przez noc w studzienney wodzie, á tą wodą ziemię w przyśiekach polać rázy kilka, wpzod niż zboże do niey będzie kładzione.

7. Bole Zębom uśmierza sok iey, płocząc ie nim, albo go w usciech ciepło potey stronie, kędy bolą, trzymać.

8. Czerwoną niemoc leczy, warzoną pożywając.

9. Olgniecie y otarcie pięty z botow, Cebula z solą y z miodem przykładana, leczy,

10. Bole y gryzienie szczęcioniedzielnym Dzieciom zaraz po porodzeniu nastale, uśmierza Cebula w winie chwilę moczona, á potym utarta, y w oliwie smażona, y na żywot Dziecię-

cięcia iako nacyjciepley przykładana,
wielkim y doświadczołym iest lekar-
stwem, czyli ratunkiem.

11. Czyśczenie miesięczne zatrzy-
mane, wzbudza, y wywodzi używa-
na, albo z białą mirą pita.

12. Puchlinie poczynaiącey, sok z
Cebule z sokiem Kopru Włoskiego ra-
no piąc, wielkim bywa ratunkiem.

13. Takze sok czerw z zębów wy-
gania, nasienie Cebulane utłukszy z
wodą ciepłą, w uściech trzymając dłu-
go.

Którzy zaś Sledzione chorą mają,
wystrzegać się Cebuli używania czę-
stego powinni, bo ią tym bardziey na-
dyma.

Uczący się y wiele czytający, Ce-
buli używać, wystrzegać się mają.

MOC y SKUTKI CZOSNKU.

1. Wiatry w ciele rozpędza, y nie
dopuszcza się im mnożyć.

2. Żywot odmiękcza y purguie,
zwłaszcza świeżo zielonego pożywa-
jąc.

3.

(§ 38 §)

3. Pleśzowatość głowy, y miejsca włosow obnażonych, z miodem utarty nacierany, okrywa.

4. Bolenie zębów uśmierza, z łuczycywem y kadzidłem warzony, nim ciepło płócąc, y w uściech trzymając, albo główkę Czosnku utłukszy, u pięści na pulsowych żyłach przywiązać, aż się spryszczy.

5. Warzony we dwóch lub trzech wodach, ostrości swej pozbywa, iednak mocy swej nie traci, y owszem przez to iakieysi skrytey y nieznaczney mocy dostaje, w dawaniu żywności ciała, którey surowy nie ma.

6. Parchy y wrzody cięjące goi z głowy, popiołem z iego liścia z oliwą zmieszanym nacieraiąc.

7. Zofta niemoc uśmierza, dając go pić z Koryandrem y z winem. także, w popiele pieczony, nawet y surowy używany toż czyni.

8. W Suchotach użyteczny bywa, piiąc roztarty z polewką Bobową.

9. Głos donośny y gładki czyni, warzonego pożywaiąc.

10.

X § 39 § X

10. W kaszlu bywa lekarstwem z starym sadłem w mleku warzony, y trunkiem używany.

11. Bolenie w biodrach, które Scyatyką nazywają, z flażny pochodzące, leczy nim nacieraiąc.

12. Ze sm chwiejącym y słabym, z miodem y octem rozcierany, działając nim nacieraając utwierdza.

13. Zinnice wszelkie odpędza, trzy główki go utarłszy z wieprzowym sadłem, pacierz nim wszystko w grzbiecie nacieraając y pulsy u pięści.

14. Czosnek żony z gęby nie cuchnął, Bob po nim ieść świeży, albo cwikłę w popiele pieczoną.

15. Gdzieby między owocem na drzewie po gałęziach Czosnek był zawieszony, Ptak go psować nie będzie.

SKUTKI KURBASOW ALBO BAN.

1. **C** Holerycznym żołądkom najsposobniejszy jest pokarm z Ban.

2. Bania warzona, y z Agrestem używana, bywa pokarmem y lekarstwem w gorączkach.

3.

3. Oczom czerwonym zapalonym, skrahiny czyli skorki z mięsowości ich są użyteczne na czoło przykładane.

4. Podagrę z gorącej przyczyny układu często pomienionym sposobem przykładana, albo też z ośrzedką chleba białego.

5. Uszom bolącym sok z mięsowości wygnieciony sam albo z Rożanym olejkiem zmieszany, a w nie często puszczaony bardzo służy, zwłaszcza gdzieby był ból z cholerycznej materji pochodzący.

6. Głowy bolenie tenże sok uśmierza, z gorącej przyczyny nim iż namazując.

7. Gorączki gwałtowne ustawiczne uśmierza, sokiem z witeczek ich wszystko ciało namazując, albo w nim prześcierało umaczawszy, wszystko ciało obwinąć, albo na serce tylko y na pulszy chustki maczać, y przykładać, tym albowiem sposobem z ciała gorącość y zapalenie wyciąga.

(§ 41 §)

8. Żywot odmiękcza, y purguie mięliwość z caſey Bani, pokraiawſzy warzyć, y ſok z niego wygniść, á trochę miodu y ſaletry dodawſzy, á ciepło pić ſkromnie, ſtolce ſprawuie.

9. Pragnienie uſmierza w mięſnym roſole warzona. albo z Agreſtem.

10. Czerwoną niemoc leczy, witeczki Kurbaſowę ſuche czy z octem, czyli trunkiem jakim dane, ale te witeczki dobrze doyrzałe, albo przeſtałe być powinny.

11. Cknienie w żołądku z cholery odpędza kaſza z Bań uczyniona, y u-
żywana.

12. Bania w paſztecie, albo w zgrzebiach w zarzyſtym popiele upieczona, wielkim ieſt lekarstwem w gwałtownych gorączkach, ſok z niey wyciſniony piąc.

13. Tenże ſok piąc, kaſzel z gorącey przyczyny uſmierza, y pragnienie także, chociażby wielkie było, uſmierza, czyli tłumí.

OGOR.

OGORKOW Moc y Skutki.

1. Ogorki w mięsney polewce czyli rosole warzone, wielkim bywają lekarstwem, ile w gorączkach y cholerycznych chorobach y w Suchotach miasto iarzyny używane, albowiem odwilżają, y wychładzają.

2. Samym zapachem mdłość ferdeczną odpędzają. przeto kordyaczny użyteczne do pożywania y zapachu.

3. Swą sferością y kwaśnością żółtek posilaia; y chęć do pokarmu czynia.

4. Wnętrznosci zbyt gorące Ogorki wychładzają, zwłaszcza żółtek, w którym chociaż nierychle do strawienia bywają, przecie iednak nic w nim nie psują.

5. Pragnienie w gorączkach oddala woda z Ogorkow, albo polewka z warzonych pita.

6. Język zapługawiony w gorączkach, w uściech trzymany wychładza.

7. Otok wszelaki, y przymioty ogniste, tenże Ogorek na dwoie przekroiony, albo w grzanki pokraiany, y przykładany, wyprowadza.

8. Czerwoną niemoc zaftanawia nalenie ogorczone z pół łota z młkiem białogłowskim piąc, tymże sposobem iest ratunkiem tym, którzy od rozumu odchodzą z zapalenia mozgu.

MOC y Skutki MALONOW.

1. **M**Alony surowe pożywane, mocz pędzą w gorączkach gwałtownych.

2. Bolejącym oczom, y płynącym z gorącej przyczyny, mięsowość Malonowa utarta, y na czoło plastrowana, iest wielkim ratunkiem.

3. Korzeń Malonowy ćwierć łota z pitym miodem dany ciepło, womity sprawuie, á ieżeli by chciał przywieczerzy, przedtym albo potym, wolny żywot mieć, tedy dwie części kwinty naraz dożyć wziąć.

4. Kamień kruszy nalenie iego, y moczem wywodzi piąc go.

5.

3. Gorączki uśmierza z wodą Jęczmienną warzone piąc, y pragnienie odpędza.

Moc y Skutki SAŁATY *Lačlucy*.

1. **S**ałata ogrodna chęć do iedzenia wzbudza, ale ma być przed wieczerzą używana, po wieczerzy zaś używana, á ile warzona, spanie przywodzi. Starzy wiecz rze swe kończyli używaniem surcowy Sałaty dla wdzięczniejszego spania.

2. Tym, którzy nie mogą pokarmu zatrzymać, Sałata surowa nie płokana, á solona, pożywana bywa lekarstwem.

3. Sen w gorączkach przywodzi nogi obmywając długo parzoną w wodzie na noc, nie ocierając ich, ale żeby same oschły, iako też ręce y ciało, skronietąż wodą może umywać, przydawszy do niey slazu.

4. W gorączkach Sałata iest użytecznym pokarmem, tak warzona iako y surowa.

5. Języczka zapaleniu wielki ratunek dać płukanie z soku iey, z wódki, albo z polewki uczynione, z sokiem Agrestowym, albo z kwaśnych jabłek granowych, to często w uściech trzymać.

6. Głowy bolenie w gorączkach oddać świeżo utłuczona, a na czoło y skronie plastrowana, bez przysady innych rzeczy.

7. Oboiey płci, którzy ślub czystości uczynili, a powściągliwości im w roznieceniu ognia namiętności cielesnych nie dostaie; tedy samym częstym używaniem Sałaty, iako za pewnym lekarstwem mogą swą czystość zachować.

8. Boleść w pierśiach białogłowskich z zapalania spadkow w nie spadających, naczczu używana, y zwierchu przykładana, lekarstwem bywa.

MOC y Skutki TRZEBULI.

OGRODOWEY CEREFOLIUM

1. **K** Rew y wilgotności przyrodzone poleruje, od zawrotu głowy dobrze iey używać.

2.

2. We wszelakich niedostatkach pierśi y płuc, iest osobliwą potrawą.

3. Żółtą niemoc oddala, pół kwarterki naczczu so tu iey używając, z kwintą prochu Sa ity białey.

4. Bokow bolelic uśmierza warząc ią w winie, á naczczu, na noc ciepło trunkiem piąc.

5. Glisty morzy y wypędza, z octem utarta, naczczu z trunkiem używana, albo soku iey cztery łoty z winem mocnym piąc.

6. Chęć do iedzenia utraconą przywraca, z octem, Ciliwą y solą iako Sałata używana.

7. Kamień krufzy, moczem pędzi. Wziąć korzenia tey Trebule, Łomikamienia po garści, albo po półkory y warzyć w białym winie, á trunkiem rano y na noc tego zażywać.

8. Panom chorobe przyrodzoną zażastanowioną, wzbudza, y wywodzi iako też y po pół kwarty go piąc.

9. Oczy czyści y pośila, tak potrawą iey używając, iako y trunkiem piąc.

10. Gruczoły y guzy, z winem, sadłem y woskiem plastrowana, precz rozpędza.

11. Kancer, wrzod leczy, liście iey przetłuc, y z miodem plastrować.

12. Zimnice leczy, smażąc ją w oliwie, tym pacierz w grzbiecie, y wśzyt-o czoło godziną przed przyściem namazując.

MOC y SKUTKI OGRODOWEY ENDIWIEY.

1. **Z** Oślądkowi bardzo iest przyjemna y użyteczna, bądź sałatą, bądź samą iarzyną używana.

2. Puchlinę swym korzeniem w dostatku wody warzona, y zawsze mia-ło piwa używana, wielką iest pomo-cą y ratunkiem.

3. Głowy bołeniu w gorączkach sok z Endiwiey, y z oleykiem różarym ubity, á na czoło y skronie chustki maczając, przykładany iest lekar-stwem.

4. Oczom zapalonym y zapuchłym świeża Endywia tłuczona, y przykładana, wyciąga y rozpędza puchlinę. Tę sok iey czyni chusteczkę w nim maczając, y na oczy kładąc. Tenże sok zębów bolenie z gorących spadków uśmierza, w uściech długo trzymany.

5. Płucom, pierśiom zapalonym bywa ochładz y lekarstwem świeżo zielona z mąką Jęczmienną przykładana na pierś.

6. Bolączki każde z przymiotem ogniistym, wychędaża tłuczona, plasterowana.

7. Podagryczne y Artetyczne boleści układu z przyczyny gorącej, świeża zielona z Jęczmienną mąką utarta, y przykładana.

8. Gorącość Wątroby wychładza, z octem na prawy bok przykładana, albo soku przymieszać trochę, y winnego octu, á chustki we dwoie lub we troje, w tym maczać, y na wątrobę na boku prawym pod ziebra letnio przykładac.

(§ 49 §)

9. Ciężkiemu puszczaniu uryny, korzeń iey w occie warzyć, y pić wielkim iest ratunkiem.

10. Żółtaczkę leczy z miodową sytą, gdzieby gorączki nie było, á gdy iest gorączka, tedy z Podrozinkową wódką sok iey używając.

11. W gorączkach pragnących bardzo użytecznym iest pokarmem, tak sałatą, iako też y iarzyną używana, także korzenie iey w cukrze przyprawione.

Zgoła ten Szczerbak albo Erdywia we wszystkich dolegliwościach, tak zwierzchnie, iako y wewnątrz używana; iest wielkim lekarstwem. A iako *Setcki* mowi: Iż wszelaki podroznik, albo Szczerbak, czyli Endiwia między innemi zioły, ma własność zanulone wnętrzności otwierać, wycierać, wychędzać, nie szkodzić swym chłodzeniem ludziom zimnego przyrodzenia. Polny iednak Szczerbak iest z łądkowi potężniejszy, y pożyteczniejszy, w ochłodzeniu y posileniu.

Da

Sku-

SKUTKI PODROZNIKU ALBO
Cykoryi.

1. **Z** Tego podroźniku, czyli Cykoryi z suszonego korzenia, albo liścia iego proch używany z trunkiem: wielkim y niewymownym bywa ratunkiem. Zgoła tak liście iego iako y korzeń iakimkolwiek sposobem używane we wszelakich chorobach gorących przyſtoynym bywają iedzeniem.

2. Nabrzmiałości ięzyka z przymiotem ogniſtym, leczy z korzeniem ſwym w wodzie warzony, á letnio gargaryzowany.

3. Plaſtr w gorączkach oſobliwy zielono, w móźdzerzu utłuc z Jęczmienną mąko, octu y różanego oleyku przydawſzy, tym ciało á ile bo-ki, obłożyć, tedy gorączki ſrogość w ciele układa.

4. Podagrze z gorącej przyczyny pochodzącej, Podroźnikowe ziele utłuc, y plaſtrem przykładać, boleści uſkramia.

5. Sedno koniowi choć nayszkodliwſze, leczy korzeń Podroſzniku tego tłuczony, miaſto plaſtru przykładany. Daiąc także tenże koniowi korzeń uſiekany, z obrokiem zmieſzany.

6. Oczom czerwonym y boleiącym napelniy ſklenicę Podroſznikowym kwiecciem, y zalep ią mięſzſzo w ciaſto rżane, władź w piekarski piec, aż ſię dobrze upiecze, to ciaſto iako do iedzenia, potym gdy przeſtygnie, otworź ſklenicę znajdziesz w niey na ſpodzie wodę którą przecedziwſzy, pomazuy nią oczy, albo chuſteczkę w niey maczaiąc przykładać, lub też po trzy krople w oczy wpuſzczay, bo wſzelakie zmazy w nich rozpędza.

7. Bolenie zębów rozpędza, y uſmierza ſok tey Cykoryi, w uſciech trzymany, lub w ucho po przeciwney ſtronie puſzczany, to ieſt: ieżeli zęby po przeciwney ſtronie boleią, tedy w prawe ucho.

SKU-

SKUTKI RZEZUCHY OGRODOWEY
NASTURTIIUM.

1. **G**Liſty wypędza naſienie iey z winem pić, bardziej ieżcze przy dawſzy Kobyley miętki.
2. Czyszczenie Mieſięczne zbudza.
3. Sledzionę nabrzmiałą, y zatwardziałą ſciencza naſienie iey kwintę z winem piąc. To naſienie z miodem, albo z figami, lub z octem roztarſzy, nacieraiać.
4. Toż flagmę lipką y kliowatą z pierſi y płuc, która dychawicę y ciężkie thnienie czyni, rozprawu e, ſieczy rozrzedza, rozgrzewa, y ſnaśnie charkaniem wywodai, w pôlewkach warzone, rozcierane, y trunkiem dane.
5. W kaſzlu y ciężkim thnieniu z zaziębienia y zimnych ſpadkow, na płuca, używać go z miodem naczczo dobrze.
6. Poſtrzały dobrze leczy, trzaſki ſzkała, y każdą rzecz w ciele tkwiącą wyciąga naſienie to miałko utarte, a z ſmołą plaſtrem przykładane.

7. Mowie utraconey albo ciężkiey, język mającym Paraliż-m zarazony, toż nasienie w uściech zeżwane y pod językiem trzymane, bowa ratunkiem.

8. Bolejącym pierśmiom, z kozim mlekiem pić go, dobrze.

9. Pleśzowatość głowy, y opierchłość włosów, gorczyczą y tym nasieniem nacieraiać, leczy.

10. Głuchotę oddala z figą utarte, y w usty kładzione.

11. Paznokcie chrapowate y parchowate, miałko utarte, á wołkiem lub miodem nagniezione y przykładane spędza, y chędoźsze czyni.

12. Językowi często spadaiącemu, z nasienia tego z figami suchemi w ocie warzonego, gargaryzmy ciepło czyniać, bywa ratunkiem.

SKUTKI RZEUCHY WODNEY
NASTURTIIUM AQUATICUM.

*Ta rośnie nie tylko na mokradli-
nach y miejscach wodnistych, ale y w
ogro-*

*owrodach y przv drogach albo ście-
szkach wilgotnych.*

1. **B**Ywa surowa użowana sałata.

2. Mocz z ciężkością odchodzący wywodzi nasienie iey w winie pijąc.

3. Piasek y muł z pęcherza wywodzi moczem, bądź sok iey pijąc, bądź samey używając.

4. Zosładek mdły, y do trawienia nieposobny posila, y rozgrzewa. Jako też y śledzienie zatwardziały jest lekarstwem, lub samey używając, lub sok iey pijąc.

5. Mieściczne czyśczenie zatrzymane wywodzi w winie warzona, y trunkiem używana.

6. Pięgi y inne zmazy na twarzy y szkaradności sciera, przykładając na nie ziuszywśzy ią: rano zaś zmyć wodą, do dnia czwartego to czynąc.

7. Oczom płynącym y zapalonym także ziuszywśzy, albo z ofrodkiem białego chleba utarta, y przykładana przez ciekłą chustę na nie, bywa
ratun-

ratunkiem, albo też y w winie warzona, y przykładana.

8. Mocz kapaniem tylko odchodzący wywodzi, z Chrzanem, Rzodkwią y z korzeniem pietruszczanym dobrze usiekana, á w białym winie y maśle przysmażona, á na łono co najcieplej przykładana.

Przeestroga.

Panie iednak Brzemienne wszelakim sposobem tego ziela niechay nie używają, iako im bardzo szkodliwego.

MOC y SKUTKI KOPRU SWOVSKIEGO OGRODNEGO ANETHUM.

1. **C**Hęć do iedzenia wzbudza.

2. Tym, którzy sprzenia y gryzienie w żywocie miewają, iest pożyteczny z winem nasienie iego piąc, albo na grzance używając. Co też czyni y iucha piąc ią.

3. Tym także, którzy w czystości swoiey żywot chcą wieść, iest bardzo użyteczny.

4. Matkom dzieci karmiącym obfitość mleka dać, wierzchołki z nasieniem

niem warząc, y pijąc, albo warzony iedząc, albo z Włoskim koprem w Jęczmienney wodzie warzony, á zamiast trunku używany.

5. Zołądk: bolenie uśmierza, y strawnym czyni.

6. Mocz zatrzymany wywodzi.

7. Pierśi zaziębione rozgrzewa nanie iego warzone z winem y cukrem, pijąc rano y na noc.

8. Ciężkie bolenie głowy uśmierza, wierzchołki iego z kwiatkami w oliwie smażonemi ciepło przykładać tego kwiecica, albo y okołkow liścia świeżego wziąć może, tedy bardzo prędko ból w głowie uspokaja.

9. Bole wśz lakie w ciele, á ile z zimnych przyczyn, smażony w oliwie albo w winie, nawet y wodzie, á na mieysce bolące przykładany uspokaja.

10. Którzy ogromnie y nader chrapią, tylko im kopr pod głowy kłaść, tedy chrapać nie będą.

11. Gdy spadnie iężyczek, popioł z korzenia koprowego, na swe miejsce go przywodzi, wziawszy go na łyżkę albo instrument, tym iego popiołem dotykać, albo go też y nim obfypać, razy kilka powtarzając, aby się dobrze iął doświadczone lekarstwo.
Plinius.

12. Zapach wdzięczny ustom dać, zuchając długo nasienie iego, potym go połknąć, tedy śmrody y zapach zły z ust odpędzi. Toż czyni w wodzie go warząc, nią usta y zęby płóćząc, y gargaryzując.

13. Flusy albo spadki z głowy wilgotney na pierś, albo w inne ciała części dziwnie wysusza, toż nasienie w worczku go przefszywszy, na gorącey cegle trochę wina skropioney nagrzać, y iak nagorącey na wierzch głowy, albo y przez ciemie aż w tył przykładać, to też y w winie warzony y przykładany sprawuje.

14. Żółtość z oczu spędza ziele to y z nasieniem, z Rumienkiem y z Włóskami

fkami Matki Boskiej w wodzie warząc, á parę w oczy z tego puszczając.

15. W uszach bóleści układać ze świeżego sok ciepło w nie puszczając.

16. Kamień wywodzi, wziąwszy go z korzeniem dwie garści, pietruszki także korzenia, Włoskiego kopru także, y nasienia tegoż kopru swoyskiego, Opichu z korzeniem, Slazu polnego z korzeniem, Slazu wysokiego z korzeniem, nasienia Pietruszczanego, nasienia kopru Włoskiego, Opichowego, Slazowego, po garści każdego zioła z korzeniem nasiekać, á nasienie przetruc, to razem w długi worek zaszyć, y wrzeczney wodzie warzyć, dopiero w tey wodzie popas siedzieć opasawszy się onym workiem z ziołami, także biodra y krzyże, y dwie godziny przed obiadem, y półtorej przed wieczszą to czynić przez dni kilka, á w każdym kąpaniu pić pięć albo sześć łyżek wodki z ziela Łusiego ogonu w paloney, albo iuchy z warzonego.

Moc

**MOC y SKUTKI z WODKI KOPRU
OGRODOWEGO SWOYSKIEGO.**

1. **G**łowy bolenie uśmierza, zwi-
szcza z zimney przyczyny na-
krapiając nią głowę albo chustkę w
niej maczając, przywinąć na głowę
skronie y czoło.

2. Mleka Paniom dzieci karmiącym
pierśiami, obfitość dać pijąc iey po 4.
albo 5. łyżek rano y na noc.

3. Zębów bolenia oddala wyciąga-
jąc Słaz y wilgotności, które ten bol
sprawiają, ciepło ią w uściech trzyma-
jąc na tey stronie, gdzie boli.

Nota. Powiedziało się trochę wyżej,
że bolenie głowy uśmierza, y sen
wdzięczny przywodzi, głowę nią na-
cierać, myć, albo chustę w niej
maczając, y na czoło, skronie przy-
winić. Lecz to oboie potężniey u-
czyni, 10t albo półtora maku bia-
łego, y 10t migdałów gorzkich utłuk-
szy, z 8. łyżek Koprowej wodki ro-
ztworzyć, á na czoło y skronie na chu-
steczce przyłożyć. Sku-

SKUTKI KOPRU WŁOSKIEGO
FÆNICULUM.

1. **K**oper Włoski świeży, iako y suchy w każdych potrawach używany, bardzo iest pożyteczny osobliwie tym, których często głowa bolewa z zbytniey żołąci. Także dycharmicznym, y ciężko thrącym.

2. Pierśi y Płuca wszelakim dolegliwościom do używania bardzo użyteczny, w tychże potrawach używany.

3. Mleka mamkom obfitość dać także go w potrawach polewkach używając.

4. Korzeń w occie warzony, rany, wrzody, y sadzele płynące goi, nagrzewając nim.

5. Sledzienie, wszelakim chorobom y dolegliwościom, które tylko mogą być mianowane, wielkim iest ratunkiem, tak liście iako y korzenie, nasienie iakimkolwiek sposobem, czyli w potrawach, czyli w trunku używany.

6. Głos piękny, gładki y krzykliwy czyni nasienie tego Kopru, korzenia paprotki, Rozmarynu, po równey części wziąwszy warzyć w wodzie miodu przyłożywszy, to z rana y na noc po kubku pić.

7. Puchlinę lekko wywodzi, używając go zielonego, y pić nasienie iego z białym winem, ale starym. Toż wino wódką tegoż Kopru rozwarzając, y pić, trawi puchlinę.

8. Chorobę Miesięczną porusza, y wywodzi nasienie iego, z białym winem z rana y na noc używane.

9. Wszelakim Febróm osobliwszym jest lekarstwem trunek następujący.

Wziąć dwa łoty korzenia tego Kopru, Cynamonu półtóry cwierci łota, Cukru białego 8. łotow, to wespół w konwi, lub flaszcy dobrze obwarowanej, trzy godziny w kotle ukropu gorącego warzyć, á potym przez płót Sukienny przecedzić po 8. albo 9. łyżek tego każdego dnia rano y na noc używać.

10. Żółtą niemoc spędza tym sposobem w wodzie go zewszyskim warzyć, á wfuchey wannie tym się pocić.

11. Pszczołom iest bardzo przyiemny, przeto rady się około niego bawią, więc kto chce, żeby się z ulanie przeniosły, tedy nim ule potrzeć, y garstkę go w nie włożyć.

WODKA z KOPRU WIOSKIEGO.

Boleści w żołądku układa, zażywając iey po 6. łyżek rano y na noc z białym cukrem, ciepło przez kilka dni piąc.

W puchlinie miasto pospolitego trunku dobrze iey używać, bo ią moczem pędzi, gdyby iey chory pić nie mógł, tedy czwartą część wina do niey przymieszać może.

MOC y SKUTKI IKMINU OGRODNEGO, KTÓRY KRAMNYM ZOWIEMY.

1. **M**orzyisko w żywocie rozgania, Opuszczenie zwierchności układa, y darcie zwietrności leczy, warząc go w wodzie, á z Oliwą Klistercę

terę dając, abo plastry z niego na żywot przykładając.

2. Żółta niemoc spędza, z winem go ciepło pijąc w łaźni, albo zaraz po łaźni.

3. Żóładek do trawienia sposobny czyni, tym sposobem: wziąć go utłuczonego łotów dwa, Rutę, Pieprzu, po pół łocie, to zacząć z kwaśnym miodkiem, który *Oxiriel simplex* zowią, wziawszy go łotów 12. y tego po łyzce dawać każdego dnia trzema godzinami przed chładem naczczo używać, czyni chęć do iedzenia y żóładek do trawienia sposobny.

4. Piegi z twarzy y inne zimazy spędza z octem dobrym winnym, iako maść uczyniwszy, często ie namazując.

5. Slinogorz leczy, wziawszy tego Kminu dwa łoty, Pioluru świeżego dobrze utłuczonego, maki Jęczmienney po łocie, psiego łayna białego 6. łotów. Kmin utłuc z psim łaynem iak naylepiey, przydać miodu, ileby

X § 64 § X

na plastr dostarczyło, y iako naygo-
ręcey chory ścierpieć może około szy-
ie przyłożyć, ale do takiego wrzodu,
potrzeba iak nayświeższego Kminu
kramnego.

6. Glisty wypędza z ludzi z woło-
wą żołącią plastr z niego na pępek
przykładając, toż y dziatkom małym
fluży.

7. Pchły z gmachu wytraca, wodą
tą polewając pawiment, w którey był
moczony ten Kmin kramny, albo Sto-
kłoska.

POLSKI KMIN ALBO AMINEK *AM IUM.*

MOcz zatrzymany nad przyrodze-
nie, nasienia ćwierć łota miałko
utartego z winem, albo miodem pić
dając, Nerki, Pęcherz, y przechody
mocz z mułu, y z zakałów wyciera
y chędoży, przerzeczonym sposobem
nasienia iego używając.

KORY-

KORYANDER CORIANDRUM.

1. **C**zasu morowego powietrza dobrze go w polewkach y potrawach często używać, bo zarażone powietrze także od ferca oddala, y one posila biorąc go w usta, y żuwając, a połykając oddala zarazę powietrza.

2. Przeciwno Paraliżowi y wszelakim bolom w głowie z przyczyny zimney, wziąć Koryandru przyprawnego łot, Imbiru białego, Cynamonu, Kubeby, skurek Pomaranczowych, Gałganu, kwiecia Rozmarynowego, Pieprzu długiego, korzenia Orlikowego, Kminu kramnego, przez noc w occie moczonego y ususzonego, Dębionek, kwiecia Bukwicznego, kwiecia Benedyktowego, y korzenia łego, nasienia z rōży polney, Sałwii, którą Łacinnicy *Horminum* zowią, koraliczek czerwonych po pół łota, Precchu albo *species Diambra*, Kwiatu Muszkatowego, soku Lukrecyowego, Muszkatowego Orzecha, ziarenek Rayfkich,

(§ 66 §)

Gwoździkow Kramnych, Słoniowego zębu piłowanego, Sandaku czerwonego, po ćwierci łota, Orlego albo Rayskiego drzewa pół ćwierci łota, wszystko iak iaymieley utłuc, y przesiać, a potym zedwanaście łotow cukru Kanaru przedniego zmieszać, y tego prochu każdego dnia po łyżce używać na dwie godziny przed obiadem y po wieczery we dwie godziny. *Taber Autohr.*

3. Kolkę y darcie układa, wziąwszy go utłuczonego ćwierć łota, soli trochę y wina, ileby było dosyć do roztworzenia kwaśkowego, w którymby stał rozpalona, była gaszona, y dać to ciepło wypić choremu. Tenże trunek y Glisty z żywota wyprowadza.

4. Biegunki zaścianawia, a zwłaszcza czerwoną. Wziąć ze dwa łoty miarko utłuczonego Koryandru, czerwonych Koralow, także utartych pół łota, konfektu Pigwowego, prostego Rożanego cukru, czyli Roży w cu-
krze

krze smażoney, przynaymniey trzyletniey, po dwa łoty, do tego przydać syropu z Pigw, y uczynić konfekt twardo, którego rano naczczu y na noc używać tak wiele na raz, iako włoski orzech.

5. Wszy w głowie traci nasienie Ko ryandry surowe, w occie warzone, albo długo w ługu parzone, tym głowę przemywając. Także w tym ługu szaty, koszule, w których by to plugaństwo było, maczać albo pokrapiać, dobrze myjąc, wyginą tak pchły iako wszy.

CZARNUSZKI Moc y Skutki,
MELANTHIUM.

1. **P**ierś y płuca rozgrzewa, y flegmy lipkie y kłuiowate z nich wychędaża, nasienie icy w winie warząc, y po dobrym trunku naczczu y na noc piąc.

2. Gryzienia y morzenie w żywocie układa, toż nasienie w winie warzone, y trunkiem używane.

3.

3. pierścionom ciałnym y ciężko tchniącym tego nasienia miałko utartego ćwierć łota, w trunku białego wina ciepło pić dawać dobrze.

4. Wątrobie zatkaney y Sledzionie zamuloney, y nerkom także zatkanym, toż nasienie Czarnuchy z wodą kryniczną, albo z winem pijąc jest ośobliwym ratunkiem. Scyatyce y w biodrach łupaniu toż służy pijąc go z wodą.

5. Toż nasienie przypiekane Czarnuchy żółtey, á w trunku używane, żółtą niemoc spędza.

6. Balenie głowy oddala nasienie icy z octem na ciało y skronie plastrowane.

7. Rymę y Sapkę, spadki z głowy zimne, zawściąga dym, z nasienia icy na węglu palonego, w nos puszczany, albo utłukszy go, w węzełku pod nosem trzymany.

8. Zaległość w nosie z Rymy albo z Sapki, że z ciężkością tchnienie przychodzi, moczyć nasienie Czarnuchy
w wi-

w winie, á potym go na gorącą cegłę wyłożyć, y onę parę nosem ciągnąć w się.

9. Zębów ból uśmierza, warząc toż nasienie w winnym occie z łuczywem smolnym, y tym ciepło iey często popłukując.

10. Językowi paraliżem zarażonemu iest ratunkiem, wziąwszy nasienia iey, y tyleż miałko utartego Kryształu, albo Oczkowatey soli, y tym język nacierać, zatym albowiem szlamowatości, flegmitych bardzo wiele wywodzi, zaczym język do swey wolności przyidzie, y do własney swoiey władzy.

11. Pierśiom Białogłowskiem bolejącym maść z nasienia Czarnuchy z octem winnym uczyniona, y na nie plastrowana iest ratunkiem.

12. Dzieciom glisty w żywocie gubi, maść albo plastr z nasienia z teyże uczyniony Czarnuchy y z soku piołunowego, albo z wodą uczyniony, y na pępek ciepło przykładany.

13.

13. Muchy y Komary, po gmachu
nim kurząc zamarza, gubi y wygania.

14. Pchły y Pluskwy wygania, kła-
dąc ją między pościel w woreczkach,
o zwłaszcza nasienie samo.

CAŁBRU OGRODNEGO SKUTKI
TYMBRA.

1. **M**Ocz nad przyrodzenie zatrzy-
many pędzi, z Bazylią y Rzat-
kwią używany.

2. Robactwo z żywota wypędza
warząc go, piąc naczczu.

3. W uszu bolenie układa, sok z
niego Rożanym olejkiem, w nie cie-
pło lejąc, á zwłaszcza z zimney przy-
czyny.

4. Obrzydzenie y niechęć do iedze-
nia oddala swą korzennością.

5. Wzrok osłabiony z zimnych wil-
gotności w głowie ostrzy, bystry m
czyni, z Rzedkwią y Bazylią używa-
ny.

6. Brzemienne Białogłowy z każ-
dey miary mają się go chronić dla po-
ronienia.

(§ 71 §)

7. Ustawicznemu głowy boleniu wódka tego Cąbru jest lekarstwem, piąc ią, także chustkę maczając, y głowę obwiązując.

8. Zółdek także wilgotny y zimny też wódka zagrzewa, y wysusza.

M O C y SKUTKI IZOPU *HY SOPUS*.

1. I Zop przed innemi ziołmi ma wielki przodek do poratowania y leczenia wszelakich dolegliwości, pierśi y płuc, á zwłaszcza z zimnych wilgotności flegmistych, iako płucom zatkanym y zamulonym.

2. Kaszłom zimnym y flegmistym.

3. Dychawicznym y ciężko thnącym, warząc go w wodzie, z łuchymi Figami, z Rutą y z miodem, á z rana y nanoc po kwaterce ciepło piąc.

4. Spadkom napierśi flegmistym z głowy, tenże trunek jest przyśtoyny.

5. Pleurze y kłóciu w bokach, jest lekarstwem, iuchę z warzonego piąc.

6. Robactwo wszelakie z żywota wygania, w winie albo w piwie warzony

rzony, á dwakroć przez dzień trun-
kiem używany.

7. Slinogorz w gardle leczy, z figa-
mi go warząc, y gargaryzm czyniąc.

8. Bol zębów uśmierza, w occie y
winie warzony, ciepło ie tym płóczać.

9. Wrzody ciekące, parchy także
na głowie goi, warząc go, y przemy-
wając.

10. Macicy zaduszoney, y w gorę
obrócone, iest lekarstwem w winie
warzony, y używany, też naparzając
się nim.

11. Wątrobie y Sledzionie zatkaney
iest ratunkiem, warząc go, y tę iu-
chę piiąc, y boki nią nagrzewając, to
iest iuchą, albo go z figami warzony
pić, y na boleiące miece przykła-
dać.

12. Wszy wytraca w głowie z Oli-
wą go rozcieraając á głowę namazu-
jąc. Także y świerzb zgłowy spędza
toż samo.

13. W puchlinie wietrzney y bebnia-
stej z ciała do pozbycia trudney, po
żywać

(§ 73 §)

żywać go dobrze, konfektem albo trunkiem.

14. Chorobę miesięczną wywodzi, z Bylicą warzony, y używany.

15. Zimnicę oddala, warząc go w wodzie, y pijąc.

16. Płeć ciążu cudną daie, pożywając go przez kilka dni porządnie z figami świeżemi, albo suchemi, to wszystko w miesięcy polewce rozmoczywszy.

17. Zabę pod ięzykiem rozrywa, y leczy, iuchę ciepłą w uściech trzymając.

18. Starym, duszność mającym w pierśiach, y wiele wilgotności, dawać pić dobrza.

18. Suchoty cierpiącym, w mleku warzony, albo z Jęczmienną kaszą, przycukrowawszy dawać pić.

20. Wodka z Izopu twarz śliczną y płeć gładką czyni, umywając się nią.

Mog

MOC y SKUTKI MAIORANU
MAIORANA.

1. **W** Szelakiey dołęgliwości głowy z wilgotności zimney y flegmistej pochodzącey, tak z warzonego polewka, albo sok iego w nos puszczany, przydawszy do niego dwie części soku z liścia albo z korzenia Cwiklanego, a trzecią część olejku z migdałow słodkich, nosem to sarkać nabrawszy w usta wody, tedy flus z głowy nosem ściągać będzie. Toż sprawuie, piąc polewkę warzonego, albo sok. Także z wierzchu przykładany na głowę.

2. Oczom zapalonym, z miatką Jęczmienną mąką przykładając go, jest ratunkiem.

3. Rymę y Sapkę z zaziębienia odpędza, z liścia kwiecia iego, worek fucho y ciepło na głowie trzymając.

4. Glisty z żywota wywodzi z winem go piąc, ćwierć łota miatko utarwszy, albo y z mlekiem przydawszy trochę tartego Jeleniego rogu.

5. Zołtaczkę spędza, warzony pi-
jąc, w uszach szum układa, puszczają-
jąc w nie ciepło soku iego.

MOC y Skutki SZAŁWIY
SALVIA MAIOR & MINOR.

1. **L** ĩście z latorośczkami swemi w
winie warzonemi, y w trunku
używane, miesięczną chorobę wzbu-
dza.

2. Taż iucha pita, prędkie porodze-
nie czyni, przeto długo się męczą-
cym przy połogu, dać iey pić, y wo-
niać dobrze.

3. Włosy czařno farbuie, kładąc ią
w ług, albo ie sokiem iey pocierając.

4. Wrzody wymywając tą iuchą
Sałwiiową, albo sokiem y proszkiem
iey zasypując leczy y zawiera.

5. Z Piołunem Szalwia warzona,
czerwoną niemoc leczy: toż iey liście
jedzione samo czyni.

6. Na Jęczyczka nabrzmienie y spu-
chnienie, wziąć Szalwi y nasienia Gor-
czycznego, Pieprzu, po trzy ćwierci
łota, y warzyć w kwarcie wody kry-
niczney

niczney aż do połowice, przydać potym do tego Rożaney wodki, y używać do gargaryzmowania; doświadczone lekarstwo.

Moc y Skutki MIĘTY MENTA.

1. **Z** Ośładek mdły y oziębły rozgrzewa, y pośila, do trawienia sposobnym czyni, bądź sucha, albo świeża, tak sok z niej czyniąc z Pietruszczarą nacią taką y pijąc.

2. Mocząc ją w winie, do jedzenia chęć y apetyt wzbudza, żołądek pośila, zimną ślegmę w nim rozgrzewa, y rozprawia grubą. Zgniłości w nim trawi, Wątrobę zamuloną otwiera y z grubych, lipkich ślamowitości wychędza.

3. Krwią charkającym, jest użyteczny sok iey z octem go pijąc, y glisty tymże sposobem używana, wzywana, w żywocie morzy, y wywodzi.

4. Bolączki zebrane, rozpędza, z Jęczmienną mąką plastrwana.

(§ 77 §)

5. Bolenie głowy z zimnych wilgo-
tności układu swym zapachem.

6. Paniom ciężko dziatki miewają-
cym Miętę z winem pić dobrze.

7. Paniom w pierśiach w połoгу
mleko zsiadłe, y pierśi rozparzające
nabrzmiąte, y ztwardniałe, odmięk-
cza, rozgania, y leczy.

8. Kolce y gryzienia w żywocie sok
Mięczany, z miodem y pieprzem w
winie używany, układu.

9. Mięta w mleko włożona, nie do-
puszcza mu się w żołądku, ani w garn-
ku zsiadać, chociażby mu była pod-
puszczka zadana.

Wielkim jest przyjacielem żołądko-
wi, zwłaszcza zimnemu, przeto do-
brze iey z siłątą używać.

10. Biegunki zastanawia, z krochma-
łem y wodą ią piąc.

11. Rodzenie rychłe y prędkie czy-
ni, iuchę z niey piąc.

12. Głos gładki y krzykliwy czyni,
sok z niey z Rutę y Koryandrem pi-
jąc. Tenże iężyczek nabrzmiąły z
wil-

wilgotności zbytney ściencza. warząc ją z Rutą y Koryandrem w mleku, y gargaryzując ciepło.

13. Sokiem skronie nacieraiąc bole nie głowy uśmierza.

14. Tymże sokiem rany wymywa- iąc, albo ciało namazując, goi ie.

Piszą niektórzy, iż Sledzionę cho- rą y zażębioną leczy, zębami y tar- gaiąc y iedząc w ogrodzie, á le z zie- mi ie y nie wyrywaiąc.

15. Wietrzności ciała rozpędza, po iedzeniu używana, z prochu ie y na grzance z chleba rzanego w winie o- maczaney.

16. Sledzionie chorey z zimney przy- tzy ny, iest lekarstwem po iedzeniu obiednim, albo wieczornym używa- iąc ie y. Nasienie iednak ie y Płucom iest bardzo szkodliwe.

SKUTKI WARZECHWI COCHLEARIA.

1. **M**Ócz nadprzyrodzenie zatrzy- many wywodzi, warząc ją w winie, y piiąc.

)(§ 79 §)(

2. Szkorbut, to jest wewnętrzny gnilec mającym, jest wielkim y znamienitym lekarstwem y ratunkiem, warząc ją w mleku albo w winie, y pijąc przez dni kilkanaście.

MOC y Skutki RUTY.

1. **B**olenie głowy uśmierza, z przy-
czyny zimney ćwierć łota mia-
łko utarłszy, w trunku wina ciepło pi-
jąc.

2. Ruta świeża zielona, z Jęczmieniem mąką utarta miękko, y na oczy plaflowana, bolenie oczu uśmierza.

3. Szumienie y dźwięki rozmaite w uszach, sok Ruciany z świeżym masłem albo z tłuściością mięsa wieprzowego wykwarzoną, pomieszany, a w uszy ciepło puszczany, dwakroć na dzień przez kilka dni, odpędza. Tenże sok z moczem pacholęcia niepokalanego, y zdrowego zmieszany, y ciepło w nie puszczany, ten czyni skutek.

4. Suchotom iest lekarstwem osł-
wym, wziawszy iey wierzchołkow
F świe-

świeżych, y sok z niey wyzowszy, wziąć go 4. albo 5. łyżek, y przydać do tego trzecią część kliu albo smoły z żydowskiey ziemi, y miałko to utarłszy, wszystko dać to z winem wypić.

5. Glisty, w oliwie smażona y trunkiem używana, morzy-

6. Biegunkę prostą którą *Diarrheam* zowią, zaſtanawia, w deſzczowej wodzie warzona, y ciepło używana.

7. Doſwiadczone lekarſtwo przeciwko Nerkowemu kamieni, wziąć ze cztery ſoty liſtkow iej, Solniku albo Solanu ziela, które też Skleniczkiem, Łacinnicy *Antillim* zowią, dwa ſoty, Bożego drzewka y Szafranu po ſocie, to weſpoł miałko utłuc, y winem rozczynić, y porobić z tego kołaczyki, y uſuszyć ie, á potym po ćwierci ſota, miało utłuczonych, z miodowym octem dawać choremu pić.

8. Febrę codzienną odpędza, ſamego ſoku iej z pięć albo ſześć łyżek, przed

przed przyściem febry wypić z białym winem, tak y każdą odpędzi febrę.

9. Koń któryby krwią mokrzył, tedy wziąć soku Rucianego z ośm lub dzieśięć łyżek, zmieszać go z winem y octem, każdego z osobna wziąwszy także po 8. lub 10. łyżek, w en wlać, czyniąc to przez dni 8. porządnie.

10. Ośpice żeby Dzieciom oczu nie pflowały, tedy im korzeń Ruciany na szyi gołey wiązać.

11. Morowki leczy Ruta, z octem utarta, á na nie plaśtrowana.

12. Od Kotow, Łasic, Kun, broni y zachowuje Kokoszy, Gołebie &c. Ruta, zawieszając ją wiązonkami około gniazd gołebiencow &c.

13. Pchły Pluskwy, Komary wytraca z chmielem y piołunem warzona, pckrapiając tą wodą po domu, albo też samey Ruty sokiem; także łożka y mieysca, w których by się pluskwy znaydowały, polewać tymże sokiem zieloney Ruty, albo iuchą z niey.

14. Mszycę w ogrodach, na kapu-
stach, y innych ogrodnych iarzynach
zagubia, pokrapiając tą wodą, w któ-
reyby Ruta była moczona, albo wa-
rzona.

15. Gąsienice y inne robactwa, drze-
wom Sadowym szkodzące, obiadając
z nich liście y kwiat, Ruta jest truci-
zną, także tym ie pokrapiając.

16. Szaty od molow zachowywa,
kładąc ią między nie do szafy lub
skrynie. Także pchły y pluskwy z nich
wygania, tymże sposobem między nie
kładziona.

17. Członkom pokrzywionym Ru-
ta w oliwie warzona, tym ie naciera-
jąc jest pomocna.

18. Bole, na którymkolwiek miey-
scu uśmierza Ruta świeża, na gorącej
cegle rozparzona, y przykładana.

19. Z wysoka potłuczonym 6. łotow
nasienia Rucianego z funtem oliwy w
kwarcie wina, dać wypić dobrze.

20. Nogom opuchłym Ruta, z Oli-
wą y solą utarta, tym nacieraając do-
brze

brze, puchlinę rozgania. Albo Rutę z solą dobrze utrzyć, y w Oliwie z trochą wina to przyśmażyćwszy przywilać na nogi, lub żywot lub ręce opuchłe, zwłaszcza z innych wilgotności, dobrze.

21. Parchy sprosne z głowy spędza, miążko utłuczona, z żywą Siarką w winie warzona, tym w łazni głowę przemywając.

22. Blizny y blachy z ciała ścięra, z miodem y hałunem na maść utarta, á tym raz y drugi przez dzień namazując.

23. Blachy białe z ciała spędza, z Saletrą, z pieprzem y winem ie nacierając.

24. Gnidy gubi w głowie, Ruta w Oliwie rozcierana, y wyprasowana, tym nacierać włosy albo głowę. Toż czyni samym sokiemy iey namazując.

25. Rany wszelakie goi proch z Ruty, miodem y smołą zaczyniony y przykładany.

26.

26. Członki potłuczone y pogniecione, maścią z Ruty y Oliwy plastrować dobrze. Jeszcze lepiej do tego przydać nasienie iey y z Oliwą zaczynać, á wełnę Owczą niepłokaną w tym maczając, przykładac.

27. Owce gdyby zdychać zaczynały, tedy każdego poranku na świtaniu y wieczor przy zachodzie słońca, owczarnią ich fuchą Rutą podkurzać.

28. Koniowi bielmo albo plamę z oczu ściara, Rucianym prochem mu ją zadmuchując.

29. Od rozum i odchodzącym, dobrze sokiem Rucianym skronie, y głowę często nacierać, drudzy do tego przydają Macieranki y liścia Bobowego świeżego, albo też y Bobu wespół z Rutą rozcierając, y tym głowę mazać, y nacierają.

30. Krwią charkającym, trzy rzóczki Ruty w winie warząc, ciepło dawać pić, iest lekarstwem pewnym.

31. Czerwoną niemoc zastanawia albo biegunkę, z syrem starym zażywając, y z winem ją piąc.

(§ 85 §)

32. Przepukłym także iest lekarstwem ofobliwym, plastr z Ruty, ale lesney, czyli dzikiey z starym wieprzowym sadłem uczyniony, y przykładany.

33. Blizny y zmazy na ciele ściera, korzenie Ruciane wierząc, y przykładając ie.

34. Bielmo zastarzałe na oku ściera, sok Ruciany z miodem odszymbowanym wpuszczając na nie.

NB. Panie przemienne wszelakim się sposobem mają wystrzegać Ruty, tak w iedzeniu y w picciu, iako y w zapachu, albowiem zabija, y martwi płód w żywocie, soku także iej używając, płodu poronienie czyni.

MOC y Skutki LAWENDY.

1. **M**Ozg z zimnych wilgotności wysusza, kładąc Lawendę w ług z Sałwią y z Maieranem, á tym głowę przemywając.

2. Głowie mdłej, y ustawicznie boleiącej uczynić czapczkę z kitayki

ki, y napełnić ią kwieciem Lawendowym, á gdzieby go nie było dosyć, tedy przydać Rozmarynu, Maieranu, kwiatkow Rumiankowych, Sałwii y z kwieciem, to razem utłukszy, Bawełnę tym nabić, y w woreczku zaszyć á na głowie ustawicznie nosić.

3. Kto wzroku mdłego, dobrze mu ią ustawicznie wonieć.

4. Zosładek posila, zaziębłości iego rozgrzewa, y wietrzności w nim zamknione rozpędza, warzoną w winie piąc, y tym go naparzaiąc.

5. Od Molow szaty zachowuie, kładąc ią między nie.

6. Chiragrze, to iest łamaniu rąk, albo palcow, iest lekarstwem, nacierając ienią, wziąć do tego Sałwii także tyle, to iest pòł garści, Jałowcowych jagod 6. łotow, y w winie to wszystko białym warzyć, y ręce albo palce nacierać.

(§ 87 §)

OCET LAWENDOWY.

ACETUM LAVENDULÆ.

BN. **O**Cet Lawendowy tym sposobem iako Rożany albo Gwoździkowy bywa czyniony, to iest: kwiatki Lawendowe do wina lub octu winnego kładąc.

Ten ocet serce bardzo prędko posila, osobliwie pulsy nim nacieraiać.

Tenżę mdłość serdeczną odpędza, pulsy nim nacieraiać albo chusteczkę w winie maczaiać, y na pulsy przywiiaiać, iako też gąbkę w nim maczaiać, pod nosem ią trzymać, y w się z niego parność ciągnąć.

MOC y SKUTKI BOZEGO DRZEWKA
ABROTANUM.

1. **P**Rzepukłym, pokurczonym y Scyatycznym iest lekarstwem, warząc go w winie.

2. Glisty y wszelakie robactwo wywodzi, tak starym iako y dzieciom, tak z warzonego iuchę piiać, iako też

roz-

rozparzony na cegle gorącej, na pempek y wŹszyŹtek Źywot przykładając.

3. Scyatyce y w biodrach boleniu, takŹe w krŹyŹach boleniu uŹstawicznemu, z zimney przyczyny, BoŹe Drzewko w pitym miodzie warząc, á z rana y na noc ciepło po kwaterce piąc, ieŹt oŹobliwym lekarŹstwem.

4. Scyatyce ieŹt wielkim y potężnym lekarŹstwem warząc Źamo, w wodzie y w winie, á przez niemały czas, z rana y na noc po trunku piąc dobrym, á ieŹeli uwarzone, co naygorącej przykładać na mieysce bolące.

5. Owcom y bydłu roгатemu, kaŹzel y dychawicę leczy, dwie częŹci BoŹego drzewka, á część Izopu miałko utłukŹy, z solą dając lizać.

6. Glisty z Źywota wyprowadza ŹwieŹo zielone z ŹoŹcią wołową utarte y na pempek przykładane.

7. Kolkę y darcie w wnątrŹnoŹciach układa, warząc go w winie, y iak naygorącej Źywot okładając.

(§ 89 §)

8. Pchły y pluskwy wygania, kładąc go w łożę y między pościel.

9. Zawrżdżiałe pierś Białogłowskie leczy tym sposobem: Wziąć Bózego Drzewka garść, mąki Boboway dwa łoty, albo dwie łyżki równe Mirchy utłuczoney iak najmieley pół łota, ćwierć łota Szafranu utłuczonego wespół w winie warzyć, przydawszy trochę smalcu wieprzowego, á przykładać na piersi.

10. Żłote żyłki zapuchłe leczy, wierzchołki iego utłukszy, y z miodem zmieszawszy rozmazując plastrzem na chusteczce, y przykładając.

11. Zboże zachowuic wszelakie od robactwa, kładąc go na nim w szpi-chlerzach.

12. Febrze iakieykolwiek iest lekarstwem, utarszy to ziele z Oliwą, y z solą tym pulsy w rękach y nogach smarować.

MOC y SKUTKI BARSZCZU

ACANTHUS POLONICUS.

1. **P**Ragnienie po przepiciu uśmierza warzony, iakożkolwiek pożywa-

ny, także y surowy kwaszony w gorączkach pilić, bywa dobry. Cholerę tłumy, y gasi, chciwość do iedzenia wzbudza, Suchotnym ludziom polewką używany, bardzo iest użyteczny, bo ie odwilża, w kolkach y kiszkach dania kliftery z niego, są użyteczne. Barszcz z korzeniem utłukszy, w smalcu go wieprzowym smażyć, á tym schnące członki mazać: taż maść przepukłym, potłuczonym, oparzonym, y pokurczonym, iest użyteczna.

SKUTKI y MOC BARWINKU.

CHLEMATIS.

1. **B**iegunkę czerwoną, y inne ciekączki zawściąga liście z witeczkami iego wcierpkim winie warzone, á ieszcze lepiej w kwaśnym á trunekiem używane.

2. Tenże trunek upławy zaſtanawia, może go też w Babczaney wodce miaſto wina warzyć, y pić.

3. Toż też złote żyłki zbytnie płynące hamuje.

(§ 91 §)

4. Krwią charkającym niepospolitym jest lekarstwem, z Kofztywałowym korzeniem w wodzie Babczaney warzony, y używany.

5. Do trunkow y plastrów, które rannym przynależą, użyteczny, zwłaszcza do rozfiadania wrzodow y ran żeby ciała niepsowały.

6. Liście w popiele zarzysłym rozparzone, bolączki twarde, które się niechcą zbierać y zropiać, rozpędza.

MOC y SKUTKI BYLICY

ARTEMISIA.

1. **M**iesięczną zatrzymaną chorobę wywodzi w winie warzoną pijąc.

2. Płód martwy z żywota wypędza, warząc ią y pijąc.

3. Kamień moczem wywodzi y mocz zatrzymany nad przyrodzenie, pędzi, warząc ią y pijąc, kąpając się y naparzając nią.

4. Brzemiennym, do snadnego y rychłego rodzenia bardzo użyteczna, w
winie

winie albo w piwie warzona, y pita.
Item. Prochu icy pòł łota, także w
winie piiąc, lub w piwie toż czyni.

5. Brzemienna, gdyby każdego dnia
trochę nasienia czerwoney Bylicy w
iedzeniu, lub w picciu używała, taka
płod w żywocie czerstwy zawsze mieć
będzie, y dobrych obyczaiow.

6. Korzeń Bylicowy w ciężkim ro-
dzeniu, dobrze przytymże czasie, z
winem Paniom pić dawać.

7. Lekkie y prędkieporodzenie Bia-
łymgłowom czyni, warzona z Rutą
y Poleiem w białym winie, á trun-
kiem używana.

8. Kamień pędzi, po ćwierci łota
proch icy z pietruszczaną iuchą, albo
z wódką dystryllowaną piiąc, albo też
w winie warzoną.

9. Bydłu roгатemu kaszel leczy
Bylica w wódzie warzona do połowi-
ce przez dni 7. wołom y krowcm ka-
szlącym po pòł kwarty, lub trochę
więcey każdego dnia ciepło w gębę le-
jąc. Albo soku teyże Bylicy po siedm
łotow

Łotow przez siedm dni porządnie przed potrawą dawać, albo w gębę lać. Toż czyni proch teyże Bylice, z solą go dając lizać dychawicę w nich leczy.

10. Puchlinę z ciała wywodzi, w winie ią warząc do połowice, y dając pić ciepło po kwaterce, á dotego pocenie z niey czyniąc przez kilka czasow.

11. Wątrobę y Sledzionę z zimnych wilgotności otwiera, y wychędaża, piąc iuchę w winie warzoney Bylicy.

12. Żółtaczkę spędza, z Jelenim ięzykiem warzona, zarówną każdego wziąwszy, y cukrem osłodzwszy pić, á zioła te z warzenia pozostałe, Sledzionę nabrzmiąłą leczą, ciepło ie przykładając. Toż czyni z piołunem, z Jelenim ięzyczkiem, z Centuryą zarówno po garści każdego wziąwszy, w winie warzyć, á po kieliszku pić z cukrem, albowiem Wątrobę y Sledzionę zatkaną wychędaża, y otwiera, á tak żółtą niemoc spada, y ginie.

13. W pierśiach wszelakie zawrzo-
działości Bylica w winie warzona, y
miodem ośłodzona, leczy, rano y na
noc iey używając ciepło. Albowiem
wziąć soku iey z winem y miodem,
lub z cukrem trzy godziny przed o-
biadem, tyleż przed wieczerzą po-
trzy albo cztery łyżki biorąc.

14. Wielkim iest lekarstwem na ka-
mien choruiącym, używając iey ka-
żdego dnia po łocie, albo po pięć
ćwierci łota, w potrawach, lub trun-
ku, lub iakimkolwiek sposobem, al-
bowiem dziwnie go y potężnie kru-
szy y wywodzi.

15. Podagrze, Scyatyce iest bar-
dzo użyteczna, po pół łota prochu,
z korzenia iey w trunku, lub w iedze-
niu każdego dnia używając, bardzo
prędko układa bole, iako *Hieronius*
Muntuus i Dyoscorydes świad-
czą.

16. Nogom opuchłym z chodu zby-
tniego albo iazdy lub z iakiey inney
przyczyny, iest lekarstwem, warząc
ig

ią w winie, w piwie, lub wodzie w tym nogi na noc umywać, y samą okładać. Albo z smalcem wieprzowym, utłuczona y plastrowana prędko bole w nich uśmierza, y puchlinę rozpędza.

17. Podagrze y łamaniu w nogach wielkim jest lekarstwem Bylica z ośrodką rżanego chleba, y ze świeżym wieprzowym sadłem utłuczona y plastrowana. Albo wziąć garść świeżey utłuczoney, y w Oliwie do trzeciej części wywarzoney á na ręce y nogi plastrowanej, tedy Chytragę y Podagrę uśmierza.

18. Zylom suchym boleści, sok z Bylice z Rożanym oleym zmieszany nim nacierać uśmierza: toż czyni y sama Bylica w Rożanym oleju smażona, plastrowana.

19. Zabę pod językiem leczy z solą utartą y tym iako najlepiej pod językiem nacierać.

20. Dziaćki małe dobrze często okurzać Bylicą, albowiem ię zachowu-

G

ie

ie od wszelkich przypadłych chorob,
á czyni czerstwemi y wesołemi.

21. Sok icy z Fiołkowym oleykiem
zmieszany, gorączkę w nich uśmie-
rza, pacierz w grzbiecie nim smaru-
jąc.

22. Drżenie członków tenże sok z
Bylicę wyciągniony, á z Oliwą zmie-
szany, nacieraając ie nim, leczy.

MAK *PAPAVERSATIVUM*.

1. **W** Szyftkim Mamkom pospolita
ieft, spanie przywodzić, Prze-
to (iako *Dyoscores* pisze) główki ie-
go z nasieniem tłuczone, y w wodzie
gotowane, á miafto napoiu używane,
fen czynią.

2. Toż czyni liście iego, z makow-
kami fwemi gotowane, tą wodą gło-
wę, y ręce od łokci, á na nogi od ko-
lan aż do stop obmywając, zwłaszcza
w garczkach wielkich.

3. Dzieciom, które Nocnice mie-
wiają, z białego Makumleko z pokar-
mem białoogłowskim na pół zmiesza-
ne,

X § 97 § X

ne, dawać dobrze, może y samo, lub z kaszą. Też główki makowe z nasieniem gotowane, á w tey wodzie chustki zmaczane, y na skronie, czoło y pulsę przywiązane, tak dzieciom, iako y starym, sen sprawują.

4. Nasienie Makowe, podagrę uśmierza z materyi gorącej pochodzącą, w donicy go uwierciawszy á Szafrem y mlekiem białoogłowskim rozczyniwszy przykładac.

5. Bolenie głowy z rozpaleniem uśmierza, makowe liście świeże przykładając.

NB. Na spanie wziąć utartego białego Maku, białkow świeżych, ośrodek chleba białego, y mleka białego-głowy dziewczę karmiącej, y to razem umieszczawszy, na czoło y skronie przykładac. Toż czyni y czarny mak z winnym octem.

6. Kaszel suchy leczy mak Biały, z Figami, z migdałami słodkimi y z Lukrecją gotowany, z Pityzanną go pić dając.

G2

Toż

Toż Pleurze y kłòciu w bokach flu-
ży.

7. Suchoty y Płuca owrzodziałe le-
czy: wziąć maku Białego półtora łò-
ta, nasienia Podroźnikowego, Szcza-
wikowego po półtory ćwierci łòta,
Migdałow, ziarn baniowych, y Ogòr-
kowych wyłuszczonych po iednym
łòcie, ziarnek Pigwowych pół łòta,
żywice Arabskiej, Dragantu, y Kro-
chmału po ćwierci łòta, soku Lukre-
cyowego pół łòta, płucek Lisich pół-
tory ćwierci łòta, glinki Ormiańskiej
ze Wschodnich krajow kwintę y dwie
części, cukru kręconego tak wiele,
jako te wszystkie rzeczy, zaważą, z
tego uczynić proch, (każdego z nich
przyprażywszy) y tego prochu po pół
łòta z syropem Fiołkowym, lub zia-
ką polewką rano y wieczor używać.

GWÓZDZIKI OGRODOWE y POLNE.

1. **G**łowie kwiat ich Ogrodny za-
pachem swym bardzo jest uży-
teczny

(§ 99 §)

teczny, iako y sercu, albowiem ie ofobliwie y prędko posila, oczerstwia, y uwesela.

2. Kwiat świeży Gwoździkowy utłuczony, albo w donicy uwierciany á w nie kładziony, rany w głowie spaia, kości z nich pokruszone wyciąga, y wyciągnowšzy, zawiera. *Discorus.*

3. Ciężkie bolenie głowy uskramia, w wodce z tych Gwoździkow wypaloney, chusteczki maczając, á kładąc na skronie. Toż czyni dym z kórzenia ich, w nos go puszczając. Wszystkim tym chorobom polne Gwoździki mogą być lekarstwem iako y Ogrodne, y te wszystkie przyprawy z nich czynione, iednak daleko słabiey.

SEKRET.

KToby chciał mieć Gwoździki różlicznego koloru, niechay nakładzie nasienia z gwoździkow różnych kolorow w cewkę, y wsadzi w ziemię,
z te-

z tego wyroście kwiat ieden, lecz różnych kolorow. A ieżeliby chciał mieć Gwoździki y Fiołki w zimie rozkwitłe, tedy dnia pierwszego Października krzaczków ich z korzonkami w gnoy koński dobrze umieszczony, niechay zagrzebie.

Moc y Skutki 'BERNARDYNKU
CARDIUS BENEDICTUS.

1. **P**Rzeciw morowemu powietrzu iest bardzo użyteczny, ziela y nasienia iego prochu używając z winem, lub w polewce iakieykolwiek albo potrawie.

Teyże mocy iest liście seme iego gotowane w wodzie, tę wodę piąc. Także sok iegoż piąc. A ktoby już zachwycił morowego powietrza, tedy doświadczonym iest ratunkiem, przerzeczonym sposobem go zażywając, pokiby 24. godzin zachwyceniu tego iadu morowego nie mineło.

2. Ciężkiemu w głowie łupaniu, strzykaniu, y gwałtownemu nad oczyma

ma boleniu, wielkim y osobliwym iest ratunkiem, używając go tak w potrawach, iako y w trunku.

3. Tymże sposobem używany, zawrot głowy leczy, pamięć ostrzy, á utraconą przywraca, iako y słuch utracony przywodzi.

4. Czwartaczki tym sposobem odpędza, y leczy: Wziąć soku iego dobre pół kwaterki, cukru łótow dwa, y dać to wypić, na dwie albo cztery godziny przed paroxyzmem. Toż czyni polewka z warzonego, y wodka z tego ziela dystryllowana. *Item* Prochu iego ćwierć łóta z piwem ciepłopiłając, lub z polewką albo z wódką iego, przed przyściem zimnicę, á pocić się.

5. Przeciwno padającej niemocy małym dziatkom służy z prochem piwonowego korzenia sok iego lub wódkę pić dając. Zmoczem także tegoż dziecięcia gotowana przez klisterę dana, toż czyni.

6. Glisty y czerw wszelaki z ciała wypęłza, proch iego z miodem, albo z białołgłowskim pokarmem dzieciom pić dając.

7. Krew w żyłach czyści, Płuca zawrzdziata leczy, kamień kruszy y wyprowadza, Miesięczne czyszczenie zatrzymane wywodzi, wrzody złe, y do goienia trudne, leczy, warząc to ziele świeże, lub suche, y piąc. Także tą polewką wrzody wymywając, y ziele uwarzone uwięrciawszy, z wierzchu plastrując.

8. Wątrobie zamuloney y zatkaney, woda czyli iucha z warzonego, lub prochu z winem białym, bywa napo-
iem lekarskim.

9. Wnętrznościom zawrzdziatym; w winie lub wodzie warzony piąc, jest prędkim ratunkiem.

10. Kancer na pierśiach białołgłowskich, y wrzody inne ciało psujące leczy choćby też y do kości go Kancer obiadł, polewką tego ziele warzonego, często umywając y prochem iego rany zasypując.

11. Wrzody, sadzele, zawiera, y do trzech dni goi, iako wszelkie rany, wełnianki z główek iego w nie, miasto fleytucha kładąc.

12. Morowki y piekielny ogień gasi, liście iego tłuczone y plastrowane.

13. Rupturę mającym, iest wielkim lekarstwem, piąc, y w potrawach go używając.

14. Wszelakie dolegliwości Sledziony leczy, w winie go waiząc, y piąc, y prochu iego z potrawami używając. Na ostatek guilec leczy, żuhając go.

MOC Y SKUTKI PIWONII

PÆONIA

Piwonia od starożytnych, iako y poślednieyfzych Lekarzow wielkie ma zalecenie, w niedośćnościach mozgu, y caley głowy.

1. Piwoniowy korzeń, z winem go piąc, bolenie głowy uśmierza.

2. Zołto niemoc leczy, po kwincie go z winem piąc.

3. Biegunki wszelakie swą cierpkością zawściąga, w czerwonym winie cierpkim warzony, y miasto napoju używany.

4. Tym, którzy pokarmu w żołądku zatrzymać nie mogą, iako też y gryzienie w żołądku, iest lekarstwem, z winem go piąc.

5. Padającey niemocy dziecinney, doświadczonym iest lekarstwem, ziarnek iey z korzeniem na goley szyice, pokiby nosiły, poty od kaduku wolne bywaią, lecz gdy to odrzuca, tedy się choroba do nich powraca. Ale gdy ią znowu zawieszą tedy ią tak odpędzi, iż się więcey nie wróci. Świadczy o tym *Galenus*. *Item*. Przeciw teyże niemocy, korzeń Piwoniowy pod nosem trzymać, y woniać.

6. W głowie boleści uśmierza, polewkę z korzenia iey piąc.

MOC y Skutki MARUNY.

MATRICARIA.

1. **M**Aruna sucha z kwaśnym miodkiem, który *Oximel* zowią, albo

bo też z solą używana, kolere czar-
ną y flegmę stolcem wyprowadza.
Tenże trunek iest użyteczny Dycha-
wicznym y ciężko tchuącym, w wi-
nie lub w miodzie warzony, y uży-
wany. Ziele także samo bez kwiecia,
kamień kruszy, y wywodzi, piąc go
po pół tora łota na raz z winem.

2. Bydłu rogatemu, kozom y Bara-
nom dychawicznym, i-śt lekarstwem,
dając ią miarko utłukszy lizać.

3. Glisty wszelakie w żywocie zabi-
ia sok iey, ćwierć lota go na noc za-
żywiając.

4. Piegi y inne zmazy na ciele wy-
chędaża, sokiem iey z mąką Słone-
cznikową nacieraając.

5. Złote żyłki skryte, y nabrzmiące
otwiera, tłukąc ią, y przykładając.

6. Od morowego powietrza zacho-
wuie, także iuż zarażonym, osobli-
wym iest lekarstwem, z Dryakwią ią
piąc, albo y samę iuchę czyli wodę,
z warzonęy.

7. Zatwardzeniu Sledziony, w ocie warzona, y na lewy bok plastrwana, wielką iest pomocą.

8. Piekielny ogień gasi, świeżo utłukszy, ciepło przykładać.

9. Brzuchu bolenie, y przymioty ognište z puchlinami, tymże sposobem rozgania.

10. Do trzeciego dnia w biodrach bole układa, tłuczona z wieprzowym sadłem, octu dobrego do tego przylawszy, ciepło przykładać.

MOC y SKUTKI SZPINAKU.
SPINACIA.

SZpinak suchemu y gorącemu żołądkowi bywa bardzo użyteczną potrawą, na wiośnę, żywot bowiem odmiękcza, y stolce czyni, warzony z młodym maśłem, albo z Oliwą świeżą słodką, przed innemi potrawami pożywaiąc.

2. Żołądkowi y wątrobie zbytnie gorącey, liście tłuc, y przykładać, lub w foku iego płaty maczać, y przykładać.

3.

3. Gardła zaostrzałość gładzi, potrawą go używając, á bywa rozmaicie gotowany, z mięsem, z mlekiem, z iaiami, z maśłem y rozynkami.

MOC y SKUTKI CHMIELU
LUPULUS.

1. **C**Hmielu młodego warzonego używają miasło potrawy, ile przed innemi potrawami, á to na Wiofnę, z Octem z Oliwą, miasło przyśmaku, który bywa lekarstwem y pokarmem, bo krew czyści z kolery, żywot odmiękcza, gorączki zaſtarzałe, y febrę ratuje, zbytnią Wątroby gorączkość ochładza, boleści wſzelakie z gorących wilgotności uśmierza.

2. Wrzody y ſzpetne kroſty goi, wierzchołki iego warząc, y piąc; á ieſzcze lepiej w koziey ſerwatce, przydawszy Polney Ruty, Boraku, Babki Języka wołowego, piołunu, Podroźniku, pić to naczczo, y na noc.

3. W teyże ſerwatce Koziey z ziołmi przeczczonemi go warząc, y piąc,

iąc, Piegi zgania, zmazy wszelakie na ciele wychędaża, Żółtaczkę y zieloność ciała zpędza, krwie zapalenia w żyłach gasi, czerwoność z finiałością sprośną z twarzy spędza, puchlinę zaskorną z flegmy z suchotami złączoną stolcami wywodzi, kłocie w bokach, á osobliwie w prawym, wygania. pierśi y płuca wychędaża.

4. Komuhy nogi cuchnęły, niech weźmie żółtość z kwiecica albo z główek Chmielowych, Hałunu, y Dębionek, proch z tego uczyniwszy, zasypać go między palce, á do obuwia kłaść liście Dębowe, albo mech z niego, to jest: z Dębu.

5. Woda, wktóreby główki Chmielu były przewarzone, głowę wychędaża, żółtą niemoc spędza, y krofty, przezmycie.

MOC y SKUTKI POKRZYW, y ZAGAWEK.

1. **K** Amień cierpiącym, młode są lekarstwem, z iaiami smażone, albo w winie uwarzone, y pite. 2.

2. Kolkę uśmierzaia Pokrzywy w
winie także warzone, y trunkiem u-
żywane, lub sok ich.

3. Wrzodom pełnym ropy, liście
Pokrzywiane z solą tłuc, y plastr-
ować. *Dioscorus.*

4. Sledzionie nabrzmiały toż liście
ywa ratunkiem, uwierciawszy go, z
oskiem nowym, plastr uczynić, y na
ok lewy przykładać.

5. Trędowatość z twarzy spędza
proch z liścia ich, po kwincie go z
winem piiać, lub warzonych w winie
trunkiem używając.

6. Scyatyce y Podagrze bywa ra-
tunkiem, liście ich y nasienie z sadłem
Niedzwiedzim utarte y plastrowane.

7. Języczka nabrzmienie, spuchnie-
nie, y zapalenie, leczy sok ich, nim
gardło gargaryzując.

8. Dzieciom się wydymającym w
stołeczku, samey tylko dotknięciem
Pokrzywy, na swe miejsce przywo-
dzi.

9. Śledziony ból uśmierza ich nasienie, w winie warzone, y ciepło plastrowane, Także Pokrzywiane korzenie tłuc, y z octem na lewy bok pod same zioobra ostatnie, co nayciepley przykładać.

10. Kamień w nerkach łamie, sok z nich piąc, także nasienie ich w winie warząc, á co naygorącey na nerki plastrować.

11. Glisty morzy sok ich, wywodzi, piąc go z solą, y miodową sytą.

12. Nasieniem Pokrzywianym Kokoszy karmione, przez całą zimę iay nieść nie przestaną.

MOC y Skutki LILIY.

1. **O** Parzeliny wszelakie leczy liście Liliowe, warząc go, y przykładając.

2. Żyły pokurczone, lub przecięte leczy korzeń Liliowy z miodem tarty y przykładany.

3. Plamy, zmazy na twarzy, y trędowność, Paprzyśka y strupy, bolączki

(§ III §)

czki na głowie goi tenże korzeń z miodem w donicy utarty, czyli uwiercony, nim ie namazując, albo plastrując.

4. Rany y wrzody wychędaża, y zawiera, zdrowym ciałem ie napełniając, korzeń lub liście icy w occie moczone, potym roztarte, y plastrowane.

5. Zmarłki z twarzy rozciera korzeń z miodem, z Jelenim łojem one rozcieraiać, y wyciągaiać.

6. Pleśzowatość głowy ckrywa włosami korzeń icy, ośiwą y sadłem wieprzowym utarty, tym nacieraiać.

7. Pokurczonym y przepukłym korzeń w sycie miodowej z rozynkami warzony, leczy to piiać.

8. Sledzionę nabrzmiatą y zatwardniałą leczy: wziąć Liliowego korzenia dwie części, korzenia Cmanowego, Barzczu po iedney części, y to przez dwanaście dni w winie y Oliwie moczyć, potym przez płat albo sitko gęste przebić, przydawszy wo-

H

sku

flu trochę y Oliwy ieszcze maść uczynić, y tym Sledzionę twardą mazać.

9. Węgrowatość na twarzy, y chropowatość ciała gładką czyni korzeń z miodem utarty, tym iż namazując. Jako też y cerę cudną y gładką.

10. Złote żyłki korzeń Liliowy iakimkolwiek sposobem na nie przykładany otwiera.

11. Twarz śliczną czyni, wziąć korzenia suchego, y miałko go utłuc, á potym Rożaną wodką rozpuścić, y twarz tym na noc namazywać. Toż samo czyni y wodka z Liliowego kwiatu z *Balneum maris Palona*.

MOC y SKUTKI FIOŁKOW BRONATNYCH.

1. **O**Czom zapalonym z boleścią ich, zapaleniu iężyczka, kierzce wychodzący z stolca, y zapaleniu iey, bywa lekarstwem, z Jęczmienną mąką przykładając.

2. Slinogorz, wielką chorobę ratując to, co w kwiatku Fiołkowym jest miodrego, szypułki, y to, co w nim jest żółtego odrzuciwszy, z wodą pić dając, utarwszy. Jednak tych czasów lepiey czynią, gdy Julepek z Fiołkow miasto kwiecia, z wodą dają.

3. Suchotnym Fiołki z liściem y z innemi zioły odmiękczałacemi wtłuszczy polewce mięsney warzone, wielkim bywają ratunkiem, chusty w tym maczając, y na pierś często y ciepło przykładając.

4. Przeciw Oczu zapaleniu y boleńiu, świeże liście przydawszy wierzchołkow z Jezyn, y liścia świeżego Makowego, utłuc w donicy, y przykładać.

JULEP z tych FIOŁKOW.

Wziąć wodki Fiołkowcy puł kwarty, cukru Kanaru puł funta, y na ogniu to węgliстым warzyć, aż pocznie gęstnąć, á potym białkiem go przeciągnąć, żeby się klaryfikował,

H 2

tedy

redy w gorączkach bywa ochłodą;
krew zhytnie rozgrzaną chłodzi, żo-
ładkowi, sercu, y płucom zapalonym
przynależący.

Cężkość w pierśiach układa, kaszel
uspokaia, gorączkę błaga, y w Pleu-
rze użyteczny.

**MOC y SKUTKI FIOŁKOW Żół-
tych PACHNĄCYCH.** *Viola lutea.*

Fiołki żółte mają przodek w lekar-
stwach przed innemi wszystkiemi
Fiołkami, iako zaleca *Dioscorus*.

1. Czyśczenie miesięczne wzbudza
nasionie ich, puł łota go z winem pi-
jąc na raz.

2. Korzenie ich Sledziotę nabrzmia-
łą ściencza, w occie ie mocnym win-
nym moczając, y plastrując. Toż Pla-
strowanie Podagrze bywa lekarstwem.

**MOC y SKUTKI FIOŁKOW BIA-
łych** *Viola Alba.*

1. **P**roch suszonego kwiecia blizny,
krofty, wrzedzienice z oczu ści-
ra

(§ II §)

ra, nim posypując, y miesięczne czy-
szczenie zatrzymane wzbudza.

2. Oczom zapalonym nasienie tych
Fiołkow z Mirrą, z szafranem utar-
te, czyni ratunek.

3. Parchy z głowy spędza, liście
ich z miodem plastrowane.

4. Wrzody, które się goić nie chcą
leczy stulając je, z prochu Fiołkow
tych, z wosku y oliwy plastrowanie
uczyniwszy.

5. Sledziony zatwardziałość zmię-
kcza, y nabrzmiałość ściencza korze-
nie ich z octem rościerane, y plastro-
wane.

6. Chiragrze z zimney przyczyny
tenże korzeń z octem rościerany, y
plastrowany, bywa osobliwym ratun-
kiem.

MOC y SKUTKI FIOŁKOW ZI-

[MNYCH *Viola Matronalis*]

1. **P**Okurczonym, kaszlącym z da-
wnego czasu, y pokrzywionym,
tak liście, iako y korzenie ufuszone,
á po-

á potym w winie (ieżeli by gorączki nie było) lub w wodzie, albo w miodowej sycie warzone, naczczó y na noc po dobrym trunku ciepło dawać pić.

2. Rany, sadzele y bolączki otwarte wychędaża, od dziwego mięsa brońi, y zachowuje, warząc te Fiołki w winie, albo w wodzie, á tym wy.ny.waiąc. Toż sok ich czyni.

3. Kłóciu z ciężkim y przykrym bólem w krzyżach, lub pod krzyżami niżey, z zatrzymania miesięcznego, czyśczenia naparzanie bardzo kosztowne, y użyteczne, w ten sposób: wziąć Kornaku, Słazu małego, y wysokiego, suchotnego ziela, zimnych Fiołków po garści lub dwie, y warzyć to w wodzie, w której makuch z lniałego nasienia był roznożony, y tym miejscem bolące białymgłowom naparzać.

SLAZY OGRODNE.

1. **Z** Własności swoiey gnilec w u-
ściech goią, mocząc kwiecie w
wodzie, á tą często usta płóczać, y
wycierając.

Inne skutki wszystkie mają spólne z
Slazami Polnymi albo Lesnemi: O
czym niżej.

SKUTKI ZIOŁ POLNYCH ZNAIOM-
szych á NAYPRZÓD LANUSZKI CZY
LI KONWALI.

LILIUM CONWALIUM.

1. **K** Wiat ten swym zapachem wdzię-
cznym prędko serce, mózg, y
wnętrzności posila, przeciwko pada-
jącej niemocy dzieciom, wielkim jest
ratunkiem, dając im wódki Konwa-
liowey z wodką Rucianą na raz po
pół tyżki, może y więcey, według
przynależytości lat: á do młodości
skłonny, dawać iey z konfektem
Melisowym, z Borakowym rostarfzy,
wielkim bywa ratunkiem. 2.

2. Sama też wódka Lanuszkowa od mdłości bardzo dobra, trunkiem icę dając.

3. Głowę y mózg posila w zbytnim ich oziębieniu, bolenie icę układa, piąc, y nią głowę y skronie naciera-
jąc.

4. Flusy zimne z głowy na piersi spadające zawściąga, á zwłaszcza w ry nie tą wódką skronie naciera-
jąc.

5. Kolkę y darcie w kislkach u-
śmierza, piąc ją.

MOC y SKUTKI KOSACOW

1. **K** Aszel z flusow zimnych na płu-
ca spadających, uśmierza z ko-
rzenia iego tym sposobem iako y z
piołunu, wyciągniiony, á z winem sło-
dkim, albo z miodem dobrym pitym,
lub z cukrem warzony, á naczczó y
na noc po łocie na raz z łyżki lizany.

2. Cholerę z flegmą zmieszaną, sok
korzenia Kosacowego z cukrem po-
żywany wywodzi.

3. Darcie y morzenie około pępka
uśmierza, w winie albo polewce mię-
sney miażdżo utartego korzenia z pół-
tory ćwierci łota piąc.

4. Sledzione zamulona, z miodo-
wym octem piąc, otwiera y leczy.

5. Krew spalona, melancholiczną
wywodzi korzenie iego warząc, albo
proch z czymkolwiek piąc.

6. Miesięczne czyszczenie, nad przy-
rodzenie zawściągnięte wywodzi, z
winem go zażywaiąc.

7. Żywot stwardniały miękczy, da-
jąc go z pół łota z iakokolwiek po-
lewką w trunku.

8. Zapalenie iężyczka, iuchą iego
płokanie czyniąc, leczy.

9. Piegi y inne zmazy na twarzy
będące, proch tegoż korzenia z ro-
wną częścią Ciemierzycy białey, y ze
dwoma częściami miodu, ściera tym
na noc nacieraiać.

10. Ogorzelinę od słońca rozpędza,
fok iego z mąką Bobową y z popio-
łem zmieszany.

11. W krzyżach bolenie układa, oleykiem Kosacowym ie namazując.

12. Suchość piersi odwilża; boleści w nich uśmierza, z dawna zawrżdżiałym płucom iest ratunkiem korzeń iego warząc w wodzie albo w sycie miodowej, rano y na noc ciepło po dobrym trunku pić dając.

13. Złote żyły otwiera, iuchą tego Kosacu warzonego, ie naparząc, albo też korzeń iego miało czopka w stolec wprowadzony.

14. Gnilec w ustach leczy, z Mirrą w winie warzony, á ciepło płokany.

15. Kosacowy korzeń na szyice dzieciom zawieszony, rozmaitym ich chorobom iest użyteczny.

16. Tenże korzeń Kosacowy dzieciom, którym zębki poczynają wyrastać, do głodania iest użyteczny.

17. Kości w ciele pokruszone Kosacowy korzeń z miodem plastrowany na wierzch wyciąga.

18. Mięso dziwne, na którymkolwiek miejscu narosłe, trawi, prochem Kofacowym zasypując.

19. Nerko n zatkanym, śledzionie y wątrobie zamulonym, korzeń w winie warzony jest bardzo użyteczny, dając go pić. Albowiem wnętrzości w nich zimne rozpędza, zamulenia otwiera, wilgotności w nich grube, y kłiowate rozrządza, y rozprawuje.

Moc y Skutki Ziela Tatarskiego, ALBO KALMUSU ACORUM.

1. **W**Ątrobę zaziębioną osobliwie rozgrzewa, warząc korzenie w wodzie do wywarzenia trzeciej części, a tę wodę rano y na noc przez kilka dni pić.

2. Bolenie boków z rozpierania wnętrzości, wewnątrz zawartemi także gryzieniu y morzysku w żywocie z wilgotności, albo z wnętrzości zimnych, też wodę rano y na noc ciepło pić, rozpędza.

3. Natargnienie, któregokolwiek członka w swym stawie, leczy, naparza iąc go tąż wodą albowiem fuche żyły posila, ntwierdza, umacnia.

4. Kurcze y członkow pokrzywienie rosprasza, y leczy, tąż wodę pi iąc, y ułomności naparza iąc.

5. Przepukliny leczy to ziele warzone, y trunkiem używane, á ktemu kąpanie, y naparzenie czyniąc, samym zaś korzeniem tego ziela plastruiąc.

6. Oczom zacmienie oddala, fokiem tego pomazuiąc, także y iuchę jego naczczó pi iąc.

7. Sledziony zatwardziałość odmiękcza, y leczy, używaiąc w cukrze czynionym, lub w miodzie smażonym, bądź trunkiem używany, warząc go w miodowym occie, á naczczó pi iąc, y na noc. Zwierzchu nim bok lewy naparza iąc, albo plastruiąc.

8. Smród z uśt pochodzący odpędza, á zapach wdzięczny daie, sam korzeń gryziony, y żuhany.

9. Kafzel z flusow zimnych zaſta-
nawia, warząc go w wodzie, á parę
ciepłą przez liiek uſty w ſię puſzcza-
jąc. Polewkę też tego naczczó y na
noc piiąc ciepło. Często także ſma-
żonego dobrze używać w cukrze.

10. Zoſądek zaziębiony rozgrzewa,
z flegmy wychędaża, poſila, y utwier-
dza, tym ſposobem: Wziąć tego zie-
la Tatarskiego, Gaſganu, Cynamonu,
każdego po ćwierci ſota, ieżeli tylko
na raz, y to w winie Pioſunkowym
warzyć, y naczczó pić: Albo ſiekan-
kę z niego, y z pieprzu ukrażać, á po
poſtory kwinty na noc brać, y winem
dobrym popić.

11. Językowi Paraliżem naruszono-
mu y ciężko mowiącemu, ieſt wiel-
kim ratunkiem, często iego iuchą pło-
cząc, gargaryzując, także ią ciepło
piiąc. Także też korzeń ſam Tatar-
ſki, albo z Muſzkatowym orzechem
maſtykuiąc, y pod ięzykiem trzyma-
jąc.

12. Urazom potłuczeniu prochu korzenia iego, co ćwierć łota zawąży, z kwaterką miodu pitego używany, jest lekarstwem.

13. Zębom bołiącym, jest lekarstwem, warząc go z iagodami Jałowcowemi w wodzie, przylawszy trochę octu winnego, á tym często y ciepło usta płokać.

14. Bolenie ciężkie w pierśiach, syrop albo woda z warzonego, trunkiem używana, układa.

15. Dychawicę y duszność w pierśiach leczy, korzeń wpitym miodzie, albo w wodzie cukrem zaprawioney warzony, to ustawicznie piąc ciepło, albowiem wilgotności zimne y lipkie w żołądku y pierśiach rozgrzewa, y rzodzi, y snadnie charkaniem wywodzi.

16. Żołątą niemoc leczy, warząc korzeń iego, á w tey polewce czerwoną Ciekączkę warzyć, y choremu ią dać do jedzenia, á tę polewkę pić, tylko żeby gorączki nie było, która ieżeli-
by

by gwałtowna nie była, tedy tylko kąpanie albo obmycie z tego ziela uczynić może.

17. Zośładek zimny rozgrzewa, chęć do iedzenia czyni, prochu tego ziela z Piołunkowym winem używając.

18. Piwo posilny pokarm ciała daie, w którymby korzeń iego miałko utłuczony, w woreczku był moczo-ny.

19. Wietrzności w ciele zawarte odmiataniem rospędza, y pozbywa, gryząc go, albo iuchę z niego warzonego pijąc.

20. Zafiniałości z hicia albo potłuczenia rospędza, chustkę albo gębkę w iuszę iego maczając, y miejsce zafinałe naparzając.

21. Bładym cerę cudną y rumianą czyni, iakimkolwiek sposobem używany.

22. Lifzaie spędza obmywając ie iuchą iego, y prochem ie iegoż zaraz posypując, albo też maścią namazując do któreyby proch tego korzenia był

był przymieszany. Jucha też z warzonego, albo wino przyprawione tym zieleń piąc, nie pomału pomaga.

MCC y SKUTKI OMANU.
HELENIUM.

MA być kopany, niż okwitnie, y w głąb wyrośnie, y w talarki pokraiany, á potym fuszony.

1. Dychawicznym iest osobliwym lekarstwem, warząc go w wodzie, y piąc, albo z miodem miążko utarty, y zaczyniony na kształt konfektu, będzie dosyć żyżke, y to często z żyżki lizać.

2. Paraliżem w połowice naruszonym używać go dobrze, tak w wodzie smażonego, iako y trunkiem warzonego.

3. Padaiącey niemocy, smażony w miodzie Oman, iest użyteczny.

4. Kamień krzy, y moczem wywodzi, często go używając.

5. Scyatyce y łamaniu w biodrach
liście

liście iego warzone, á swinim plastro-
wane smalcem, iest lekarstwem.

6. Zoładkowi zimnemu, korzenie
Omanowe w winie z Rozynkow wy-
gniecionym warzyć, y pić dobrze.

7. Płuca flegmą grubą y lipką za-
tkane, wychędaża, zwłaszcza soku co
najswieższego z miodem używając,
także wodkę iego piliąc, flegmę ro-
sprawia.

8. Zoładkowi boleiącemu z zazię-
bienia, albo z wietrzności zimnych,
iest osobliwym lekarstwem, wino, w
którymby Oman wrzał. Także proch
korzenia iego z winem piliąc.

9. Zmazy wszelakie z twarzy ście-
ra wódka z korzenia iego dystryllowa-
na, nią się umywając.

10. Glisty wypędza, iuchę z wa-
rzonego korzenia piliąc.

MOC y Skutki DZIĘGIELOW.

ANGELICA UULGARIS.

1. **D**zięgiel polny, który mniey-
szym albo Samicą zowiemy, ma
I być

być kopany w Maiu, gdy Miesiąc we Lwie w domu iedynastym y Merkuryusz także w domu iedynastym będą. Liście zaś z kłaczem w Lipcu zbierać, kiedy Słońce będzie w 28. stopniu Lwa: Miesiąc w tymże znaku, á Merkuryusz w Pannie. Nasienie w Wrześniu dnia 10, 11, 12, gdy Miesiąc będzie we Lwie w domu dzieśiątym.

2. Dziegiele wszystkie są iednych skutkow y mocy.

3. Wonnością swą wilgotności w głowie grube rosprawiają, rzedzą, y nosem ie wywodzą.

4. Surowości z żołądka wyprowadza, bolenie głowy układu korzeń w uściech żuhaiać.

5. Serce smutne, żuhaiać go uweśela, w uściech, go długo trzymiać, á podczas pożykaiąc.

6. Sercu mdłemu, albo mdłości ferdeczney, proch z korzenia z winem używany, iest pożytkiem wielkim, albo iakimkolwiek sposobem dany.

Toż

Toż czyni pierśom zamulonym, Płucom zatkanym, kaszlu zaścierałemu, dusznościom w pierśiach, y żółdkiowi nietrawiającemu, flegmą y grubemi wilgotnościami napełnionemu.

7. Tym, którzy ieszcze iadem powietrza morowego nie są zarażeni, dla ustrzeżenia się, y zachowania od niego, dobrze go każdy poranek, po ki się z domu nie ruszą, w usta dać, á żuhaląc go, znenagła połykać.

8. Proch z korzenia Dziegielowego, wszytkim wewnętrznym chorobom służy, á zwłascza Pleurze, z razu go na przodku używając.

Służy także y płucom naruszonym, z których kaszle y dychawice pochodzą.

Gryzienie albo kolkę w kışzkach uśmierza iucha z tegoż korzenia warzonego, w winie albo w miodzie, albo w wodce przynależącey według potrzeby kaźdey choroby pomienionej, iest ratunkiem; albowiem glisty we wnętrznościach morzy, y wypę-

12. dza,

dza, iad y truciznę z ciała wywodzi.

9. Wnętrznosci zranione y naruszone, bądź przez sfłuczenie y razy, bądź z iakiego innego przypadku, Dzięgielowy korzeń, albo liście w wodzie na poły z winem warzone, leczy, y goi, piąc ciepło przez kilka dni. Toż krew zbiegłą we wnętrznosciach rozprawia y wywodzi.

10. Proch tego korzenia ćwierć łota, z winem albo z wódką, w którey by była Bylica warzona, dając pić ciepło, nie tylko krew zbiegłą y skrępiłą we wnętrznosciach, ale y mleko w pierśiach białogłowskich z siadłce, y w żołądku, rozprawuie, y wywodzi.

11. Wątrobie nabrzmiały y zatkaui, ćwierć łota korzenia tego, z winem białym dając pić rozgrzewa ią, otwiera, y leczy. Toż służy zamuloney Sledzionie, żyłom we wszyskim ciele zatkanym. Także ranom zapługawionym y smrodliwym.

12. Zimnice leczy, ćwierć łota korzenia tego dawszy z winem białym
pić ,

pić, á zwłaszcza Czwartaczkę razy kilka to czyniąc.

13. W gorączkach ciężkich, na wierzchu głowy przykładane świeże liście zielone, jest ratunkiem, albowiem gorączkę wyciąga.

14. Przeciwno trętwieniu y zmartwieniu ciała, dobrze go używać, tak w prochu, iako warzonego w trunku.

15. Poty czyni, puchlinę z ciała wywodzi, warząc go, á iuchę piliąc.

16. Chęć do Wenusa tłumí, y odey muie, naczczó go piliąc.

17. Tychże jest skutkow mnieyszy albo polny, tylko że gorątszy, przeto go mniej do lekarst brać potrzeba. Albowiem bardzo rozgrzewa, co się z tąd poznać może, iż gdy kto wacha, albo tylko w uściech trzyma, ię zyk y usta bardzo rozpala.

18. Zębom dziurawym y wypruchniałym, ku temu bolejącym, korzeń iego żuchany na nie włożywszy, lekarstwem bywa: albowiem boleści w nich uśmierza. Także sok sam z
tego

tego, korzenia w nie puszczając, toż czyni.

19. Ułzom bołciącym, tenże sok z oleykiem Kopru Ogrodneg y Rumienkowego, zmieszany, a ciepło w nie puszczany, ułłada bole w nich z zimna. Znaki pozostałe z krost, y plany na ciele sprosne, wodka Dziegielowa ściera, nacieraąc ie nią.

SKUTKI DYPTANU NASZEGO POSPOLITEGO. *DICTAMNIM Album.*

1. **M**Orzyśko uśmierza w żywocie z winem go piąc.

2. Kamień Nerkowy krzy, y moczem wywodzi.

3. Przeciwno padającey niemocy, wziąć korzenia iego miłko utartego, z tak wielą Bobrowego stroiu, y sokiem Ruty ogrodney zaczyniwszy, w nos puszcząć, albo nosem sarkać.

4. Glisty w żywocie morzy, uśmierza, y wyrzuca, ćwierć łota zażywając z białym winem.

5. Matkom długo pracującym dziećmi, dawać go pić z winem białym dobrze.

6. Płód martwy z żywota wywodzi, piąc go pośłota z białym winem.

7. Korzeń z winem starym, ćwierć łota go piąc, wszelakim niedostatkom żołądkowym z zimnych przyczyn, jest wielkim ratunkiem.

8. Tenże korzeń bywa z drzewem Indyjskim warzony, przeciwko niemocy Dworskiej, y przez dni 40. jest wielkim ratunkiem y pomocą używany.

9. Kule, strzały, trzaski, tarcie, gwoździe, szkło, kości, y inne rzeczy w ciele tkwiące, śpiesznie wyciąga, korzeń z Masleską, którą Złotogłowem nazywają. Grekowie zaś *Mantagon* zowią, z korzonkiem długim, y zaieczym sadłem utarszy, przywilać na rane.

Sutki DZIEWANNY VERBA.
SCUM.

1. **W** Szelakim wadom Płuc, zwłaszcza krwią plwaniu, bywa proch lekarstwem, albo trunkiem warzonych używając.
2. Spadki wszelakie zawściągaia w winie ciepłym używane Dziewanny.
3. Przepukłym, połamany, y pokurczonym, y niemocy padaiącey, bywa ratunkiem, korzeń z trunkiem używany.
4. Pleurze w wodzie z Rutą warzona, a trunkiem używana.
5. Złotym żyłkom napuchłym także zbytnie ciekącym bywa ratunkiem, prochem z korzenia Dziewanny, z Pszeniczną mąką, y żółtkiem zacząć, y kołaczek na gorącym dnie upiec, y przez dni 9. lub 10. naczczu zażywać.
6. Febry Czwartaczki leczy, sok z Dziewanny Samice, z korzenia młodego, pokiby w rozgę nie wyrośł, pół łota, z trochę Małmazyi, piąc tej

godziny, któreby przyść miała, razy cztery powtarzając. Toż służy wszytkim niedostatkom wewnętrznym z zimney przyczyny pochodzącym.

7. Brodawki chropowate spędza, nacierając ie sokiem, tak z liśca, iako y kwiecia, także prochem.

8. Wszytkim dolegliwościom w stolcu, służy. Także wydymaniu, czerwonce, bo kışkę powściąga prochem ią z kwiecia y z nasienia zasypując z Modrzeiową żywicą, y Rumienkowym kwieciem. Tąż samą Dziewanną podkurzając uymnice, rozgania y leczy, liście iey tłużąc, y w popiele rosparzając, przykładac.

9. Oczu płynienia, y zapalenia liście, lub kwiecie w wodzie warzone, y przykładane, lekarstwem bywa doświadczoneym. Toż podagrę gorącą prędko uśmierza, y czerwoność zbytnią na twarzy.

10. Nogom spracowanym z chodzenia, warz Dziewiannę z Bąbką, w tym ie umywając ciepło.

11. Kancer wyiadający, swym pomykaniem, y członki obmartwiając, z tegoż wrzodu leczy, liście z miodem tłuć, y przykładając. Także sok z korzenia z Rutą, albo same korzenie z tą Rutą pić.

12. Wybicia z stawu, nasienie w winie warząc, á miało plastru przykładać.

13. Figi suche od skazy zachowywać liście Dziewanny Samice prześcierać.

14. Mole do siebie zgromadza, y garnie prędko, gdzieby była porzuciona Dziewanna.

15. Wódka z kwiecia dystryllowana z trunkiem używana ciepło, biegunki zawściąga, gryzienie w żywocie układa. Zerwaniu iakiemukolwiek w ciele, y przepuklinom świeżym, trunkiem ciepło używana, lekarstwem bywa.

CZARNEY DZIEWANNY SKUTKI.

ÆTHIOPIS.

1. **K**Rwią charkaiącym, ropę pluiącym, Pleurze y kłóciu w boku, ochrapieniu y ostrości w gardle, z miodem lekwarzem korzeń używany, także w winie białym, albo w miodowej sycie warzony, trunkiem używany, pomaga, y puchlinę z ciała zsyta miodową używana, wywodzi.

PODAGRICZNIK ALBO KOZIA
STOPKA. *ÆGOPodium.*

1. **T**O ziele rośnie w sadach y ogrodach trawnych przy płotach, y nazapłotach, á dla poсполitości swej, odwszystkich niemal wzgardzone iest. Jednak w skutkach swych, niemniej-szey iest zacności nad inne. Albowiem przegiwko Podagrze, Scyatyce, y w biodrach łomaniu, Artetyce także y boleniu w członkach, y stawach, iest osobliwym ratunkiem: warząc go, á naczczo y na noc po kwaterce ciepło piąc

piąc. Albo miasto trunku pospolitego z innym pićciem mieszaąc.

Toż czyni naparzaąc się nim, albo plastruiąc.

2. Pocić się także w tym pierwey, z ciepłym winem kwintę zachowuie od Podagry, Scyatyki, y Artetyki, czyniać to kilkakroć, á iak naydłuzey się począc.

3. Febrom z zagniłych wilgotności, przez kilka dni porządnie piąc go, po kwincie z ciepłym winem, w którymby to ziele było warzone.

4. Ranom y sadzelom starym bardzo użyteczne, warzone y nim wymywane. Także z wierzchu plastruiąc go, lub do innych maści przynależących przykładając.

BUKWICY SKUTKI. *BETONICA*
VERONICA.

1. **K** Orzeń icy z miodową fyta trunkiem używana, flegmę womićtem wywodzi.

2. Pokurczonym, przepukłym, liście icy miałko utarte, po ćwierci łota z winem starym, albo z miodową sytą dając pić, bywa wielkim ratunkiem.

3. Kamień w nerkach krzy, y moczem wywodzi, trzy ćwierci łota prochem z liścia z octem z Cebule Zamorkiey, y ze dwiema łoty miodu, we trzech kwaterkach wina pić doiąc, bywa wielkim ratunkiem.

4. Tegoż prochu trzy łoty w czerwonym winie warzyć, á na rany przykładać dobrze.

5. Czystczenie Miesięczne zatrzymane, wzbudza iakimkolwiek sposobem używana, iednak z winem często piąc nayprzyśtoynieysza.

6. Oberwaniu z utręśnienia, albo z dzwigania, lub spadnienia z wyso-
ka, tymże sposobem trunkiem używana, bywa wielkim ratunkiem. Mózgu y głowie, tak bywa użyteczna, że samym zapachem swoim osobiwie posila. Przeto wszelakim dolegliwościom

ściom głowy Paraliżom, drzeniu ciała, członkom zdrzewniałym, głuchocie, pokurczeniu ciała, y innym przypadkom, z osłabiałości mózgu pochodzącym, bywa znacznym ratunkiem, w winie liście mocząc, y ustawnie, miasto pospolitego trunku używając.

7. Sledziony boleści z miodowym octem ćwierć prochu z liścia iey suchego zażywszy oddala.

8. Co w żółądku iest niestrawnego, wemitem wywodzi korzeń z miodową sytą, pity ciepło.

9. Kamień w Nerkach krzy, z Kiszyczkiem y krwawnikiem w wodzie warzona, y trunkiem używana.

10. Płód w żywocie oczerstwia, y pośila, y przed czasem słusznym mu odejść niepozwała, y nie dopuszcza. Pierśiom wilgotności flagmistey pełnym y kaszlącym, proch z liścia iey, y z kwiecia z miodem lekwarz uczyniwszy, używać dobrze, także trunkiem.

(§ 141 §)

11. Ktòrzy w żołądku pokarmu nie mogą wstrzymać, bywa im wielkim lekarstwem, żuhaiąc liście świeże, á sok z niego wyfysaiąc: winem, wodą roztwarzonym popiiiając.

13. Żółtą niemoc spędza jakimkolwiek sposobem używana.

14. Żywot purguie, y wychędaża, prochu z łót wziąwszy, ze trzema kwaterkami miodu pitego z tak wielką ciepłą wody.

15. Pacierzy w grzbiecie bolenie układa, proch z liścia icy z miodową sytą piiąc.

16. Pleurze y boleniu bokow, tenże trunek bywa lekarstwem.

17. Febrę codzienną zaştanawia, prochu pół łota z liścia icy, á z Babczanego ćwierć łota, z pitym miodem albo z sytą godzin dwie przed przyściem daiąc. Toż w Trzeciaccie czyni, zarówną z poleciem w trunku.

18. Czwartaczkę także używana, zaştanawia, trzy ćwierci łota pomienionego prochu z ciepłą wodą, albo
wziąć

wziąć miodu iak nayprzednieyszego, á wody ciepłey kwaterkę, y przed przyściem z godzinę, dać pić.

19. Płodu długo się w żywocie bawiącemu pośpiech daie, pół łota prochu z liścia w pitym miodzie dawszey. *Musa.* A ieżeliby gorączka przytąpiła, tedy z kubkiem wody ciepłey, na pół z miodem pitym, albo sytą. z 6. Z Kozim mlekiem prochu trzy kwinty dając pić, krwią charkaniu, y ropą plwaniu, z zgniłości Płuc, wielkim bywa ratunkiem.

21. Liście iey świeżo tłuczone y przykładane, rany w głowie leczy, kości połamane z tłuczonych razow, spała, á gdzieby nie mogło być świeżego, tedy wziąć suchego, y w winie go rozmoczywszy, przykładac, y tymże winem wymywać, w którym było to liście moczone. Jeszczeby lepiej to trzeci dzień, á nie każdego dnia przykładac. żeby się miejsce obrażone zagrzewało pod nią y własność mocy brało. Tak albowiem ko-

ści w głowie połamane będzie daleko snadniey wyciągało.

22. Liście świeże zielone utłukszy, á na czoło y skronie przykładając, nie tylko oczy czyści, y wzrok pośila, ale też głowę lekką czyni.

23. Sok z niey wszytким wewnętrznym dolegliwościom, y ciału wszytkiemu bardzo iest użyteczny, wesołą myśl, y serce czyni, pijąc go. Cerę wszytkiemu ciału cudną czyni, ciekączkę zawściąga, trunkiem używany.

SKUTKI KOPYTNIKU *ASARUM*.

1. Puchlinę z ciała potężnie wywodzi, trzy ćwierci łota prochu korenienia iego miążko utartego do sześci kwart mosztu wsypawszy, w nowym garnku dobrze nakrywwszy, ciałem zalępić, á przez dwa lub trzy Xiężyce moczyć, potym przez chustę przeceścić, po ranu na czczo, y na noc po kwaterce równey, ciepło każdego dnia pić. Jeszcze to potężniey czyni, gdzie

K

pół

pòstarakroć więcey Tatarskiego zi
do niego przyda.

2. Ogniu Pickielnemu, liście K
pytnikowe rościerane, á przykład
jest ratunkiem.

3. Sok Kopytniku, błonkę z wie
chnią, wzrok zaślaniającą, z oczu
dza, puszczając go w nią.

4. Żółtą niemoc spędza, w pit
miodzie moczony łót ieden, y pr
warzony, á trunkiem używany. *A*
Tak sam Kopytnik, iako iego ol
y wodka szkodzi bardzo Paniom b
miennym, bo swym używaniem
z żywota wyciąga.

SKUTKI ZYWOKOSTU. *SYM*
PHYTUM.

1. **T**En ma być pod iesiń kopan
ktòrego korzenie w ciepłym
nie warzone, y naczczó, y na
trunkiem używane, wszelakie cięż
ści hamuje.

2. Płucóm z ropionym zawrzód
łości, jest ratunkiem, wychędaża
y gojąc, tenże trunek.

3. Suchotnym iest wielkim ratunkiem, korzenie iego tłuć, á z wodą iego, lub z prostą pić, lepiey z miodem lub sytą, bo tym lepiey wychędażaią pierś y płuca.

4. Przepukłec leczy, á zwłaszcza świeżo Rany, także świeże spaia, y goi, plastruiąc korzeniem iego.

5. Złomki kości spaia swym plastrowaniem, dobrze ie bindami obwiązawszy.

SKUTKI KURZEGO ZIELA. TORMENTYLLA.

1. **T**O Ziele do wyciągania y wysuszenia flusow flegmistych, wielkim iest lekarstwem, także wszelakim dolegliwościom z nich pochodzącym, znamienitym iest ratunkiem.

2. Dworską chorobę z gruntu leczy, warząc korzenie tego ziele, tym sposobem: iako *Salsa Parille*, pocąc się dwakroć dnia każdego, y miasto pospolitego picia, toż pić, ale przed tym potrzeba ciało lekarstwy przy-

Ka

stoy-

stoynemi przechędożyć, iako zwy-
czay bywa przed takowym poceniem.

3. W niemocy Padaiącey, w za-
wracaniu głowy z zimnych wilgotno-
ści, w Podagrach, Chiragrach, Scya-
tyce, y Artetyce to iest łomaniu sta-
wow, bardzo iest użytecznym ratun-
kiem, wyżej pomienionym sposobem
zazywać.

4. Płucom owrzedziałym: wziąć
korzenia tego ziela garść dobrą ochę-
dożonego, y pokraianego iako nay-
drobniey, albo skrobanego, nalać na
to pół garca wina białego dobrego,
na zaiutrz do wywrzenia trzeciej czę-
ści warzyć, potym ćwierć funta Rò-
żanego cukru trzyletniego przydać,
y rozpuścić, przecedzić, po sześć ły-
żek na raz każdego dnia ciepło dwa-
kroć pić dając, trzy godziny przed
iedzeniem. Tenże sam trunek Sucho-
ty mającym, iest bardzo użyteczny.

Item Wziąć tego ziela świeżo zie-
lonego z nacią y z korzeniem, część
iaka dobrą, ochędożyć, y opłókać,
posie-

posiekać, y w kamiennym młódcie-
rzu utłuc, albo w donicy nowey u-
wiercić, przylawszy czwartą część
wina, iako jest ziela, to dobrze we-
spół utarłszy, wyprascwać, y wziąć te
go foku pół kwarty, y respuścić w nim
4. łoty starego cukru Rożanego, y
znowu Przecedzić przez chusteczkę,
á potym choremu każdego dnia trzy
godziny przed iedzeniem pić dawać,
y na wieczor toż czyniąc, ażby o-
zdrowiał.

5. Między wszytkieni zioły ledwie
się które temu równe znaleźć może,
któreby Czerwonkę poężniey zawścią-
gnąć mogło. Także y inne Cieką-
czki, biorąc go prochem po kwincie
z czerwonym winem cierpkim.

Item. Weźmiy ze urzy garści tego
ziela z korzeniem drobno pokraiane-
go do tego z 8. łotow Rożanego cu-
kru trzyletniego, y wina czerwonego
pół garca. To zalutować w cynowey
flaszey, y przez 4. godziny w kotle u
kropu wrzącego warzyć pilno, á po-
tym

tym po 8. łotow, albo łyżek każdego dnia dając pić piepło Ciekączkę czerwoną mającemu w każdej biegunce.

Item. Doświadczone lekarstwo przeciwko wszelakim ciekączkom: wziąć kwintę prochu tego korzenia, cały orzech Muszkatowy, y mąki Owsianej trochę, to wszystko zacząć świeżym białkiem, y upiec na gorącym dnie, często obracając, y przekładając, á gdy się dobrze przyrumieni, dawać naczcho choremu ieść, przez dni pięć porządnie.

Dzieciom zaś pod czas takowey niemocy, takowy uczynić trunek: wziąć półtora łota tego ziela korzenia, Cynamonu, Muszkatowego kwiatu, po półtory kwinty, wiśni kwaśnych ze dwadzieścia, Jeleniego rogu skrobauego, glinki prawdziwey pieczętowanej, y glinki Ormiańskiej po kwincie, á ziarenek Garbarskich pół łota. To pokraiawszy drobno, razem wstypać w flaszę cynową, wody na to nala-

nalawfzy ftudzienney kwart 4. dobrze zafzpuntowawfzy, w kotle ukropu wrzącego przez 4. godziny gotować, á gdy powoli przechłodnie, miafto trunku poſpolitego, dzieciom pragnącym dać pić.

6. Glisty wypęłza proch korzenia tego, po kwincie go na raz z winem, albo z wódką tegoż ziela pić, albo też korzenie iego w winie, lub w wodzie warzyć, á naczczo, y nanoc po dobrym trunku dając pić.

7. Upławy zbotnie zawściąga, y nie masz nadeń nic lepszego, y doświadczeńſzego, dając po kwincie prochu z tego korzenia, z winem oſtrym, albo z Baczanym ſokiem, lub wódką na noc, y naczczo, albo warzyć go z korzeniem iego, w winie lub wodzie, á po trunku dobrym rano, y wieczor pić dając ciepło.

Skutki LEBIODKI. *ORIGANUM.*

1. **S**ledzionie chorey ieſt ratunkiem, w winie ią warząc, á po ranu y
na

na noc po trunku pijąc.

2. Biegunki zawściąga, proch 'z liścia suchey Lebiodka, z żółtkiem iaiowym na panewce usmażywszy, dać ieść choremu.

3. W pitym miodzie Lebiodka warzona, á po ranu, y na noc pita, kázel flegmisty z zawieszenia kliowatości flegmistych przy płucach, leczy. Albo też z miodem praśnym chędogim zmieszany, y często lizany.

4. Flegmę w pierśiach, gęstą, y lipką rzodzi, Lebiodka w wodzie albo pitym miodzie z polną Dryakwią z korzeniem Omanowym, z nasieniem kopru Włoskiego, z korzeniem Fiołkowym y z Lukrecyą warzona, á po ranu y na noc ciepło pita.

5. Matki, którym do karmienia dziątek mleka nieftanie, na czczo Lebiodka pożwać maia, dostatek mleka mieć będą, y dzieci się lepiej mieć będą.

SKUTKI POLEIU, *PULEGIUM*.

1. **K** Olerę czarną stolcy wywodzi, bądź surowy, w winie roztarty, bądź z winem warzony w trunku używany.

2. Podagrykom jest ratunkiem, sam tylko świeży tłukąc, albo wierząc, y na nogi bolące przykładając, żeby się ciało przyszyło.

3. Ma być zbierany, gdy naybardziej kwitnie to jest w Lipcu y Sierpniu, á zaraz suszony.

4. Z suchego Poleiu proch, albo z upalonego popioł, działa y osłabia-
jąc zęby utwierdza, nim je nacierać.

5. Głowy broni od naziębienia tylko samym swym zapachem. Przeto w zimie tym, którym lada zimno szkodzi, dobrze go woniać.

6. Brzemiennym jest bardzo szkodliwy; przeto mają się zapachu jego strzedz.

SKUTKI PRZETACZNIKU. *VERONICAMAS.*

1. **T**O ziele samiec y samica kwitną w Czerwcu, którego czasu mają być zbierane, y kopane. Wielkie ma od Ziołopisow zalecenie, do wielu chorob y niedostatkow ludzkich, zwłaszcza Płucm zranionym, zawrżdżonym, gnić poczynającym, y chociażby co już zgniło, przez kaszel wyrzucono bywa. Także Dychawicznym kaszłom ciężkim, ropą plującym, prochu z przetaczniku, po ćwierci łota z iegoż wódką, albo iuchą często pijąc owo zgoła wszelakim niedostatkom pierśi, bardzo jest lekarstwem użytecznym.

U Toż czyni w pitym miodzie ią warząc, á ustawicznie pijąc, albo prochu z niego iak naymielszy z miodem od szumowanym zaczyniwszy, miasto elektwarzu używać, Rany krwawe cięte leczy, wrzody zażarzać goi, sokiem tego ziela wymywałąc, á prochem

chem z niego zasypując, albo w wodzie warzyć, trochę hałunu do tego przydawszy, wymywać: Liście, świerzby y wszelkie ciała zeszpecenie spędza y wychędaża, tąż wodą obmywając, Wątrobę zamuloną wychędaża Sledzionę zatkaną otwiera. Zawracaniu głowy jest lekarstwem. Macicę zapługawioną Nerki y pęcherz zamulony, wyczyszcza. Żóładek osłabiały posila, żółtą niemoc spędza, krew poleruje; y czyści, kliowate flusy rozprawuje, y wilgotność grubą rościęcza, proch tego ziela po ćwierci łota z wódką iegoż, albo z iuchą używając.

SKUTKI SZANTY Białej. *MA-*
RUBIUM Album.

i. **D**ychawicznym, kaszlącym, y Suchotnym liście tego ziela y z korzeniem warzyć, á ciepło pić dawać dobrze: Przeto pierśiom y płucom zamulonym, y flegmą zatkanym, wielce jest pożyteczne; Albowiem gęste y kliowate wilgotności z nich

nich wywodzi, rozgrzewając ie, y wysuszając, wyżej pomienionym obyczaiem używane, warząc go w wodzie, á rano y naczczo po dobrym trunku przez kilka dni piąc.

2. Urażonym, utręślionym, potłuczonym proch iego, albo y sok iest ratunkiem, z winem ciepło dany.

3. Doświadczonym lekarstwem iest Febrze tak, że za razem ustanie, z wodą ie piąc, albo liście z starym sadłem utarte, plastrzem przykładać.

**SKUTKI y Moc MELISY MELISA,
PSZCZELNIK, ROLOWNIK.**

1. **C**Zerwoną niemoc zastarzałą leczy, liście z winem roztarte, albo sok, lub proch iey z miodem go używając.

2. Sadzele, y wrzody plugawe y smrodliwe wychędaża, wodą z warzonego liścia wymywając, albo sokiem tegoż liścia z miodem też utarte, y plastrowane, toż czyni.

3. Mózg mdły pośila, z zamulenia tego, y spanie spokojne czyni, woniąc go, bo swym zapachem oboie to czyni.

4. Wnętrznosci wszelakie oczerstwia, y pośila, w winie warzona, y trunkiem używana. A ieszcze potężniey wziąwszy liścia, y wierzchołkow tego ziele, Wołowego ięzyka, Burakow, Bazylikowego korzenia w winie to warzyć, w naczyniu zaszpun towawszy potym przecedzić, y do tey iuchy Szafranu, Muszkatowego kwiatu w węzełku, wpuścić, y trunkiem naczczzo y na noc używać. Toż trzęsienie, y kołatanie uspokaja. Kordycznym, y tęskność serdeczną cierpiącym, odpędza.

SUTKI PODBIAŁU *Tussilago*.

1. **W**Szelakim 'przymiotom ognistym bardzo jest użyteczny, zwłaszcza liście surowe przykładając, albe utarte plastrując. Toż liście świeże utarte, y plastrowane, Różę piekielną spędza.

2.

2. Kaszłom suchym y zaſtarzałym wielkim ieſt lekarſtwem, tak iego liſcie, iako y korzenie na ogień węgliſty kładąc, á dym przez liiek w ſiebie biorąc.

3. Płód martwy z żywota wyciąga liſcie iego w pitym miodzie warząc, y piąc.

SKUTKI PODBIAŁU SZEROKIEGO.

TRUSSILAGO Maior.

1. **P**Rzeciwko powietrzu morowemu, y gorączkom morowym, pół łota korzenia iego z białym winem dać pić, y zaraz ſię pocić, wielkim y doſwiadczoneym bywa ratunkiem.

2. Bydłu warzonego korzenia iuchę w gębę leżąc, czerw w nich morzy, y wywodzi.

3. Koniom dychawicznym ieſt trun kiem lekarſkim bardzo użytecznym: Wrzody ciało roziadaiące, liſcie ſuche tłucząc, y przykładaiąc, takżę prochem korzenia iego zaſypuiąc goi.

Inne skutki ma iówne z pierwſzym Podbiałem.

SKUTKI WROTYCZU *ATHANASIA*

1. **F**Ebrom wszelakim iest lekarstwem warząc go w winie y z kwieciem, á każdego dnia naczczo piąc.
2. Wnętrznosci, w żołądku, w kiszkach, y Macicy rosprawujące, warząc go w winie, y piąc, rospędza.
3. Działki małe podkadzać Wrotyczą, dobrze dla rozmaitych przypadków. Toż podkurzanie czyni dziecięcki wesołe, ochotne, y od rozmaitych chorób ie zachowuje.
4. Scyatyce iest lekarstwem, z wieprzowym sędłem ią utłukszy, y z octem rozmieszawszy, ciepło przykładć, nieodeymuiąc do trzeciego dnia.
5. Glisty y robactwo z żywota wypędza świeża z wołową żołącią na pępek przykładana.
6. Sadzele stare, y rany bardzo szkódlive, y zapługawione, dziwnie prędko y osobliwie leczy, y mięso złe od dobrego odrzuca, warząc ią w winie

nie, lub w wodzie, y tym ie wymy-
wając, á potym tymże zieleu uwier-
ciawszy go, plastruiąc.

NB. To ziele więcey służy do le-
karstw otrokom, niż białymgłowom
iako Maruna.

MOC y SKUTKI SŁAZU POLNEGO.
ALCÆA.

ROście na łąkach, y polach, mie-
dzach, przy drogach y ścieżkach,
kwitnie w Lipcu, y Sierpniu.

Korzeń zaś iego bywa na Wiosnę.
Tych skutkow iest, których y Słaz
wyfoki.

1. Czerwoną Ciekączkę zaſtanawia
korzeń iego, wktòreyby Stal rospalo-
na była gaſzona, piąc ją. A ieſzcze
potężnicy, gdzieby korzeń Wężowni-
kow był z nim warzony. Toż Cieką-
czkom innym iest zawſciąganiem,
y lekarstwem,

2. Przepukłym y pokurezonym iest
lekarstwem, korzeń tego ziela pro-
chem używany.

Wzrok

Wzrok młdy y osłabiały, bystry y ostry czyni, nosząc go na szyi: ale lepiej go z winem białym pachnącym y starym używać.

3. Ciekączki wszelakie ustanawia, prochu tego korzenia półtory kwinty na raz z winem czerwonym cierpkim pijąc.

Rozsądek.

TO ziele wielkiego jest zalecenia w czerwonych biegunkach, które poszło od Cesarza Karła. Ten w Regenszpurgu Sejm walny mając z Rzeszą Niemiecką, rzuciły się na woysko jego ciężkie y śmiertelne czerwone Ciekączki. Zaczym Lekarz Króla Ferdynanda, korzenia tego ziela dając chorym pić, wiele ich od śmierci zachował. Tenzas Szas nie jest kędzierzawym, iako go nowi Herbularze zowią, na czym się duży mylą.

SKUTKI SLAZOW Pospolitych
Polnych

Slaz Polny ktòrykolwiek warzony,
á z Oliwą y solą pożywany, żywot
odmiękcza, y stolce czyni.

2. W Suchotach liście z korzeniem
iego, w słodkim mleku, lub w słod-
kim winie warzyć, y z wielkim swym
pożytkiem używać; dać wilgotności.

3. Zółdek mdły z zbytniey sucho-
ści ratuje, korzenie iego warząc z Pęc-
akiem, á tę iuchę piąc.

4. Paniom lekkie y prędkie rodze-
nie czyni, gdyby go używać jakim-
kolwiek sposobem w zwyczajny się.
Toż liście iego pod brzemienną pod-
ściełając.

5. Rznięcie okrutne w pęcherzu z
kamienia, sok Slazu tego z winem pi-
jąc, także się w nim kąpiąc, y okła-
dając uśmierza.

6. Zęby czarne, białe czyni suchy
korzeń warząc w wodzie cały dzień,
potym go uwinąć w papier, y zagrześć
w po-

(§ 161 §)

w popioł gorący, żeby usłuch, y tym
zęby wycierać.

7. Gardłu y ustom okrośtowiłym y
zranionym, płukanie z niego z miodem
niepospolicie czynić.

8. Tym, którzy z gorącości, y
chości mózgu sypiać nie mogą, sen
wdzięczny y miły przywodzi, nogi
tą wodą, w któreyby był długo
warzony na noc dobrze obmywać.

9. Czerwonkę załanawia, krystery
z niego używając.

10. Paniom dziećmi się męczącym
Słaz z korzeniem swym warzony, y
trunkiem używany, bardzo użyteczny.

11. Kaszel uśmierza, w mleku
warzony, y przez dni pięć trunkiem
używany.

12. Sok iego rodzenie lekkie czyni,
dając samego, albo z winem po kwa-
terce pić.

13. Tenże sok, kamień cierpącym,
trunkiem używany, jest lekarstwem.

SKUTKI KOSZYCZKA OBOYGA.

VERBENA mas & fœm.

1. **W** Szelakim dolegliwościom głowy z zimnych wilgotności bywa ofobliwym ratunkiem, okładając nim głowę.

2. Oczom krwią zasziłym, świeżo zielonego utłuc, y na oczy przykładć, albowiem bardzo oczom to ziele y wodka z niego służy.

3. Suchoty mającym, koszyczko świeżo utłuc, y soku iego cztery lub pięć łyżek z cukrem albo miodem pić dawać.

4. Żółtey chorobie lekarstwo ofobliwe: Wziąć prochu tego kwintę, Szpiki Indyjskiey pół kwinty, żywice, Laki trzecią część kwinty y Mirrhy przedniey gran 10. To razem iak naylepiey utłuc, á potym z 8. lub 9. łyżek studzienney wody, ciepło pić naczczu. Dla ubogich zaś ludzi prochu tego ziela dawać po kwincie, z trochą wina przez cztery poranki, te
dy

dy zpędzi z nich żółtaczkę. A jeżeli by była gorączka, tedy z zimną wodą.

5. Czerwoną biegunkę zawściąga, dając go po trzy kwinty, z czerwonym winem, bez gorączki.

6. Boleści z poruszenia kamienia uśmierza Koszyczko y z korzeniem swym, w białym winie słodkim, albo w pitym miodzie do trzeciej części warzony, a po ośmi albo dziewięci tyżek, co nacyjciepley rano y na noc trunkiem używany, przez kilka dni.

7. Kolce y darcie w kiszczkach bywa ratunkiem, sok iego biorąc po cztery tyżki z tyłą wina.

8. Zęby czarne wyciera, y białe czyni, płócąc ie często, y wycierając tym zielem tłuczonym, albo z wodą utartym.

9 Wrzody w gardle leczy, świeże Koszyczko warząc, y nim gardło okładając.

10. Liściem świeżym tego zieleń nogi Podagryczne obwilać, y do obuwia

wia ie kłaść, żeby pod nogami gołemi leżały.

Maią zaś być zbierane, tak Samiec iako y Samica w Sierpniu gdy najbardziej kwitną.

11. Rany świeże, także wrzody zastarzale, z przymiotem ognistym, rozciania zamiękczając ie: toż ziele tłacząc, y przykładając.

12. Dolegliwości Wątrobne, tym sposobem lecz: zbierać go w lecie, gdy się dzień przesila, uśuszyć, y miać ko zetrzeć, á po ćwierci łota, albo po kwincie z czymkolwiek pić dawać.

MOC y SKUTKI SZCZAWIOW Kobylich. *RUMEX*.

1. **N**asienie Szczawiow, lub z winem używane, albo też y z piwem, pół łota go starszy, Czerwonkę y inne Ciekączki zastanawia.

2. Żółtą niemoc tak stolcy iako y moczem wywodzi, liście spiczastego Szczawiu Kobyłego w winie warzone, y przez kilka dni trunkiem używane.

3. Glisty z żywota wygania, sok jego pijąc.

4. Dychawicznym ¹ jest ratunkiem, Szczaw prosty Kobyli w maśle młodym bez soli warzony, albo smażony, y pożywany.

5. Swierzb ze wszystkiego ciała spędza, kąpiąc się w wodzie warzonego kobylego Szczawiu.

6. Sledzienie nabrzmiały y zatka-
ney, ratunkiem bywa, korzeń z octem
winnym plastrowany: albowiem ią
ścięćza, y trawi w niey zbytnie wil-
gotności.

7. Kamień wywodzi korzeń ten, w
winie go warząc.

Albo miaśko utarty z winem, co
pół łota zaważy, dając, á ile siany y
flancowany.

8. Wrzody zmiękcza, w otok zbiera,
y otwiera, liście jego albo korzeń
z wieprzowym sadłem, z gęsim, albo
z Oliwą utarty, tym nacieraiąc.

SZCZAW Prosty Kobyli Błotny.

1. **S**ok korzenia iego z siarką smażony, spędza z ciała krofty y świerzb tym namazując w cieple.

2. Piegi z twarzy, y innych ciała części, iako też y plamy na ciele białe: á trochę chropowate, sok z mąką Słonecznikową umieszczany ściera, tym ie namazując.

3. Czyśczenie zatrzymane wzdudza, w trunku używany, korzeń ziela tego,

SZCZAW Kobyli Dzik.

1. **N**asienie iego pić dobrze z winem albowiem rozmaite y skryte boleści żołądkowe uśmierza, y leczy.

2. Do innych zaś chorób te skutki ma, co y inne Szczawie mają.

SZCZAW Koński Ogrodny.

1. **P**łynieniu oczu sok iego, czoło nim mażąc.

2. Biegunki w winie warzony leczy, trunkiem używany.

3. Wietrzności gorą pędzi, y z żółtka ic pozbywa, iuchę z niego piąc.

SZCZAW Koński pospolity.

Błotny.

1. **D**ymiennicom na słabiznach plastr z niego osobliwy: wziąć liścia tego Szczawiu, y z starym wieprzowym sadłem bez soli, albo z Owczym łożiem utłuc, wę dwoynasob sadła do tego wziąwszy, włożyć między liście tegoż ziela, y w gorący popioł za-grześć, á potym na dymienicę przywinać.

SZCZAW ALBO SZCZAWIK.

Acetosa Oxali.

1. **S**ałata z Szczawiku z Łocigi, z Endywii nagotowana, z cukrem y octem używana, niechęć z żółtka oddala, która bywa z przepełnienia y wylania żółci.

2. Wątrobie zatkaney z grubey cholery, y gorącej, też Sałata ochłodzi y ratunkiem, rosprawując ją w icy żyłach otwierając y gorącość w niey gasząc y tłumiąc.

3.

3. Pragnieniu ustawicznemu, y nie-
ugaszonemu, Szczawiku dobrze uży-
wać, tak w potrawach, iako y Sałatą.

4. Glisty w żywocie nasienie iego z
octem używane, morzy, y wywodzi.

5. Drzenie serca cierpiącym, syrop
z soku iego uczyniony, y używany,
osobliwym bywa ratunkiem. Także
Żółtey chorobie iest lekarstwem, z
winem go piąc.

Moc y Skutki BABKI. *Plantago.*

BAbka wielka mocniejszy jest w
swych skutkach, niżeli mała.

1. Czerwone y inne Ciekączki za-
wściąga, liście iey warzone, y z octem
używane.

2. Suchotnym bardzo użyteczna,
tak trunkiem, iako y pokarmem uży-
wana.

3. Ogniem opalonym, liście iey utłuc,
y na ieyże znowu liściu rozwiedzione
przykładać.

4. Puchlinę wodnistą wypędza iarzy-
ną używana, wprzod chleb suchy bez
picia iedząc.

5.

5. Płucom zranionym y owrzodziałym bywa ratunkiem, używając liścia tak potrawą, iako też trunkiem, y plastrowaniem.

5. Bole z wybicia y wywinienia członkow z stawow układa, przykładając iey liście z solą utarte.

7. Potłuczonym z wysoka, iakimkolwiek sposobem używana, ośobliwym bywa lekarstwem.

8. Głowy bolenie z gorącej przyczyny uśmierza, liście iey w occie mocząc, á na głowę przykładając.

SKUTKI BOBOWNIKU ALBO POTOCZNIKU. *L'AVÉR.*

POtocznik, króry Bobownikiem y Rzeżuchą wodną zowią iest wielki y mały.

1. Na Wiofnę do Sałat bywa używany od tych, którzy szkorbut mają.

2. Kamień łanie sałatą używany, albo warzony.

3. Glisty wyrzuca używając go tak z sałatą, iaką warzonego za iarzyne.

Albo

Albo polewkę iego z oliwą piiąc, albo klisterę daiąc, á ile w Czerwonce, w Morzyſku, y w zranieniu kiſzek.

4. Piegi y inne zmazy na twarzy ſok iego ſciera, na noc nim ſię pocieraiąc, á na dzień wodą z otrębami Pszenicznymi zmieſzaną, y podſtałą obmywaiąc.

SKUTKI MACIERZEYDUSZKI.
SERPILLUM

MAcierzaduszka, dla tego ma to nazwiſko, iż w gwałtownych ſerdecznych mdłoſciach, y w ciężkich innych przypadkach, prędki daie ratunek, y ſtawa ſię iako Matka oczerſtwiaiąc ſiły ſerdeczne, ciało ożywiające.

1. Gryzienie y morzenie w żywocie uſmierza, w winie warzona, y pita.

2. Przepukłym, pokurczonym ieſt lekarſtwem, łót prochu iey z wodą, lub z czym innym piiąc.

3. Głowy boleniu zaſtarzaſemu ieſt ratunkiem, warząc ią, á octu winne-

go y oleyku Różanego przylawszy, chustę z winąć we dwoie, maczać w tym, y przykładac na czoło y skronie.

4. Sledzonę bołiącą, proch icy z octem piąc, y przykładając.

5. Kamienie łamie, á zwłaszcza w mechyryzu, piąc kwiat icy z nasieniem y z winem warzone. Także w wodzie iż warząc, y tym się naparzając.

6. Którym częstokroć serdeczna mdłość przypada, bardzo im iest użyteczna; także do zapachu wina, piwa, y do potraw.

7. Kruszenia y womity zařtanawia.

8. Kwiat z nasieniem Macierzyduřki y z liścien warzony, y pity. Wątrobę nabrzmiałą leczy.

9. Rymę albo řapkę z zimney przyczyny odpędza, woreczki z niey poczyniwszy, suche y ciepłe na głowę przykładac.

10. Wřzelakim dolęgliwořciom pierři, czynić kaskę z Pszeniczney mąki y wody, potym iż prochem Macierzy-

rzeyduszki potrząższy, używać do-
brze.

11. Sledzionę zamuloną otwiera y
wychędaża, w winie warzoną piiąc.

12. Kafzel z naziębienia, y flusow
zimnych flegmistych leczy, warząc
ią w pitym miodzie, lub w słodkim
winie, piąc.

13. Połomany y potłuczony, z
octem p ć ią dobrze, także y z Oli-
wą, y naparzać się nią. Owo zgoła
do wszelakich chorob wewnętrznych flu-
ży, iako y Cąbr.

SKUTKI POLNEY DRYAKWIE. *PSORA.*

TEy Dryakwie liście y z kłaczem
swym, ma być zbierane, gdy naye-
lepiey kwitnie, korzenie zaś na Wio-
sne, gdy się z ziemi pokazywać zaczy-
na. Większa roście między zbożem,
mnieysza zaś przy drogach y ście-
szkach: kwitną przez czas długi obo-
ie.

1. Ciekączkę czerwoną nasienie iey
fwą cierpkością zawściąga, po kwincie
go piąc z czerwonym winem cierpkim.

2. W Ośpicach korzeń dzieciom
zawieszony, broni oczu od nich.

3. Oczom zapuchłym, samo ziele
w wodzie warzone, ażby rozewrzało,
uwiercić, y ciepło na nie przykładac,
á gdy oziębnie, znowu ciepło przy-
kładać, tedy we trzech dniach zapu-
chlinę z nich wyżenie.

4. Slinogorz w gardle leczy to zie-
le tłuczone, gardło y szyie nim pla-
struiąc ciepło. Toż czyni sok często
nim gargaryzm czyniąc, y ciepło.

5. Bolączki w gardle twarde rozpę-
dza, albo ie zbiera, y w otok obraca,
z korzeniem swym w occie y Oliwie
moczona przez noc, potym ią utrzyć,
trochę Szafranu przydawszy, iako
plastr uczynić, przykładac.

6. Sadzele na którymkolwiek miej-
scu będące goi z korzeniem swym w
winie czerwonym warzona, á chuste-
czki

czki w polewce tey maczać y przykładać. Także z korzenia iey suchzonego prochem zasypować ie dobrze.

7. Mszyce na drzewach y Gąsienice morzy, okurzaiać ie dymem iey, bądź suchey bądź świezey.

SKUTKI DZĘCIELINY. *Thymus*.

TO ziele roście na micyłscach iastowych, wyschłych y skalistych, krzakowate, y wiele gałązek mające, drobnych y wąskich, na każdej zaś gałązce ma główkę podługowatą, z której kwiatki bronatne wynikają, y pachną. Lecz go teraz w ogrodach Pańskich znaydziesz.

1. Padaiącey niemocy iest wielkim ratunkiem, warzyć y pić, lub też sok z niey z miodem pić.

2. Trzymiając to ziele pod nosem, od teyże choroby broni.

3. Takową chorobę mającym, sypiać na tey Dzięcielinie dobrze.

4. Wybiciu 'ktòregckolwiek członka iest lekarstwem, utarłszy ią iako naylepiey, á Oliwą rozczyniwszy, y rozwedniwszy, wafnę w tym maczać, y okładać wybity członek.

5 Pszczołem iest kwiat iey bardzo przyjemny, przeto go miedzy ulami, albo nie daleko sadzić pctrzeba.

Skutki PRZESTĘPU ALEO BIAŁEY
MACICY. *VITIS Alba.*

1. **W**ielką chorobę leczy korzeń tego ziele, piąc na raz ćwierć łota z winem białym w każdy dzień przez Rok.

2. Sledzionę zbytnie od zamulenia urósłą traci, piąc go przez dni 30. z octem, na raz półtory ćwierci łota.

3. Ciężko thnącym, kaszlącym, y dychawiczrzym, lekwarz z miodem czynić, y do lizania dawać.

4. Jeśli która rzecz, to ten Przestęp puchlinę leczy, korzenia iego pół łota pokraiawszy w Oliwie go smażyć,

M

y da-

y dawać przez czas, pewny, lecz nie na każdy dzień.

To czyni proch fuszzonego korzenia iego, cwierć łota lub mniej, według przyrodzenia z winem na grzance zieść, albo wypić.

5. Kości zbite y złamane wyciąga Przestęp, stłukczy go, przykładac.

SKUTKI GRZYBIENIA ALBO BIAŁEY LILIEY WODNEY. *NYMPHÆA*.

1. **B**iegunki białe, korzeń białego Grzybienia suchy, z winem używany, zaſtanawia.

2. Sledzionę nabrzmiałą ścięncza ten kòrzeń, z winem go używając, albo z kwaśnym miodem, który *Oximel* w Aptekach zowią.

3. Plamy y zmazy wszelakie na ciele ściera, wodą rościerane, tym namażąc, albo utłuc go, w wodzie moczyć, á nią ſię potym umywać.

4. Pleſzowatość głowy włofami okrywa, z mąką albo żywicą plaſtrowana.

5. Kwiecie iego iż iest zimrego y wilgotnego przyrodzenia, tedy w chorobach gorących, iako to w gorączkach: spanie przywodzi, tak samym iego używaniem, iako też rąk y nog obmywaniem, długo go w wodzie mocząc.

6. Korzeń iego wrzody ciekące plugawe goi, używając ie wódką albo z iuchą korzenia tego warzonego, y prochem iego one zasypując.

Moc y Skutki JEZYNY. *Rubus.*

L iście Jeżynowe mają być zbierane w śródku Wiosny, kwiat zaś w Czerwcu y w Lipcu. Jagody na końcu Lata.

Pliniusz onich tak pisze: Iż ledwie się takie drugie ziele albo korzenie znaleźć może, któreby tak mocno ztwardzało, zawściągało, hamowało krew, spadki, togi, y biegunki iako Jeżynowe liście, kwiat, korzenie, y owoc.

1. Jeżyny dojrzałe y słodkie. są żołądkowi przyjemnym pokarmem, bo go z lekka ztwierdzaią.

2. Biegunki wszelakie y ciekączki zawściąga warząc w czerwonym winie iey wierzchołki albo latorośki lub liście z kwiatkami, á pijąc naczczo.

3. Upławy chamuią iagody, ale nie dojrzałe, w wódce Babczaney warząc y pijąc.

4. Mocz zatrzymany wywodzi korzenie, w winie lub w wodzie warzone, y pite. Jako też y kamień kruszy, y wywodzi.

5. Krwią charkaiącym, kwiat w czerwonym winie warzony, y używany trunkiem, bywa lekarstwem.

6. Gnilec w uściach, Dziegnę, rany w gardle, y zatwardziałości w uściach goi liście, albo wierzchołki, owoc nie dojrzały, lub korzenie w cierpkim winie czerwonym lub w białym, albo w wódce Babczaney, lub w Kowalskiej wodzie (w którey ogniste żelazo gaszą) warzone, przydawszy do

do tego trochę miodu, ciepło płó-
cząc, y gargaryzmy czyniąc.

7. Tok zbytni z złotych żyłek, za-
stanawia liście Jeżynowe utarte, y na
nie przykładane.

8. Zęby osłabiałe y chwiejące się,
umacnia toż liście z niedoyrzałemi Ja-
godami swemi, w winie y w occie wa-
rzone, tę iuchę ciepło w ustach często
trzymając, y po dobrej chwili.

9. Jątrzące krosty goi, świeże liście
na nie przykładając.

10. Ciekączki y biegunki zastana-
wia toż liście z Piołunem w winie cier-
pkim warzone, z trochę octu winne-
go, ciepło to na żołądek przykładac.

11 Jagody napoły doyrzałe iedząc,
czerwoną ciekączkę zastanawiają tak-
że do stanowienia upławow są lepsze,
niż sok, y do charkania krwią.

12 Slinogorz leczy w gardle, z so-
ku tey Jeżyny gargaryzm czyniąc,
lub go często lizac.

13. Dziaśła z mięsa opadłe utwier-
dza tak sok iey, iako y iucha, z wa-

rzonych jagod Jeżynowych, często wymywiają.

SKUTKI MALIN.

1. **T**ychże są skutkow y mocy Maliny, których y Jeżyny, iednak z osobliwego przyrodzenia swego, kwiat Malinowy utarty z miodem białym, y przykładany, iest wielkim ratunkiem.

2. Oczom także ciekącym, tenże kwiat Malinowy w wodzie roztarty, y przywiliany, wyfusza ie.

3. Różypiekielney, y żółdkowi bo leżącemu pić dane, bywa ratunkiem.

Inne ratunki z Jeżynami ma sp. Ine.

MOC y SKUTKI POZIOMKOW.

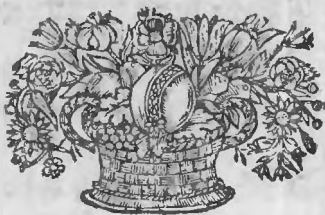
1. **P**oziomki tak surowe, iako y warzone w gorączkach choletycznych bywaią wielką ochłodą chorym.

2. Żywot odwilżaią, y purguią, mocz pędzą, w winie ie opłokawszy, á cukrem lub Cynamonem posypawszy,

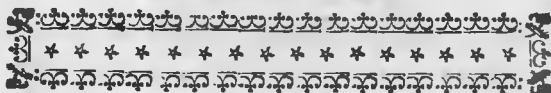
wfzy', naczczu przed iedzeniem używane á nie po obiedzie iak poſpolicie czynią.

3. Pierſi y Płuca zranione y zawrzo działa, leczy ich ziele, w winie go warząc, miodem potym oſłodziwfzy, tęż iuchę, czyli polewkę po ośm tyżek rano y na noc piąc przez czas nie mały.

4. Ciekączkom prochu z liſciamiałko utartego kwintę z winem czerwonym cierpkim rano y na noc pić dawać, bywa ratunkiem.

ADDY-

ADDYTAMENT SEKRETA

ŹMCI PANA

HYRNEYSSA

Wielce Sławnego Cesarskiego
DOKTORA

DLA PORATOWANIA W RÓŻNYCH PA-
ROKYZMACH ZDROWIA LUDZKIEGO
BARDZO POŻYTECZNE.

A Wielkiemu Jego Przyjacielowi
komunikowane.

Na Puchlinę wewnętrzną

)✿(
✿) Nic nie robić innego, tylko dawać
)✿(E iemy z Slazu ziela, y Rumian
kow kwiatow ogrodnych, y tro-
chy cukru, także Hemeroidy zetrzy-
razy otworzyć, lub krew znogi pu-
ścić. *Na*

Na Puchlinę w nogach.

WIno z Piołunem gotować, y tym smarować nogi. Wódka przepalona z Macierzanki dobra jest na Paraliż, smarując części zarażone, nawet y władzę przywraca ięzykowi, trzymając ją w ustach.

Na Febrę.

WYtrzymawszy trzy paroxyzmy, dać na womity, *Emeticum*: na zaiutrz zaś zażywać we wszystkich potrawach zdrowych Kremortartary. Wszystkie gorzkie rzeczy są w takich paroxyzmach zdrowe, iako na przykład: *Cardibenedicti*, *Trifolium fibrinum* za miast herbaty używać: nie mając sposobu Apteczney kuracyi na womity, służy ziele Kopytnik nazwane, tegoż same listki ufuszywszy na proch zetrzeć, y dawać co czerwony złoty zaważy w Patoce, lub w Syconym miodzie; na słabszą konstytucyą, połowe wyżej wyrażoney wagi: służy to w febrach Kwartannach y Tercyannach.

Na

Bardzo doświadczony Bullion, który gotować z Rumienkiem Rzym-
 skim, to jest do kwarty Bullionu szof-
 tą część wsypać kwiatkow tegoż Ru-
 mionku, gotować, y pić naczczo po
 3. Filiżanki. Także purgujące lekar-
 stwo naypewniejszy bez naymniejszy-
 go niebezpieczeństwa, to jest: soli An-
 gielskiey ma być łotow 2. Manny Ka-
 labryny łot 1. Rabarbarum, co zawa-
 ży pół Czerwonego złotego, anyżu
 tyleż, do czego wody wrzącey wlać
 szklaneczkę, potym w gorącym po-
 piele przez noc ma stać, na zaiutrz
 przecedziwszy, wypić.

*Na wszelkie krwi płynienia y burze-
 nie się iey.*

Gotować Pokrzywy, żekawki, za-
 miaść zieleniny, y te iadać codzień
 można, używać także suchych tym
 sposobem gotowanych.

*Item. Ziele Konradek w Bullionie
 gotować, y pić.*

Item

Item. Bullion krew czyszczący, który się ma 2. razy do Roku używać, w Maiu y w Maiku.

K Wiatki *Nasturcium*, kwiatki ziela nazwanego Języki, *Sasaparilla*, y to wszystko gotować w Bullionie y po kilka filiżanek używać z rana przez Niedziel 4. lub 5. służy y do krwi czyszczenia zamiast herbaty, gotować *Sasafras*, y zażywać 1. 2. rano po kilka filiżanek.

Item Bullion do czyszczenia krwi.

K Orzeń Łopionowy na Wiosnę kopać, y cokolwiek tylko zacznie wypuszczać liściki, ten wypłokany, w cieniu suszony, drobno pokrajać, na nici nawleczony, tych korzonków do kwarty wody włożyć garść, Cykoryi także garść, gotować y pić po 3. lub 4. filiżanki, godziną przed iedzeniem: jest to Bullion nie tylko krew czyszczący, lecz y żołądek naprawiający, przytym na żołądek słaby a piersi zdrowe jest rzecz bardzo pożyteczna,
używać

używać wszystkich gorzkich rzeczy, iako: Kardybenedykty, Cykorya, pinpinella, Nasturcyum, Rzeżuchy, Piołunu, y to wszystko bardzo dobrze na żołądek zimny, niestrawny, wiele wiatrow mający.

Dzieciom na Angielską chorobę, którą poznać po krzywych nogach, Głowie wielkiej, słabości w Krzyżach, y z nie prędkiego chodzenia.

SŁuży smażona maść z kwiatkow Nogetkowych, które w sadle wieprzowym smażyć, przydawszy cokolwiek olejku Psiego, to maścią smarować dzieciom boki, y pacierze na plecach, wprzód skąpawszy w Paproci ziele, y to czynić 2. razy w tydzień, uważając, żeby dzień zhyt nie był wietrzny, lub gorący. Równie dobra rzecz smarować tłustością Węgorzową, y w Paproci skąpać.

Na Dysenterję krwawą.

KTóra gdy się wraz zacznie z gorączką najpierwsza, y najpotrzebniejsza-

bnieysza kuracya, krew z ręki puścić
w samych początkach.

Sekret na Ospę.

JAk się zacznie Dziecie rospalać, za-
raz na nogach Piliawek 2. postawić a
starzemu 3.

Kąpiel w Kolkach bardzo pożyteczna.

TO jest: wlać do Wanny wody, mle-
ka garcy 4. y tę zgrzać wodę, wla-
wszy zaś w wannę, Otręb Pszennych
uprażonych w worek wsypać, y tym
obłożyć żołądek gorącym.

*Na parcie gwałtowne przez znaczną
niestrawność, lub, zepsowanie żo-
łądka nagłe, któreby trzeba rato-
wać vomitami.*

WZiąć Maruny ziela ile chcesz, y
gotuy w winie, iakim chcesz tą
Maruną, obłożyć żołądek cały, y trzy-
mać przez godzin 5. poruszają się wszy-
stkie, y naydawnieysze niestrawności,
będą womity, których ieżeliby było
nad to z osłabieniem, to wziąć foku z
Ruty

Ruty ziela, wycisnąwszy 1 kropel 4. lub 5. y dać wypić w wodzie, obrócić się w operacye, *per sedes*: rzecz doświadczona.

Sekreta na Podagry różne.

TO iest agitacyą zachować iak naywiększą, na materacu sypiać, żeby nic pierza nie było, mleczych potraw iak naywięcey zażywać, także ialec miętko gotowanych, mięsa zaś nic, żadnego trunku nie pić, tylko wodę z cynamonem gotowaną przytym wieprzki kilkaniedzielne bić, y nogi samym kałdunem okładać ciepłym: poty to czynić, poki bol nie u stanie, co raz inszego wieprzka bić.

Na Kaszel y Piersi Plaster.

OLbrot', olejek Migdałowy, Kozłowy łoy, y zmaczawszy z iedney strony, ciepło na pierś przyłożyć, przytym Slazu większego gotować korney, y za piwo pić, poki kaszel nieustanie: Także kwiatki Bzowe poma-gają na kaszel w mleku gotowane,
także

także Rozchodnik w rosole gotowany na słabe pierśi mocno pomaga.

Na Opuchnienie Gardła, lub zapaleniu Slinogorzu.

PRzed wielką infzą Kuracyą naypierwey krew puścić, ieżeli by większe było, to z powtórzeniem, á potym mlekiem z Szałwią płókać, także wody połowę zgrzaney, á połowę gorzałki wziąć, wraz zmieszać, y tym płókać gardło, bardzo pomaga.

Na Obstrukcyą Sledziony lub Wątroby

STalowa Kuracya, tym sposobem używana naywiększy czyni skutek, to iest: Winne Jabłko naszpikować gwoźdźmi Gontowemi naprzykład o godzinie szóstej w wieczor, które tak ma być przez noc całą, o szóstej na zaiutrz upiec, świeczki powymawszy, zieść, toż samo przez Niedziel 4. zachować, temi samemi szpikować Jabłko cwiekami, przez który czas potrzebna agitacya, przynaymnicy godzinę na dzień.

Sposob uniknienia Gorączki.

W Pierwszych gorączki początkach
wystrzegać się, sypiać na piernat-
tach, poduszkach pierzanych, y wo-
dę kryniczną w naczyniu otwartym
trzymać pod łożkiem.

*Sekret leczenia na Febrę doświad-
czony.*

Wykopać ziołka, nazywającego się
Babka, jeżeli febra Kwartanna,
to z tą Babką 4. listki zostawić, jeżeli
Tercyanna to 3. jeżeli codzienna to
1. y tak te korzenie ułuszywszy, na
proszek zetrzeć, utłuc, y dać chore-
mu w herbacie, lub piwie wypić.

Item. Ziele Mysze Uszka podobnie
używać.

Sekret goienia Rany świeżey.

Narwać liścia z Babki, z nich sok
wycisnąć y tym ranę zapuszczać.

Item Wina Francuskiego w garru-
szek nalać proporcjonalnie, w toż wi-
no Mirrhy włożyć, y cukru kawałek,

Sza-

Szafranu piorek kilka; to wszystko za-
grzawszy, chusteczkę maczać, do ra-
ny przykładać, y to po kilka razy od-
nawiać nadzień.

Sekret na Dysenteriją krwawą.

NAsienie z Babki utłuc, co zaważy.
Czerwony złoty, dać wypić cho-
remu w likworze jakim, y kaszę rze-
czaną iadać.

Item. Rabarbarum ile Czerwony
złoty zaważy, olejku Migdałowego
kiliszek, to w piwie ciepłym dać wy-
pić choremu.

Sekret na Różę.

BZowe Jagody lub powidła na papier
granatowy rozplastrować, dać cho-
remu ten plaSTER, lub z Bleywasem.

Na Żółtaczkę.

NOścić przy sobie Mydło zaszyte w
Szkarłat, ziela Kopytniku liścia
uszuszyć, na proszek utłuc, starzemu
co Czerwony złoty zaważy, młode-

N

mu

97

Na Puchlinę w Nogach.

Celidonią okładać nogi opuchłe.

W Suchotach y słabych Pierśiach.

R^Ozki Tureckie gotować iak Ty-
zannę, y tę za napoy ordynaryiny
dawać.

Enema na Wiatry y na parcie.

W^Arzyć w wodzie Rumianek Rzym-
ski, kwiatkow 10. mleko w oso-
bnym garnuszku, potym wody tey
filizankę, byle nie z małych, cukru
iak się zwykło do dwóch filizanek u-
żywać y dawać w parciu y wszelkicy
niestrawności.

Na Spazma y defekt Maciczny.

M^Ateraczyk zrobić z Piołunu, me-
liszy Cytrynowey, miętko posieka-
ney przeszyć winem ciepłym skropi-
wszy, od dośku aż do krzyżow, ca-
ły żywot obłożyć, w dzień y w no-
cy.

Kąpie-

*Kąpieli, które na wszelkie obstrukcyę
Sledziony, Wątroby y Messenteryi,
w Spazmach hypokondrycznych za-
leca Pan Hirnes.*

Zioł Melisy, Mięty y Bylicy, y rze-
czney wody lub deszczowey, w
w tych zaś 2. materaczyki kłaść, na
żywot z piosunu, á do siedzenia na
nim z bylicy, Mięty y Melisy, w tey
że Kąpieli siedzieć godzinę 1. á po Ką-
pieli pół godziny w łóżku leżeć, w
Kąpieli trzeba rościerać boki, dla wzru-
szenia wszelkich obstrukcyi.

Na sprowadzenie kaszlu y flegmy.

Lukrecyi z Badyanem, y Koprem
Włoskim rono y wieczor pić.

Item. Berborysowe jagody suszyć,
y na proszek trzeć, y w herbacie w
gorączkach pić, Małtyx żuć y na skro-
nie na plastrzyku przykładac, á na ple-
cy ieden więkły przykladać.

Po otworzeniu Hemeroidy, gdy się
goić nie chce.

Błęk od iaia z hałunem ubić, y pla-
ster przykładać.

Na drżenie Serca.

Hemeroidy otwierać choćby kilka ra-
zy do roku.

*Na ugaszenie Gorgczki, jeżeli po-
chodzi z żółci.*

Kremortartary Uncyą, cukru Cytry-
now. go, to jest: Cukier wycierany
o Cytrynę, tyleż Saletry biały, Pu-
rysu z. drachmy, miészay, y bierz
pół łyszki w szklankę wody.

Na Plucie krwi

Konradek gotować, lub Swiętojań-
skie ziele z Krwawnikiem.

Na Obstrukcyą Sledziony.

Języka Jeleniego liście gotować, y za-
miaść herbaty pić.

Na

Na zepsucie Krwie y Zołądka.

GOtować Bullion z wołowego mięsa, Cieleęciny, Kur, y Koziny, dawszy do tego Silerow, Porow, Szpinaku, Szparagow, Cykoryi, to na wolnym ogniu gotować y pić, ile kto zechce, *zdo.* W Zimowym czasie ziarnka z Pomarańczy y Cytryn, to suszyć y pić w herbacie, po Pół łyżeczki do herbaty do iedney Filiżanki sypiąc.

Na Pędzenie uryny zbytne.

GOtować Czarnuszkę, y tę polewkę pić. *Item.* Sol piołunkowa, Saletra Cukier, kwiat Muszkatołowy, tego wszystkiego po łotow 4. odważywszy, raz zażyć.

Item. Herbatę z *Tebu* gotować przyławszy czwartą część mleka zmieszać z *Tebu*, y rozpaloną Stal w nim zgasić, y to dawać pić za napoy ordynaryiny.

Item. Ryż gotowany w mleku gęsto chory ieść ma, y kaszę ruczana,

Cier

Ciernia iagody, gruski gotowane, á to wszystko wstrzymuje urynę.

Na Utrzymanie Uryny.

GRzanki przypalić Pszenne, y w wodę przygotowaną włożyć, Mastryx nad świecą woskową topić aby w tę wodę kapł, potym dobywizy utłuc w moździerz, y w tę wodę wsypać, upalić kwiatu Muszkatowego, y na koniec noża wziąwszy, wsypać zakłócić dać wypić.

Na Hemeroidy na wierzch wyięte.

DZiewanny kwiat, kwiat z Bzu białego, chleb biały, to wszystko wraz zmieszawszy, materaczyk z tego zrobiwszy, gotować w mleku, y przykładać.

Item. Latem przykładać liścia Łotaczowe, y Enemę dawać, z Rumianku Rzymskiego, dziewanny, mleka y cukru.

Na Suchoty.

Rozchodnik gotować w Bullionie.

Na

(§ 199 §)

Na Hemeroidy y defekt Maciczny.

KRzyże smarować, y bokiem Kozłowym łoiem.

Na Obstrukcyę.

Jeść naczczu Sliwki z Koprem gotowane Włoskim, lub Hanyżem.

Item. Siedzieć nad kryniczną wodą zimną, poty poki solucyi nie będzie.

Na Katarową Affekcyę.

Mastyx rozpuścić na Kitaykę, przykładać na skronie y kark.

Na konserwacyę Zębów y Dziąseł.

Matryx żuć.

Na Rany y Krosty.

Różę Bleywasem nacierać.

Od Krost y Potu.

Wycierać twarz skorką Brzozową.

W Malignie.

Scierać pulsa w całym chorym Cytryną, ten zaś chory ma ieść ryby.

Na.

(§ 200 §)

Na zepsucie Krwie.

POMarańczową skorkę moczyć w
starym winie, y korzenie tegoż drze
wa, y to pić.

W Gorączce.

SAlitro y Cytryną z wodą Kryniczną
płókać gębe.

Na Rany.

KAnforę tłuc, posypać papier Bley-
wasem, y potym przykładać do
rany.

Na bol Piersi y Kaszel.

ROżki drobno ufiekawszy gotować,
y polewkę za napoy ordynaryiny
zażywać.

Na Kaszel.

GOtować Lukrecyą z Badyanem,
pić rano y wieczor, przydawszy do
tego Skrzypiciu ziela.

Na bol Gardła.

GOtować Badyan *adinstar* herbaty,
y pić z Koprem Włoskim w rosole
lub w bullionie.

Na

(§ 201 §)

Na Sen, kto spać nie może.

Uzbieray z Salii białey kwitnącey nasienia, te wychędożywszy w mōżdźneru utłuc, włōż w prasę, by oleiek pociekł, tym skronie smaruy delikatnie.

Item. Liście Szazowe przykładać na skronie.

Na Febry wszelkie.

Listkow Piołunowych wziąć szczipę, y soli trochę, utłuc to na masć, y gałkę zrobić tak dużą iako orzech łaskowy, iak zacznie Febra rozbierać, niech chory tę gałkę zie, y popóć winem, lub czymkolwiek, co można y powtorzyć.

Sekret na płynienie krwi z nosa.

Złapać Raka, któremu koniec szyiki zerwać, y wszystę krew będącą w szyice puścić, y raka do wody puścićwszy.

Item. Sierść z Zająca palić, y dać wachać w czasie krwie płynienia.

Sekret

Sekret leczenia Puchliny.

WZiąć snopkow kilka, wymłóconych Bobu, y upalić na popioł, którego żeby było pół garca, potym winą Francuskiego garniec, y z tego ług zrobić, wziąć potym ziarn z tego Bobu, te uśuszyć, y na mąkę utrzyć, tąż mąką ług zaprawić, iak robią plastry, co wszystko na płótnie Konopnym rozplastrować, y części spuchłe obwijać.

Sekret na zapalenie Oczu.

WZiąć wódki Rożaney białey kilkiskieden, y tyleż wódki prostej, to zmieszawszy przykładać do Oczu.

Sekret Chędożenia Srebra.

WZiąć wody garcy 3. wsytać doniey 2. łoty Kremortartary, y warzyć to razem, potym Srebro w tę wodę wrzucić, potym wziąć mokrą gąbkę w otrębach Pszennych maczać, y tą wycierać Srebro.

*Sposob zdeymowania skórek z Sliwek,
z Brzoskwin, z Morel;*

UKropem wrzącym polać, niech po-
stoia cokolwiek, y sama się pòtym
zdeymie.

*Wiśnie, aby się w Smażeniu niemar-
szczyły y były iak świeże.*

WRzuć ie pierwey w gorącą wodę,
y potym w zimną iak przyidą w
Syrop, będą iak świeże.

*Informacya robienia Bab bardzo de-
likatnych*

DO garca mąki trzeba kwartę mle-
ka, żółtkow samych kwartę, ma-
śła topionego pół kwarty, drożdży
kwaterkę, cukru funt, Cynamonu 2.
łoty, albo też iedną utłuczoną gałkę
Muszkatową: takim zaś sposobem po-
winny się robić: pierwey w mąkę wlać
drożdże, potym mleko dobrze gorą-
ce, y to rozbić dobrze łyżką z mąką
y z drożdżami, postawić, aby się ru-
szyło, iak się ciasto ruszy, wlać żół-
tki,

tki, y wraz rękami wybiiać aż się ciasto wygładzi, potym wlać masło, y znowu bić, iak się dobrze wybiie, wsypać cukier, Cynamon, lub gałkę, soli dla smaku wraz dobrze wyrobiwszy ciasto, postawić go w ciepłe, ale nie gorąco, żeby go nie zaparzyć, iak się wyruszy, kłaść do naczynia, miarkuiąc, żeby tylko była czwarta część w naczyniu ciasta, iak się dopełnią naczynia, dopiero w piec wsadzać.

Plaster na Sen.

MAku białego, orzechow Włoskich, Jałowcu, Szafranu bardzo mało, to wszystko utłukszy, plaster zrobić, y winem skropić, na głowę przyłożyć na noc.

Na łamanie kości po rękach y nogach

Zrobić ług z Makowir, którym ciepło chustę maczając przykładac.

Na ból Głowy z gorączki y zapalenia pochodzący.

Rzepę fuszoną w plastrzyki kraianą, kłaść na pulsa, do głowy, do rąk albo

albo Cytryny plastrzyki, potrząśnione
Kawą miarko paloną.

*Enema na Maciczne defekta, a o-
sobliwie na odchodzenie materyi
białej.*

W Wodzie gotować Lukrecyą, a
jeżeli boleść Macicy czuje, to
przydać Bobrowego Stroju kawałek,
y na raz po kieliszku dobrym, i. y
drugi na dzień.

Na nierychły Wzrost.

Kąpać w kaszy Jęczmienney.

Na zatrzymanie choroby.]

Miętkiew, Mellifse piąć zamiast her-
baty, a w czasie zażywać Bobków

Na Upławy.

MOczyć ręce po łokcie w wodzie z
winem Francuskim na pół zmiesz-
nym.

Na Opuchłe Nogi.

Wodka z brzeziny, iak zacznie pa-
kać Brzezina, naomykać pączkow,
namo

namoczyć w wodzie Kryniczney, y zasolić garścią soli, y tak niech moknie dni trzy, á potym na Alembiku przepalić, iak naywolniey żeby szła, potym tęż sanie wódkę po trzy razy przepalić, za każdym razem przydając świeżych pączkow: na zapalenie Oczu na krofty po twarzy y puchline.

Na przechodzące płomienie twarzy.
Wodę Kryniczną sarkać w nos.

Na Gorączki.

CYtrynowym sokiem nacierać pulsy, y woda Kryniczna żeby stała zawsze pod łożkiem.

Item. Na obstrukcyą: nalać w Wazon wody Kryniczney, y siedzieć na niej iak naydłużey można.

Na Reumatyzmy.

MAstyx rozgrzawszy na nożu, na muszkach wielkości Złotowki nasmarować, y na skronie przyłożyć, y między łopatki ku kończącym się, ale ta wielkości Talera być powinna.

Na

(§ 207 §)

Na bol Zębów.

MAstyx gryząc pomaga, á na bole-
iące dziąsła, Szałwią w wodzie go-
towaną płókać gębe.

Na Dyssenteriją.

SKorę z Wengorza wysuszoną pokra-
iać, włożyć na siarkę z ogniem, y
nad tą parą siedzieć na pacierz. :

Na Skurczenie Żył.

GListy ziemne w Oliwie namoczyć,
y na Słońcu dystryllować y tym o-
leykiem chorego części smarować,
przydawszy wódki Mrowczaney, lub
Bocianowey.

*Sekret na wybawienie Plam żół-
tych y rdzy z Chustu.*

WOdy z warzyć w Rądlu, y na nim
położyć Cynowy Pułmisek, na
którym chusta z plamami, natarszy
onę sokiem z Cytryny, y przykryć
drugim Pułmiskiem, niech tak postoi,
á potym wyprać, aż zeydzie plama.

Na Liszki w Kapuście.

KAczek młodych napuścić, wyiedzą
ie, y mnożyć się nie będą.

O

Se-

Sekret do bolu Zębów.

CHory trzymający Magnes na bolejącym zębie, w kilka minut bolu się pozbędzie. Okoliczności, które się przy tym zachować mają, są tę, aby chorujący twarzy połowę na pół noc obrocił, nie kto inny, ale on niech się dotyka Magnese[m] bolejącego zęba.

Sekret powtórny na bolenie Zębów.

MAtryx gryść, y na bolejący ząb przykładac, przytym rozgrzewszy przy świecy Woskowej Matryx, nasmarować muszki, y przyłożyć naskronie, y w środku samych łopatek, a ta muszka powinna być większa od Talera.

Item. Salarmoniakiem zmieszanym z wodą płókać gębe.

Item. Na szczypanie y palenie w gębie, płókać wodą, wśypawszy w nią Saletry pół łyżki do herbaty.

Na defekt Zółci.

JAdac Szczaw zaięczy w rosole, y tegoż ziela korzenie gotować w wodzie, y piiać zamiast piwa.

Na

(§ 209 §)

Na kaprawe oczy y błąką zaszte.

A Perturę zrobić w ręce lub obudwoch
y pisać zamiast piwa, Koper włoski,
y Lukrecyą w wodzie gotowaną.

Na Kater d'osobliwie spadły w piersi.

Jeść Figi, rodzenki Tureckie, daktyle,
y pić herbatę, lub kliek Jęczmienny
albo Owsiany.

Na trętwienie rąk.

TRzeć potrzeba żółcią Wieprzową,
opłukać ie potym wodą, á teź rę-
ce umywać zawsze mąką z białego
grochu mieloną, a nawet y twarz
cyni gładką, umywając ią tą mąką.

*Na zawrot Głowy, trętwienie rąk
y nog.*

BOiaźń, co się nazywać powinno Spa-
zmami, rada P. H. Gryść często kwiat
Muszkatołowy, á osobliwie w paroxy-
zmie, gotować zamiast herbaty, Bo-
browy Stroy, pić, á kurzyć sie Afsa-
fetydą, ieść grzanekę Pszenną suszoną,
natarszy ią kwiatem Muszkatołowym.

O2

ADDY.

(§ 210 §)
ADDYTAMENT
DRUGI.

RZETELNE OPISANIE ZIELA,
GENISTA SPINOSA
Nazwanego.

TAK DLA OPAŁU, IAKO TEŻ DLA O-
GRODZENIA ŁĄK y ROL, WIELCE PO-
TRZEBNEGO.

CO do opału: tym całe pole powin-
no być zasiane, a potym w cztery
pięć, sześć, siedm lat ma być ścinane
aż do dwunastu lub trzynastu, gdyż
będzie tak zdolne, że nim na komi-
nie dostatecznie palić będzie można.

1. Co zaś do opisania łąk y sianożę-
ci, tak go zażyć należy: Snać go w
szerokości na dwie stopy, będzie z te-
go płot piękny, y gęsty.

Może go też pięć y sześć razy tak
szeroko śnać, gdyż się nie tylko zdać
może na sam płot, ale y opał, jeżeli
zaś na sam opał, tedy go z brzegow
ścinać, a środek zostawiać. 2.

(§ 211 §)

2. Siał go należy na końcu Marca, ale w pierwszym y drugim roku strzedz go bardzo potrzeba, bo go każdy zwierz ieść może, kiedy ieść młode. Za dwa roki będzie tak mocne, że żaden Człowiek ani bydle przezeń przeysć niepotrafi, dla gęstości, bogactwa iego gęstemi y ostremi bardzo kolcami będą napełnione.

Nasienia zaś iego, na całe stałe. do syć funtow 4.

3. Rośnie ordynaryinie na każdey roli, naybardziej iednak na gruncie gliniastym, na dołkach, aby woda nasienia nie wypłokała. Im zaś miększa ziemia, tym lepiej na niey się udaie.

4. Kwitnie dwa razy na rok, na Wiosnę y w Jesieni: w ten czas z niego Pszczoły bardzo dobrą paszą mają.

5. Jeżeli pod czas zimy wielkiey umarznie, tedy uciąć przy ziemi, a znowu z korzenia wyrośnie.

NB. Takie nasienie y płoty znajdziesz w Puławach.

Spa-

*Sposob robienia Wodek Gdańskich, do
świadczoney, y rzetelny*

1. **W**Ziąć wòdki Anyżowey garcy
cztery, Chrzanu obieranego y
pokraianego ćwierć funta, Cebuli tak
że obieraney y pokraianey ćwierć fun
ta, Anyżu garść iedną, Soli garść ie
dną, Chleba razowego dobrze na o
gniu spalonego sztukę dużą, y Piwa
kwaśnego garniec ieden. To wszyt
ko razem w Alembiku przepaliwszy,
odebrać flasz półgarcowych wódki
sześć.

2. Znowu Alembik dobrze wymy
wszy, wziąć Pomarańczowych sku
rek funtów 2. y moczyć w wodzie
przez pół godziny, á potym to, co
jest białe, oskrobać, y wyrzucić: do
tego przydać Rozmarynu garść iedną,
y wody garcy trzy, y przepalić, á z
tego odebrać wódki garniec tylko ie
den, á co się w Alembiku zostanie,
tego nie wyrzucać.

3. Nabić znowu po trzeci raz Alem
bik, one sześć flasz do niego wlawszy
y prze-

y przepuścić, odebrać zaś z tego fłaszcztery, reszta niech idzie na rozschod.

4. W tym zaś garcu, co się został, namocz cukru Kandysbrotu funtow 5. y zmieszać to potym razem z temi wszystkiemi faszami, y przez kape-lusz biały dystryllować.

Teraz dopiero robić z tego es-sen-cyą Cynamonową, iako masz niżej zupełnie wypisaną Informacyą.

Cynamonka z Wódki.

WEż Cynamonu łotow dzieścięć, kwiatu Muszkatołowego pół łota, y gałek Muszkatołowych dwie. Cynamon na kawałki posłamawszy, Gałki y Kwiat w moździerzku dobrze utłuc, y wlać do tego wody kryniczney półtora garca, y przepalić, á dobrać z tego wódki garniec ieden. Co się zaś zostanie w Alembiku, tego nie wyrzucać.

Teraz te sześć fasz (oktòrych masz wyżej) przepał w tymże Alembiku, á od-

á odbierz z tego flasz cztery, reszta na rozchod.

W tym zaś garcu Essencyi Cynamonowej, namocz cukru Kandysbrotu funtow 4. á potym zmieszay z temi czterema flaszami, á dystrylluy przez biały kapelusz, á gdy się iuż wyklaruie, wziąć tey samey wòdki czyli Essencyi w szklankę y włożyć do niey złota Fangultu miarkuiąc do kaźdey flaszey listkow sześć, które dobrze w szklance rozdartym piorem ubiwszy, do kaźdey flaszey wlać po trosze z szklanki.

Persyka.

WZiąć Pestek garcy dwa, migdałow gorzkich pół funta, gwoździ kow łótow dwa, Kardymonii małej łót ieden, y Cynamonu łótow dwa: á z wódką się tak sprawić, iako masz iuż wyżej napisano z samego początku.

Essencya Dubelt Anyż.

ANyżu garść iedną utłuc dobrze, y nalać do niego piwa garniec ieden,
niech

niech że to moknie przez noc całą, dolawszy do tego potym wody garcy dwa, nabić do Alembika, y przepuścić, z tego zaś odebrać wódki garniec ieden, w którym zaraz namoczyć cukru Kandysbrotu półtora funta. Co się zaś w Alembiku zostanie, wyrzucić. A z gorzałką się tak obeysć, iako jest opisane wyżej.

Cynamonka z Wina.

1. Wziąć Cynamonu pół funta, korzenia Fiołkowego ćwierć funta Imbieru białego pięć łotów, y utłuc to razem w moździerzku dobrze, wina do tego garcy dwa przydać, y w Alembiku przepalić, á z tego odebrać wódki garniec ieden, w którym zaraz namoczyć cukru Kandyszbrotu funtów trzy y pół, niech to stoi.

2. Wziąć potym Lagru winnego garcy 10. które przepaliwszy w Alembiku, odebrać z tego garcy Essencyi 5. y te powtórnie nabiwszy do Alembika, przepuścić, á odebrać Essencyi flasz sześć.

To

To tedy razem z wyż wyrażonemi
 flaszami pozostałemi z mieżawszy,
 dobrze przez kapelusz biały dystryllo-
 wać.

NB. Pamiętać dobrze o tym, aby
 w ten Lagier, o którym masz wyżej,
 włożyć Pietruszki oskrobaney, y po-
 kraianey pół funta.

Inszy sposób przepalania Wódki.

WEż Cynamonu przetłuczonego,
 Gałki, Gwoździkow, Kardamonu,
 Kubeby, drzewa Sandału, y drzewa
 Cytrynowego, &c. każdego mniej,
 niżeli się zwykło kłaść do Alembika;
 związać to razem w chusteczkę, y
 włożyć do czapki czyli pokrywki A-
 lembikowey, założywszy dobrze drze-
 wienkami, aby w Alembik nie wpa-
 dło, y nabyj wódki wiele chcesz, y
 przepal, przydawszy do niey Anyżu,
 Kminu, Jałowcu &c. Takim sposo-
 bem palona wódka, będzie smaku y
 zapachu bardzo wdzięcznego.

Trzeci-

Trzcinę na Stawie iak wygubić.

OKoło S. Jana Chrzciciela po prześileniu dnia z nocą, na czołnie kosą, sierpem, lub też innym iakim ostrym żelazem, iako można naygłębiey trzcinę w wodzie ścinać, którey otwarte pory woda zaraz pozalewa, y mociey odeymie do dalszego się rozkrzewienia, tak dalece, że powoli zgnieć, y zginać do szczętu musi, byleby tylko w tey pracy nie uchybić czasu.

Drugi sposob masz taki: W Miesiącu Lipcu y Sierpniu, od dnia pierwszego aż do dziesiątego takowe czyniąc ścinania tenże sprawią do zguby skutek. *Item.* Pod czas Nowiu toż z pilnością czynić, ile kiedy Miesiąc będzie w znaku Lwa.

Kapłon pieczony aby ze stołu zleciał.

UPoić go wódką lub winem dobrze, á potym oblać mocną wódką, aby się lepiey pierze z niego dało obrać, potym ułożywszy mu skrzydła y nogi iako do pieczenia, położyć go na roście

roście drzewnianym zdaleka od ognia, á gdy się już dobrze przyrumieni zyn gować go młodym masłem, y dać na stoł, á gdy go cokolwiek dotknie widelcami, porwie się y skoczy ze stołu z wielkim podziwieniem gości.†

Kapłon całkiem w flasie.

OPrawiwszy Kapłona Dworowego, zdiąć z niego skorę, tak ostrożnie, żeby najmnieyszey nie uczynić dziurki, członki zaś te, z których się skora zdiąć nie może, tak poprzyrzynać, żeby się przy skorze zostały, potym tę włożyć w taką flasę, w któreyby była szyka czyli szruba na trzy palce szeroka, zatrzymawszy ją nieco uwierzchu rozb y żółtkow od iaiec szesnaście, trochę mleka przylawszy, do piero zapraw, iako chcesz, wley w tę skorę, y zaszyi, potym wpuść w tę flasę, zasol, y naley w nią wody pełno, á zaszkrobawszy, lub mocno zatkawszy, włoż w kocioł wody, y go tuy: á gdy się ociągnie, napełni się skora Kapłonia tak, że się dziwić każdy będzie

będzie, iak się mógł z mieścić Kapłon w tę flaszę, gdy ią dasz na stoł flaszą. Kto go zaś będzie chciał dobyć, niechay dyamentem przerznie flaszę u spodu lub wierzchu, zażyie specyału.

Kurczęta aby miały smak Kwiczotow.

GDy poczną dobrze ieść, dawać im kaszy zmieszaney z Jałowcem ugotowaney miasto innego drobiu przez cztery niedziele, które będą z tego bardzo tuczne, y iako Kwiczoty Jałowcem pachnące.

Sposob przechowania Sliw, Wiśni y innego Owocu.

ZRyway Sliwy lub Wiśnie z ogonkami, y z farbą przez rękawiczkę, kładz ie warstwami w barełkę Dębową, lub Olszową, nie bardzo blisko siebie, á każdą warztwę przesyp liśćiami Sliwowemi, albo Wiśniowemi, lub Winemami, ale nie Dębowemi, zaszpuntuy, oblawszy barełkę żywicą do koła, y wpuść ią bezpiecznie wstudnią, wytrwa ią przez zimę do Wielkiey nocy, á tak

tak będą piękne, iakoby dopiero z drzewa zerwane, y bardzo zdrowe.

Może y innym sposobem Wiśnie przechować. Mieć potrzeba dzbanek gliniany z taką szyką, w któreyby się tylko jagoda Wiśniowa zmieścić mogła, a nārwałszy Wiśni za szypułki, kłaść ie w ten dzbanek aż do wierzchu, które zatkawszy dobrze, zalać smolą, y do studni w puścić.

Moczenie y gotowanie Stokwiszu.

STokwiszu trzaskę całą lub napoły przekroioną, do gory skórą obrociwszy, posypać popiołem leśnym a nie Sosnowym, y przyłożywszy deszczórką a potym kamieniem, nalać wody rzeczney zimney, y moczyć przez dni y nocy 9. a gdy ten się czas skończy, odlać tę wodę, pięknie Stokwisz wyzłować, y wypłókać, y znowu powtornie wody nalawszy czystey, choćby y trzy tygodnie wolno go trzymać w tej wodzie, ale co dzień świeżą odmieniałąc.

(§ 221 §)

Co zaś do gotowania, według potrzeby na dzwona go pokraiawszy, y w garnek włożywszy, nalać zimney wody, á gdy się raz y drugi zagotuje, odszumować, y odcedzić, á potem na półmisku chlebem białym y pieprzem przesypać, y oleiem z cebulą przesmażonym, lub też masłem bez cebuli gorącym podlać y nakrywszy drugim półmiskiem, nad węglami przyśmażyć, á gdy się już dobrze znacznie dusić, y sok z siebie puści, tedy go dać na stoł, na talerzu go solą posypawszy ieść, bo gdyby go posolił, gdy się smaży, tedyby ztwardniał. Jeżeli może być Angielskie korzenie, to nim trochę może posypać na talerzu, bardzo apetyt sprawuie, w niedostatku tego, to Jałowcem tłuczonym.

Nota. Gdy już wymoknie przez dni y nocę dziewięć, może bezpiecznie gotować, á resztę na daley konserwować.

Octy

OCTY ROZNE IAK ROBIC.

Piwny.

Piwa dobrego zwarzywſzy, wſypać do niego grochu uprażonego gorąco, y trochę drożdży lub kwaśnego ciasta włożyć.

Drudzy Pszenicę ziarniaſtą zamiast grochu prażą, y gorąco w piwo ſypią. Także ſkorki z grzanek chleba rżanego, y trochę Myrrhy kładą.

Item. Wziąć Jęczmienia otłuczone go z łupin, który gorąco uprażywſzy, wſypać w piwo, za krótki czas będzie ocet znamienity.

Do ſkruszenia mięsa twardego, nayoſobliwſzy ieſt ocet piwny, mocząc go w nim, lub tylko chuſtę w nimże umoczywſzy, obwinąć mięso, będzie kruche, y do iedzenia bardzo ſmaczne.

Tym ſposobem obwinione mięso, broni w lecie od robactwa, zaſmrodzenia, y zatęchłości.

WIN-

X § 223 § X

W I N N Y.

L Atwo się zrobi, włożywszy do wi-
na ciasta zakwaszonego. Jeżeli zaś
przydasz kwiatu Bzowego albo Róży,
przydasz mu zapachu.

Oceś Fiołkowego Koloru osobliwy.

Fiołkow przefuszonych ile być może,
nakłaść w naczynie, y nalać octu
winnego, á trzymać na Słońcu, aż
zbieleią, potym odcedziwszy, wylać
w Cynowe naczynie, á gdy oстыgnie,
będzie miał kolor y zapach Fiołkow,
á gdy się za czasem zmieni, tedy go
znowu przewarzyć y wylać w naczy-
nie Cynowe iako y pierwey.

Ten serce mdłe posila, drżące uspo-
kaia.

Skutki Jęgo.

Serce mdłe bardzo prędko pasila, pul-
sy nim nacieraiać. Albo chusteczkę
w nim umoczywszy, na pulsy przy-
wilaiać, lub w gąbkę w nim zmacza-
ną pod nosem trzymiać, y w siebie
z niego parność ciągnąć.

P

Gwoź-

Gwoździkowy.

TEn rzadko w Aptece znaleźć. Tym sposobem go uczynić masz.

Do pół garca octu Winnego ostrego, włożyć tego kwiatu w cieniu ususzono-
nego funt Aptekarski, y trzymać przez
Mieśiąc na słońcu, à gdy zbledniecie,
to kwiecie wyrzucić, á inne świeże
włożyć y do potrzeby schować.

Skutki Jęgo.

1. **M**دłość serdeczną prędko oddala,
pod nosem, nozdrza y pulsy u-
pięści nim namazując. Albo wziąć ie-
dnę część octu, przydać do niego Sza-
franu tartego, y trochę przetłuczonych
iagod Jałowcowych z grzanką chleba
rżanego, y to na pulsy przykładać we-
troie chusteczkę złożoną w tym ma-
czając: tak w wielkich mdłościach
serce posila przez pulsową żyłę, któ-
ra idzie do serca.

W gorączkach gwałtownych: wziąć
Rożaney wódki ośm łyżek, Borako-
wey y szczawikowey po dwie łyżki,
Sza-

(§ 225 §)

Szafranu nietłuczonego szóstą część kwinty, Kamfery co trzy Jęczmienne ziarna zaważą, octu łyżek dwie, razem to zmieszawszy, chusteczkę wetroje złożoną maczać, y na serce przykładać, często powtarzając.

3. Głowy bol y rozpalenie oddala, z wodką Rozaną maczając w nim chustki, albo chleb pokrapiając, y na skronie przykładając.

Lilie świeże tak zachowasz

NArwać ich pąpia, poki się nierozwiele, y w nowy garnek niepolewany porządnie ułożyć, iako naylepiej nakrywszy, w chłodzie ie lub studni chować, żeby ich tylko woda nie doszła. A gdy będziesz chciał mieć rozkwitłe, wyłóż ie na słońce, zaraz się zagrzawszy rozkwitną.

Róża świeża.

CHceszli ią przez zimę zachować? Narwać z słońcą y z korzeniem zielonego niedoyrzałego Jęczmienia, y między ten Jęczmień w garnek nowy

P 2

niepo-

niepolewany nakłaść Różę nerośkwitłej y z wierzchu tymże Jęczmieniem przykryć, y w chłodzie schować, á po tym gdy będzie potrzeba, wystawić ie na słońcu lub w ciepłej izbie, zaraz się rozkwitną.

Drudzy tylko rozpostrzą zielony Jęczmień na ziemi, y pączki do rozkwitnienia gotowe po nim rozkładają, ale w chłodzie. Jako świadczy Autor *Diclinus*.

Szparagi świeże.

KToby chciał mieć przez cały rok Szparagi świeże, tedy zaraz po zebraniu jagod czyli nasienia ich, pod wierzchem ziemi rozłożone odkopawszy okryć, á tak z nich ustawicznie kiełki czyli sosiki do używania przyśtoyne wzrastać będą.

Salata przez cały Rok świeża.

CHceszli mieć Salatę przez cały Rok świeżą, siewyć ją pod Jesień, albo około S Bartłomieja na ziemi wilgotnej y dobrze nawożonej. W zniżeniu
czwart-

X § 227 § X

czwartego, albo piątego lub szóstego dnia á gdy iá rzadko przesiadysz, będzie rośła wśzerz, ieżeli zaś będzie wyrastać wgłąb, tedy go u samego dołu zerznąć, y na wierzchu zaraz położyć bryłkę ziemi, albo skorupę nową, żeby tylko nie była tłuśta, lub kamyk, á tak iuż nie będzie rośła w śup tylko w szersz.

Białą mićć będziesz, ieżeli wszrzedek iey piasku czystego rzecznego nasypiesz, y liście złożywszy łyczkiem z wierzchu zwiążesz, zwłaszcza która jest nasienia białego, bo ta jest takiego przyrodzenia, iż między wszyt kiemi innemi Sałatami całą zimę prze trwa.

Pachniącą tak uczynisz: Nasienie iey w ziarno Cytrynowe wczepić y w ziemię wsadzić. Albo też w iakiey chcesz wódce pachnącey nasienie iey przez dni trzy moczyć, potym siać.

Wołki ze Zboża wygubisz.

ZEby ziarna niepsowały, tedy Czosi kiem ściany y szufle do szuflowania

nia dobrze natrzeć, od tego wyginać
muszą.

Zwierciadła wychłodzenie.

ZWierciadła, które się zwykły od
wilgoci płować, y odmieniać, tak
wyczyszczysz: Ze szczepcow pròchna na
płatek fukienny suchy położywszy,
trzeć dobrze nim zwierciadło, aż bę-
dzie czyste.

Wygubienie Myszy y Szczurów.

Fużu Oliwnego albo Oleiowego gę-
stego na misę wlawszy, postawić
tam, gdzie się myśli y szczury znay-
dą, którego gdy skosztują, zaraz na
tym miejscu pozdychają.

Ogórki w Lagrze.

CHceszli mieć Ogórki długo świeże,
aż ie w naczynie w lagier z Wi-
na białego, słodkiego, y nieprzewró-
conego.

Jeżeli ie zawieszysz w naczyniu, w któ-
rym jest trochę octu, tak żeby się o-
ctu nie dotykały, y to naczynie dobrze
zaszpuntuiesz, tedy zawsze świeże
Ogórki mieć będziesz.

• Owoc

Owoc Kokoszy iak konserwować.

ABy był zawsze świeży, mieć go trzeba w naczyniu zawsze w świeżey wodzie, każdego dnia ią odmieniałąc.

Przechowując ten owoc przez zimę w plewach, á przez lato w otrębach.

Sposob robienia Słodow.

ZDrowe, łagodne, y nayszyteczniejszye dárzą się Piwa z Jęczmieńniá, dodawszy do niego pół lub trzecią część Pszenicy. Lecz to na zalaníu, roszczeniu y hożdzeniu Słodow należy: to iest, aby niegwałtownie ale zwolna, suchemi go suszyć drzewkami, y nie przypalić, á kiedy się Słod przyrumieni, to też piwo będzie koloru czerwonego, kiedy się zwolna, suszy, tedy się Piwo zielono z takiego Słodu farbuie. Więc Sosnowych y Dębowych drew strzedz się do suszenia Słodow potrzeba, dla przydymienia onegoż, ale tylko Grabowe, Olzowe, y Brzozowe najlepsze, aby tylko były suche.

Piwo

Piwo żeby niekwaśniało.

Włóżyć do niego *Nasturtium*, to
 jest Rzeżuchy, albo iaię Kurze
 świeże, co raz inſze odmieniaiać. Ze-
 by zaś było łagodne y glancowne, do-
 dać mu ośmą część Słodu Zytniego,
 nie więcej do iednego waru, á to dla
 ſchodu Piwa z kadzi; będzie bardzo
 wyborne, ieżeli go z drożdżami, y w
 butelkach w ziemię zachowawſzy,
 przez Mieſiąc potrzymaſz.

Ptaki łapać Sekret.

Dostać ziela, które zowią Swinią
 Wesz, *Cicuta*, y namoczywſzy w
 winnym lagrze Pszenicy, uczynić z
 tego ziela ſok, który z Pszenicą mo-
 czoną zmieſzawſzy, y na zubią wſzel-
 kiemu ptaſtwu poſypać, á tak ſię upi-
 ie, że ſię brać łatwo da, ile go będzie.

NB. To ziele roſcie w ogrodach,
 na łąkach, przy parkanach y na miej-
 ſcach puſtych.

O ſpad-

O spadnieniu Języczka.

1. **G**Dy Języczek spadnie, weźmi-
ciaśta kwaśnego tyle, iak wło-
ski orzech, pokrop go winnym octem,
á przymieszaay trzy lub cztery Gwoź-
dziki tłuczone, y przyłoż na ciemię.

2. Albo weźmi w popiele upieczo-
ne iaię, które roztlukszy, gorąco iak
wycierpieć możesz przykładay często
na ciemię, á Języczek do swoiey przy-
prowadzi pory. Przytym wodą z Szał-
wią gotowaną, y z wódką zmieszana
uśta wymyway, co nie tylko Języczek
zdrowi ale też gruczoły leczy.

3. Na podniesienie Języczka, ordy-
narynym iest lekarstwem Imbier, gdy
w nim nie masz inflamacyi. W rozpa-
leniu zaś Języczka Imbier szkodzi.
Lepiey tedy w tym przypadku, ciepło
płókać gardło Saletrą, w wodzie roz-
topioną, która inflammacyą y bole u-
śmierza.

4. Dym z Mastyxu w uśta wpuszczo-
ny, y połykany na spadnienie Języka

iest

jest pomocny, który zimną y kłiową-
tą materią rozwalnia.

5. Nie mniejszy skutek czyni kwiat,
Bzowy y z mlekiem gotowany, y cu-
krem osłodzony, piąc go, lub nim
plóczać gardło.

6. Miod Rożany w affekcyach gar-
dła, sławnego jest skutku, á tym sku-
teczniejszy będzie, gdy do niego przy-
mieszasz kilka kropli *Spiritus Vitri-
oli*, albo Hałunowey essencyi, y cokol-
wiek wody z Psiego ięzyczka, tym
ciepło gardło plóczać. W zranieniu
zaś gardła tenże miod zażywany, le-
piży sam przez się.

Sekret starożytnych Ludzi.

SĄ dni niektóre w Roku doświadczono-
ne, które długiego życia są przy-
czyną przez krwi puszczanie, co sta-
rożytni ludzie zawielki sekret y poży-
tek dla siebie przyznawali: To jest:
W dzień S. Marcina, Błażeia, Filipa,
y S. Bartłomieja, według tych wier-
szów.

Marti-

(§ 233 §)

Martini, Blasii, Philippi, Bartholomai.

His Festis minuas, ut longo tempore vivas

PRzeciwnie: Żyć długo nie mogą, którzy krew puszczają w dzień S. Marcella Papieża, Sylwestra, y S. Piotra w okowach.

Marcelli Papa, Sylvestri, Vincula Petri.

Venam qui pandit, non longo tempore scandit.

Lekarstwa Domowe na Febrę Codzienną.

GDy Męszczyźnie, wieprzowego, gdy Białeygłowie świniego łayna wziowski, Pieprzu y Szafranu do tego przymieszawszy, miodu przasnego łyżkę przydać, w piwie to dobrze uwarzyć, y choremu dać wypić. *Probatum.*

Item. Zaięca świeżego głowę z sierścią odciąć, y zewszystkim ią wstę-
Fis

pie lub mózdzierz utłuc, y tę masę na chuście roztarz y blisko serca przyłoż, y tak długo trzymay, aż się zeschnie. Toż y na gorączkę. *Probatum.*

Na Kwartanę.

OCzy Niedzwiedziowi wysłupione, y na lewym ramieniu zawieszone, paroxyzm uśmierzaia.

Mięso Jelenie na pokarm zażywane, Febry y inne dolegliwości w człowieku uśmierza.

Rog Jeleni palony, febry mityguie, gorączki uśmierza, y żołądek umacnia.

Na Suchoty prawdziwe Remedium per Sympathiam.

JAie świeże Kurze w Urynie od tego, który na Suchoty choruie, opuśnocy wziętey, w garnuszku dobrze zafszpuntowanym twardo ugotować, á potym go spikulcem z drzewa Brzozowego zrobionym pokłóć, y w gniazdo Mrówczane włożyć; uznasz skutek.

Aliud

(§ 235 §)

Aliud. Mleko Kozie, lub Ośle prze-
warzyć, y ciepło pić. Lecz od Kozy
iałowey, po dwa razy, na każdy dzień,
y w wodzie się Krynicznej gotowaney
kąpać, pozbędziesz Suchot. *Proba-
tum.*

Item. Weź Hizopu, Bluszczu zie-
mnego, Santi polney, Przetaczniku,
Dryakwie, Szazu, podbiału, wszyt-
kiego po garści, tak że drzewa Gwa-
iakowego łotow pięć, korzenia Oma-
nowego łotow cztery, Tatarskiego
ziela łot jeden, Anyżu y Kminu po-
dwa łoty, y uwarz to w wodzie, a
potym zrobiwszy z papieru trąbę, po-
łóż ją na garnku, y przez nią bierz w
się parę, y połykay.

Na Glisty.

1. **M**Ocney wódki zmieszać z pre-
szkiem Mirrhy, smarować tym
żołądek, y nozdrze.

2. Utłuc Czosnku iako masło, y
grzankę chleba nasmarować, a potym
na sam pępek przyłożyć, nie odcymu-
jąc choćby przykro było. 2.

3. Krety naskrobawszy, dawać ią pić w mleku albo w słodkim piwie.

4. Sok Limoniowy z cukrem zażywać dobrze.

5. Weź trzy lub cztery Raki żywe, uwierć ie, á potym przyłoż na żywot Dziecięcia.

6. Skorupy iaiowe spał na proszek, który włożywszy do węzła, mocz w rosółku przez noc, á nazajutrz wycisnąwszy go day ten rosółek wypić choremu ciepło.

7. Piołun, Aleos y Czosnek zetrzy wraz, á potym rozciągnąwszy na chustcie, przyłoż na żywot.

8. Pigułki z Galbanu zrobione, y czopki ze smoły, albo mięsa wołowego słonego, tłustego, są dobrze.

9. Enema z Hizopu, centuryi y nasienia Krokosowego dobra, iako y purgans z Rabarbarum y nasienia Cynamonowego.

Na morzyśko małym Dzieciom.

WEŻ żyłkę Sledziową, która się świeci iak srebro, ususzoną ze trzy

trzy na proszek, day w pokarmie dzie-
cięciu. Jeżeli nie pomoże, zaraz po-
wtórz, y Enemę day.

Na Zóttaczkę.

WZiąć Tytoniu listkow trzy, goto-
wać ie w kwarcie lub więcey Fran-
cuskiego wina, dobrze garnuszek za-
szpuntowawszy, dotąd aż się połowa
wygotuie, y to dawać choremu pić,
łyżek trzy na raz, lub y więcey. *Pro-
batum.*

Na Biegunkę.

Pić mleko świeże iak tylko wydoi,
od krowy iałowey, rano, w połu-
dnie y wieczor.

Na Rupturę.

WZiąć ziela Zywokostu, wosku Ja-
rzącego, żywice, Kurzego ziela
fuchego, wszystkiego po równey czę-
ści tyle, ileby wystarczyło w potrze-
bie, miątko to wszystko umieszać, y
rospuścić w ogniu na maść, którą się,
y miejsca te, z kąd się Ruptura poka-
zuie,

zułe, każdego dnia smarować, aż się natura ustanoi. Do tego zażywać paska, na to umyślnie zrobionego.

Remedium. tym, co przez sen w nocy ryby łowią.

DOstać od Kozy lub Owce mache-rzyny, y spalić ją na faierce, á ten Proch z wodą zmieszawszy, octu trochę przylać, y dać na noc wypić Rybakowi. *Probatum.*

Item. Jądro Zaięcze w winie dobrym ugotować iak naylepiey, y mier-nie go wystudziwszy, dać wypić na noc, á tak łatwo się ten defekt uśmie-rzy.

Na Inflamacyą Języczka, y Gardła.

Claśta kwaśnego z gorzałką rozpra-wionego między chusty włożywszy, z tyłu na szyię przywinać iak potrze-ba, od godziny do godziny razy trzy albo tylko przez noc.

Mąka z prochu ordynaryjnego utłu-czonego, suchego także z gorzałką rozprawionego wziąć między chusty,
y Ha-

y Hałunem posypawszy, przez wierzech
głowy y śrzodek aplikować, poki
nie ustanie Inflammacya.

Na Kolki.

Wilcze ielito suszone, y na proch
utarte na raz tyle, co szeląg za-
waży, zadane, iest doświadczone.

1. Warz Czosnek, przydawszy O-
liwy, piy, pomożeć.

2. Sok z łayna wołowego wyciśnio-
ny w ciepłym piwie zażyty, pomaga,
lecz się trzeba po nim zapocić.

NB. Dla białychgłów, krowie nale-
ży: á to iest sekret na wyprowadze-
nie zatrzymanego łożyska.

3. Oleiek wyciśniony z iąderek o-
rzechow Włoskich, sześć łotow na raz
dany, iest doświadczony.

5. Łayna Gołębic, Swinie, Owcze,
z winem rozmoczywszy, przewarzyć,
y żywot ckałdać, doświadczone.

Na Kamień.

Sok Bzowy często piiąc, kamień
kruszy.

Q

Owoc

Owoc Bukowy spalony, z smalcem Wieprzowym zmieszany, y na biodra przykładany, bardzo iest pożyteczny.

Na Puchlinę.

NAzbierać w Maiu Piołunu młodego, y w gąsior włożywszy, dobrze ubić, á potym nalać wódki iak naytęższey, y w gnoy Koński głęboko zakopać, y trzymać przez dni, w które Słońce iasno świeci dziewięć, niepogodnych nierachując, potych dziewięciu dniach wydobyć ten gąsior z gnoiu, y scho- wać, á gdy potrzeba będzie, tedy maczać w tey esencji chustki, y przy- kładać na puchlinę. *Probatum.*

Mieśo także Jeżowe, świeże lub su- szone, y mocno ugotowane, do uży- wania w puchlinie, iest bardzo pomo- cne.

Na Szkorbut.

Wina Francuskiego starego, y Chrza- nu tartego według potrzeby zmie- szay razem, niech moknie od godzi- ny do godziny, y tym działa wymy- way. *Probatum.* *Na*

(§ 241 §)

Na Wielką chorobę.

GDy ta choroba napadnie, dać cho-
remu kopyto Łosie trzymać, y no-
sić go w jakim naczyniu przy sobie.

Sadło Jeżowe.

DZieciom na przepuklinę często od
dołu aż ku krzyżom smarując, z
doświadczenia jest bardzo pomocne.

Sadło Niedzwiedziowe.

DZieciom y starym ludziom przepu-
kliny smarowaniem goi, y leczy.

1. Tymże sadłem kto sobie zrana
dobrze nasmaruje czoło, zaraz sprawu
ie panieć w różnych pobożnych spra-
wach.

2. Oczy Niedzwiedziowi wysłupio-
ne, á na lewym ramieniu powieszzone,
Febrę kwartanną uśmierzaia.

Sadło Wieprza Dzikiego.

BArdzo jest potrzebne do smarowania
bokow Człowieka potłuczonego,
albo, gdy się (jak mówią) urazi, lub
z wysoka spadnie, zażywaiąc go w
trunku, z octem, z winem, wielką jest
pomocą.

(§ 242 §)

Sadło Lisie.

Sadło tego zwierzęcia, szum wulzach za napużeniem uśmierza. Płuca zaś iego dobrze w winie opłókanę, wysuszone, y na proch utarte, który gdy jest w cukrze zaprawny y pożywany, bardzo jest osobliwy dogoienia owrzo działyłch, gniiącyłch, y okrośtowaciałyłch, w Suchotach, w ciężkich kalfzlach, y dufzności w pierśiach, do zażywania częstego wielce pożyteczny, którego iak za Ulep albo Konfekt zażywać należy, y wystrzegać się na ten czas kwaśnego y słońo iadać, á tak każdy pożądanego dozna skutku.

Sadło Zubrowe.

PRzez smarowanie ran, choćby były zastarzałe, y trudne do leczenia, tedy ie znacznie goi, y czyści.

Sadło y Strojie Bobrowe.

Sadłem tego zwierza żyły fuche narwane, członki w iunkturach także narwane smarować, znaczną jest pomocą.

1. Wielką chorobę dzieciom przypadającą tymże smarowaniem ulkracmiał, otrzeźwia, y ożywia.

2. Stoić tego zwierzęcia wiatry zatrzymane rozpędzają, głowę utwierdzają, omdlałe siły umacniają, truciźnę zalaną z Człowieka wypędzają, y do kichania przywodzą.

3. Białogłówną zwyczajną chorobę pędzą, od nagłej śmierci bronią, od wielkiej choroby zachowują, od zbytniego spania czas miarkują, od zawrotu głowy zachowują, trzęsienie oddalają, słuch w uszach naprawują, y boleści zębów mitygują.

4. Zatłumienie macice Białymgłowom przez różne sposoby umacnia, y do skutku dobrego przywodzi, pod pachami nosząc.

Także przywiązaniem, kadzeniem od spodu węglkami dobrze wprzód wypalonymi, zdrowi y znacznie pomaga.

Sadło Borsukowe albo Jazwcowe.

DO smarowania Krzyżów y Nerek bardzo skuteczne, albowiem ból w krzy-

krzyżach znacznie uśmierza, y goi, kamień nawet Nerkowy kruszy, y niszczy.

Tymże sadłem smarując żyły narwane y schnące, znacznie pomaga.

Dzieciom z wypłakania na przepukline w słabiznie smarowaniem, iako y starym wtakich przypadkach pomocne, przydawszy do niego sadła także Lisiego, y z Kota czyli Zbika leśnego.

Sadło Wilcze.

Jest w sobie ciepłe, smarując nim żyły suche, tedy ie odwilża, w kościach goleniach darcie y szarpanie uśmierza.

Oleiek z Wilka.

Mięso iego warzyć, aż od kości odpadnie, które gdy będzie iak masa, zaraz tę polewkę przez czystą przecedzić chustę, y wykręcić y znowu dobrze warzyć, aż się samo przez się zostanie iak oliwa, tedy tym oleikiem podagryczne członki smarować, wielce pomocna medycyna.

Ser-

(§ 245 §)

Serce Wilcze.

Serce tego zwierza ususzone, y na proch miążki utarte, piąc po trosze w piwie, wielką chorobę uśmierza.

Wątroba Wilcza.

Wątrobę iego ususzyć, y zetrzeć subtelnie, w piwie choremu dając, puchlinę zpedza.

Także w suchoty zapadającym, y na bladą cerę tenże proszek zażywać, bardzo iest pomocny.

Głowa Zaięcza.

NA proch spalona, który z masłem młodym zmieszawszy, y głowę tym smarowawszy, strupy y parchy goi.

Mozg iego upieczony, ręk trzęsienie y wszelką słabość innych członków z wielkiej niemocy pochodzącą, do czerstwości pierwszej przywodzi.

Dzieciom działka tymże mozgiem smarując, prędko im bez bólu wynikną zęby.

Mięso Zaięcze.

Osobliwie pieczone, zepsowanym wnętrznościom bardzo iest pomocne.

Poda-

Podagrycy, gdy świeżego mięsa Zajączego zażywaią, á polewką się z tego mięsa obmywaią, uśmierza ich boleści, y w członkach trętwienie. Serzysko iego z octem pite, wielką niemoc znacznie uśmierza.

Skora Bobrowa.

GDy będzie wyprawiona, wdziana do używania, Podagrykom y Paralitykom bardzo ieśt potrzebna, y pożyteczna.

O Krolikach Swoyskich.

KRolika całego na proch spaliwszy, y ten proszek z młodym masłem zmieszawszy, tym gardło, gdy iakie zapalenie przypadnie, smarować.

Sadło z nich na żyły schnące, y na twardości nabiegłe, na którekolwiek części ciała, częstym smarowaniem z rana y na noc, odwilża, rospędza, od otoku broni y zachowuje.

Na Kołtun.

ZWydry wyięte wnętrzności ususzyć w ciepłym piecu, y na proch ie starczy, w piwie co dziennie pić poki tego

go prośzku stanie, aż kołtun z głowy spadnie.

Jeża ugotowawszy ieść, albo go też choćby y kilku w garnku całkiem na popioł spalić, y ług z tego robiwszy, głowę kołtunowatą myć.

3. Sadłem Bocianowym albo Jeżowym głowę smarować, pomocno iest.

Liszki Kur żeby nie psowały.

DOstawszy z Liszki wnętrzności, lub y z Lisa, ugotować ie, á potym po siekać, y dać ie drobiu zieść, á takim żadna Liszka szkodzić nie będzie.

Wroble żeby Zboż w polu nie psowały.

WSzelkie Zboże do siania przez piasnę przepuścić, á potym ręce y szuflę zaięczym sadłem nasmarować, y to nasienie przez piasnę przepuszczone z drugim pomieszawszy siać, takiego zboża wroble w polu nie psują.

Sposob wygubienia robactwa.

1. **P**Chły tak wygubisz: Ziela Rdestu w ługu dobrym zwarzyć, y kilka razy przez dzień tym pawiment kropić, wyginać muszą.

2.

2. Kmin z Piołunem w ługu także uwarzywszy, z rybą żółcią go zmieszać, gdy ochłodnie, potym często nim pawiment kropić.

3. Wapno niegaszone miałkotrzeć, y tym pawiment posypywać.

4. Liściem drzewa Olszowego, gdy jest rosą skropione, pawiment posypywać.

5. Z Jeża solonego, gdy się gotuje, pływającą tłustość na wrzącej wodzie zbierać, y nią kii iakikolwiek lub łaskę namazawszy, pod łóżko albo na izbie położyć, znidą się wszystkie do niego, y na tej tłustości przylgną.

Na Szczury.

DOstać kilka Szczurow żywych, y trzymać ie naprzykład w kłodce iakiey, y morzyć do tąd, pòki ieden z nich mocniejszy, drugich nie poźrze, á gdy tylko sam zostanie, puścić go żywo, bo zaprawiwszy się na innych, iuż czym innym żywić się nie będzie, tylko samoiedzią szczurow, á tak ie lepiej niż kot wyłowi.

Myszy

Myszy iak wygubić.

WZiąć Lebiodki lub nasienia Opi-
chowego czarnego, do tego przy-
dawczy Koperwasu, tym w gmachu
zakurzyć, tedy ustąpić muszą.

*Sposob robienia Inkaustu osobliwy
y pewny.*

GAlasu ćwierć funta przetłuc zgru-
ba, Koperwasu łotow pięć, Hału-
nu pół łota, Soli oczkowanej na ko-
niec noża.

To wszystko utłukczy, wley octu
piwnego mocnego pół garca, zmie-
szay, niech stoi w cieple przez dzie-
więć dni.

potym przyley octu winnego pół
kwatarki, piwa dobrego y czystego
trzy kwaterek, zawiąż naczynie, niech
znowu stoi przez dziewięć dni, często
w cieple mieszaąc. Dopiero przecedź,
y schoway, przydawszy *Gummi Ara-
bicum*, aby nie przebiiał papieru *Pro-
batum*.

RE-

REGISTR RZECZY.

W Tey Książce ZNAYDUJĄCYCH SIĘ,
OPISUJĄCYCH SKUTKI RÓŻNYCH ZBOŻ,
RZECZY OGRODOWYCH, ZIOŁ, JAGOD-

<i>Pszenica</i>	-	-	<i>na karcie</i>	1.
<i>Zyto</i>	-	-	-	4.
<i>Jęczmień</i>	-	-	-	7.
<i>Owies</i>	-	-	-	8.
<i>Otręby</i>	-	-	-	9.
<i>Inne skutki otręb</i>	-	-	-	10.
<i>Ryż</i>	-	-	-	15.
<i>Soczewica</i>	-	-	-	16.
<i>Proso y Jagły</i>	-	-	-	16.
<i>Ber</i>	-	-	-	17.
<i>Manna</i>	-	-	-	18.
<i>Oley lniany</i>	-	-	-	19.
<i>Stochmal</i>	-	-	-	19.
<i>Kapusta cienno brnatna</i>	-	-	-	21.
<i>Cwikła</i>	-	-	-	24.
<i>Szparagi</i>	-	-	-	25.
<i>Rzodkiew</i>	-	-	-	26.
<i>Chrzan</i>	-	-	-	29.
<i>Pasternak</i>	-	-	-	29.

Mar-

<i>Marchew</i>	30.
<i>Pietruszka</i>	31.
<i>Pory</i>	34.
<i>Cebula</i>	35.
<i>Czosnee</i>	37.
<i>Kurbasy albo Banie</i>	39.
<i>Ogorki</i>	42.
<i>Malony</i>	43.
<i>Salata</i>	44.
<i>Trzebula Cerefolium</i>	45.
<i>Endywia ogrodowa</i>	47.
<i>Podrożnik albo Cykorya</i>	50.
<i>Rzeżucha ogrodna Nasturtium</i>	52.
<i>Rzeżucha wodna Nasturtium</i> <i>aquaticum</i>	53.
<i>Koper ogrodowy Anethum</i>	55.
<i>Skutki z wódki kopru ogrodowego</i>	59.
<i>Koper Włoski Foeniculum</i>	60.
<i>Wódka z Kopru Włoskiego</i>	62.
<i>Kmin ogrodowy</i>	62.
<i>Kmin Polski albo aminek Aminum</i>	64.
<i>Koriantler Conandrum</i>	65.
<i>Czarnuszka Melanthium</i>	67.
<i>Cioper Tymbra</i>	70.
<i>Izop Hysopus</i>	71.
<i>Ma-</i>	

<i>Maieran</i> <i>Maiorana</i>	-	74.
<i>Szałwia</i> <i>Salvia</i> <i>maior</i> & <i>minor</i>		75.
<i>Mięta</i>	-	76.
<i>Warzechwia</i> <i>Cochlearia</i>	-	78.
<i>Ruta</i>	-	79.
<i>Lawenda</i>	-	85.
<i>Ocet</i> <i>Lawendowy</i>	-	87.
<i>Boże drzewko</i> <i>Abrotanum</i>	-	87.
<i>Barszcz</i> <i>Acanthus</i> <i>Polonicus</i>		89.
<i>Barwinek</i>	-	90.
<i>Bylica</i> <i>Artemisia</i>	-	91.
<i>Mak</i>	-	96.
<i>Gwoździki ogrodowe y polne</i>	-	98.
<i>Bernardynek</i> <i>Cardus</i> <i>Benedictus</i>		100.
<i>Piwonia</i> <i>Pxonia</i>	-	103.
<i>Maruna</i> <i>Matricaria</i>	-	104.
<i>Szpinak</i> <i>Spinacia</i>	-	106.
<i>Chmiel</i> <i>Lupulus</i>	-	107.
<i>Pokrzywy y Zegawki</i>	-	108.
<i>Lilie</i>	-	110.
<i>Fiołki broniatne</i>	-	112.
<i>Julep z tych fiołkow</i>	-	113.
<i>Fiołki żółte</i> <i>Viola</i> <i>lutea</i>	-	114.
<i>Fiołki białe</i> <i>Viola</i> <i>alba</i>	-	114.
<i>Fiołki zimne</i> <i>Viola</i> <i>Matronalis</i>		115.

Sła-

<i>Slazy ogrodowe</i>	-	117.
<i>Lanuszka czyli Konwalia lilium</i>		
<i>Convalium.</i>	-	117.
<i>Kosace</i>	-	118.
<i>Ziele Tatarskie</i>	-	121.
<i>Oman Helenium</i>	-	126.
<i>Dziegiel Angelica Vulgaris</i>		127.
<i>Dyptan pospolity Diptammim al-</i>		
<i>bum</i>		132.
<i>Dziewanna Verbascum</i>	-	134.
<i>Dziewanna czarna Aethiopis</i>		137.
<i>Podagricznik albo kozia stopka</i>		137.
<i>Bukwica Betonica Veronica</i>		138.
<i>Kopytnik Asarum</i>	-	143.
<i>Zywokost Symphytum</i>	-	144.
<i>Kurze ziele Tormentilia</i>		145.
<i>Lebiotka Origanum</i>	-	149.
<i>Polei Pulegium</i>	-	151.
<i>Przetacznik Veronika mas</i>		152.
<i>Szanta biała Marubium album</i>		153.
<i>Melisa, Pszczelnik, Roiownik</i>		154.
<i>Podbiał Tussilago</i>	-	155.
<i>Podbiał szzeroki Tussilago maior</i>		156.
<i>Wrotycz Athanasia</i>	-	157.
<i>Slaz polny Alcea</i>	-	158.

Slazy

<i>Slazy pospolite polne</i>	-	160.
<i>Koszyczka Verbena Mas & sam</i>		162.
<i>Szczawie kobyle Rumex</i>	-	164.
<i>Szczaw prosly kobyli błotny</i>	-	166.
<i>Szczaw kobyli dziki</i>	-	166.
<i>Szczaw koński ogrodny</i>	-	166.
<i>Szczaw koński pospolity</i>	-	167.
<i>Szczaw albo szczawik Acetosa</i>		
<i>Oxalis</i>	- -	167.
<i>Babka Plantago</i>	-	168.
<i>Bobownik albo Potocznic Laver</i>		169.
<i>Macierza Duszka Serpillum</i>		170.
<i>Dryakiew polna Psora</i>	-	172.
<i>Dzięcielina Thyrus</i>	-	174.
<i>Przestęp albo biała macica.</i>		175.
<i>Grzebień, albo Lilia wodna biała</i>		
<i>Nymphæa</i>	- -	176.
<i>Jeżyny Rubus</i>	- -	177.
<i>Maliny</i>	- -	180.

R E G E S T R

ADDYTAMENTU 180.

ALBO SEKRETOW IMCI PANA HYR-
NEYSSA, DLA PORATOWANIA W
RÓŻNYCH PAROKYZMACH ZDROWIA
LUDZKIEGO BARDZO POŻYTECZNYCH.

<i>Na Puchlinę wewnętrzną, na kar:</i>	182.
<i>Na Puchlinę w nogach</i>	183.
<i>Na Febrę</i>	183.
<i>Na Wiatry</i>	184.
<i>Na Wszelkie krwi płynienie.</i>	184.
<i>Bullion krew czyszczący</i>	185.
<i>Item. Bullion do czyszczenia krwie</i>	185.
<i>Dzieciom na Angielską chorobę</i>	186.
<i>Na Dyssenterję krwawą</i>	186.
<i>Na Ospę sekret</i>	187.
<i>Kąpiel w kolkach bardzo poży- teczna</i>	187.
<i>Na Parcie gwałtowne z niestra- wności</i>	187.
<i>Na Podagry różne Sekreta</i>	188.
R	Na

	188.
<i>Na Kaszel y piersi plaster</i>	188.
<i>Na Opuchnienie gardła</i>	189.
<i>Na Obstrukcyę śledziony lub Wątroby</i>	189.
<i>Sposob uniknienia gorączki</i>	190.
<i>Na Febrę sekret doświadczony</i>	190.
<i>Na goienie rany świeżey sekret</i>	190.
<i>Na dyssenteriyę krwawą</i>	191.
<i>Na Różę</i>	191.
<i>Na Żółtaczkę</i>	191.
<i>Na Puchlinę kuracya</i>	192.
<i>Na Palenie Języka</i>	192.
<i>Na Gorączkę y rozpalenie głowy</i>	192.
<i>Sposob gotowania Enemy Macicznejey</i>	192.
<i>Na Pluskwy</i>	193.
<i>Na Trętwienie rąk</i>	193.
<i>Na Spuchnienie mieysc Hemoroidalnych.</i>	193.
<i>Na Bol głowy z rozpaleniem</i>	193.
<i>Na Katar</i>	193.
<i>Na Puchlinę w nogach</i>	194.
<i>W suchotach y słabych piersiach</i>	194.
<i>Enema na wiatry y na parcie.</i>	194.
<i>Na Spazma y defekt Maciczny</i>	194.
Kom-	

<i>Kompieli, które na wszelkie ob-</i> <i>strukcyę Sledziony, Wątroby y</i> <i>Messenteryi, w spazmach hypo-</i> <i>kondrycznych zaleca Imię Pan</i> <i>Hirneys</i>	-	-	195.
<i>Na sprowadzenie Kaszlu y flegmy</i>	-	-	195.
<i>Na Hemeroidy, gdy się goić nie-</i> <i>chcą</i>	-	-	196.
<i>Na Drzenie serca</i>	-	-	196.
<i>Na ugaszenie gorączki jeżeli po-</i> <i>chodzi z żółci</i>	-	-	196.
<i>Na plucie krwi</i>	-	-	196.
<i>Na Obstrukcyę śledziony</i>	-	-	196.
<i>Na zepsucie krwi y żółćka</i>	-	-	197.
<i>Na pędzenie uryny zbytne</i>	-	-	197.
<i>Na utrzymanie uryny</i>	-	-	198.
<i>Na Hemeroidy na wierzch wy-</i> <i>ięte</i>	-	-	198.
<i>Na Suchoty</i>	-	-	198.
<i>Na Hemeroidy y defekt Ma-</i> <i>ciczny</i>	-	-	199.
<i>Na Obstrukcyę</i>	-	-	199.
<i>Na katarową affekcyę</i>	-	-	199.
<i>Na konserwacyę zębów y dziąseł</i>	-	-	199.
<i>Na rany y krośty</i>	-	-	199.
<i>R 2</i>			<i>Od</i>

Od krośt y potu	-	-	199.
W Malignie	-		199.
Na zepsucie krwi		-	200.
W gorączce	-	-	200.
Na rany	-	-	200.
Na ból piersi y kaszel			200.
Na kaszel	-	-	200.
Na ból gardła	-		200.
Na sen kto spać niemoże	-		201.
Na febry wszelkie	-	-	201.
Na płynienie krwi z nosa	-		201.
Sekret leczenia puchliny	-		202.
Sekret na zapalenie oczu	-		202.
Sekret chędożenie srebra	-		202.
Sposob z deymowania skorek z śli- wek, z Brzośkwini, z Morel			203.
Wiśnie aby się w smażeńiu nie marszczyły y były iak świeże			203.
Informacya robienia Bab bardzo delikatnych	-		203.
Plaster na sen	-		204.
Na łamanie kości po rękach y no- gach	-	-	204.
Na ból głowy z gorączki y zapa- lenia	-	-	204.

Ene-

<i>Enena na Maciczne defekta d'oso-</i>		
<i>bliwie na odchodzenie materyi</i>		
<i>bialey</i>	-	205.
<i>na nierychły wzrost</i>	-	205.
<i>Na zatrzymanie choroby</i>	-	205.
<i>Na upławy</i>	-	205.
<i>Na opuchłe nogi</i>	-	205.
<i>Na przechodzące płomienie twar:</i>		206.
<i>Na gorączki</i>	-	206.
<i>Na Reumatyzmy</i>	-	206.
<i>Na ból zębów</i>	-	207.
<i>Na Dyssenteryg</i>	-	207.
<i>Na skurczenie żył</i>	-	207.
<i>Na wybawienie rdzy z chust</i>		207.
<i>Na Liszki w kapuscie</i>	-	207.
<i>Sekret do bolu Zębów</i>	-	208.
<i>Sekret drugi na bolenie Zębów</i>		208.
<i>Na defekt Zółci</i>	-	208.
<i>Na kaprawe oczy y błąką zaszłe</i>		209.
<i>Na Katar spadły w piersi</i>	-	209.
<i>Na trętwienie rąk</i>	-	209.
<i>Na zawrot Głowy, trętwienie</i>		209.
<i>rąk y nog</i>	-	209.

RE.

R E G E S T R

A D D Y T A M E N T U 2go.

RZETELNE OPISANIE ZIELA, *Genista*
Spinosa NAZWANEGO, TAK DLA UŻY-
 TU, IAKO TEŻ DLA OGRODZENIA ŁĄK
 y ROL, WIELCE POTRZEBNEGO.

<i>Sposob robienia Wodek Gdańskich,</i>	
<i>doświadczony, y rzetelny</i>	212.
<i>Cynamonka z Wódki</i>	213.
<i>Persyka</i>	214.
<i>Essencya Dubelt Anyż</i>	214.
<i>Cynamonka z Wina</i>	215.
<i>Inszy sposob przepalania Wódki</i>	216.
<i>Trzcinę na Stawie iak wygubic'</i>	217.
<i>Kaptonpieczony aby ze stołu zleciał</i>	217.
<i>Kapton całkiem w flaszcy</i>	218.
<i>Kurczęta aby miały smak kwiczo:</i>	219.
<i>Sposob przechowania Sliw, Wi-</i>	
<i>śni y innego owocu</i>	219.
<i>Moczenie y gotowanie Stokwiszu.</i>	220.
<i>Ocety różne robic'. Pivny</i>	222.
<i>Winny</i>	223.
<i>Ocet Fiołkowego Koloru osobliwy.</i>	223.
<i>Skutki Jego.</i>	223.
<i>Gwoź.</i>	

Gwoździkowy.	-	224.
Sku ^{ki} iego	-	224.
świeże iak zachować		225.
Ri świeża	-	225.
Szparagi świeże.	-	226.
Salata przez cały Rok świeża		226.
Wołki ze zboża iak wygubić		227.
Zwierciadła wychędożenie	-	228.
Wygubienie Myszy y Szczurow		228.
Ogórki w Lagrze.	-	228.
Owoc Kokoszy iak konserwować		229.
Sposob robienia Słodow	-	229.
Piwo żeby niekwaśniało.	-	230.
Ptaki łapać Sekret.	-	230.
O spadnieniu fęzyczka.	-	231.
Sekret starożytnych Ludzi.		232.
Lekarstwa domowe na febrę co- dzienną	-	233.
Na Kwartanę	-	234.
Na suchoty lekarstwo per Sympat.		234.
Na Glisty	-	235.
Na morzysko małym Dzieciom		236.
Na Żółtaczkę	-	237.
Na Biegunkę	-	237.
Remedium. tym, co przez sen w nocy ryby łowią	-	238.

Na Inflamacyę Języczka, y
Gardła

Na Kolki. y Na Kamień

Na Puchlinę. y Na Szkorbut

Na Wielką chorobę

Sadło Jęzowe 241.

Sadło Niedzwiedzie 241.

Sadło Wieprza Dzikiego 241.

Sadło Lisie. y Sadło Zubrowe 242.

Sadło y Strojcie Bobrowe 242.

Sadło Borsukowe albo Jazwcowe 243.

Sadło Wilcze y Olejek z Wilka 244.

Serce Wilcze 245.

Wątroba Wilcza 245.

Głowa Zaięcza y Mięso Zaięcze 245.

Skora Bobrowa 246.

O Krolikach Swoyskich 246.

Na Kołun 246.

Liszki Kur żeby nie psowały 247.

Wroble żeby Zboż nie psowały 247.

Sposob wygubienia robactwa 247.

Na Szczury 248.

Myszy iak wygubic' 249.

Sposob robienia Inkaustu 249.

